

# ქართველი ერი

## ქართული ეროვნული კომუნისტური ირბანო

№ 5

ოქტომბერი 1943

ბერლინი

### შინაარსი:

1. სამხედრო მიმოხილვა.
2. ფ ტ რ ე რ ი ს ს ი ტ ყ ვ ა.
3. დ უ ჩ ე ს ს ი ტ ყ ვ ა.
4. შეთქმულება ფაშიზმის წინააღმდეგ იტალიაში და მისი ვაკეეთილები . . . . . კ. ზოგაშელი.
5. მიწის საკითხი საბჭოთა რუსეთში და ახლანდელ გერმანიაში . . . . . გ. ფრონელი.
6. უკვდავი ხმა . . . . . გრიგოლ დიასამიძე.
7. „საქართველო“ (ლეკსი) . . . . . გრიგოლ როზაქიძე.
8. ნესტორ კალანდაძის სიკვდილის გამო . . . . . ვ. გულზანი.
9. მარაბდის ბრძოლა და დიდი მოურავი . . . . . ვენ. ლ. კერცხელიძე.
10. მოგზაურობა გერმანიაში . . . . . დ. საღირაშვილი.
11. ქართული საბჭოთა მწერლობა . . . . . გ. ხერვაისძე.

# სამხედრო მდგომარეობა

## 1. ფრონტის შემოკლება აღმოსავლეთში

ის დიდი შემოკლება ფრონტისა, რომელიც სწარმოებდა რამოდენიმე კვირის განმავლობაში სისტემატიურად და გაუტეხელი სიმშვიდით, ჩანს თავის ბოლოს უახლოვდება. უკვე იმ ცნობებიდან, რომლებიც მოდის აღმოსავლეთიდან, აშკარაა, რომ ეს ფრონტის შემოკლება, რომელიც სხედოდა მხოლოდ მიწაზე შეწინააღმდეგებელი თვალსაზრისით პრესტიჟის მდგომარეობის მიუხედავად, თავის ნაყოფს დეზოლობს. ბოლშევიკების მიერ წარმოებული ზაფხულის სისხლისმღვრელი შემოტევები, რომელიც მათ ახტარონომიული მსხვერპლი დაუჯდათ, სულ სხვა გვარად ბოლოვდება, ვიდრე სტალინის გენერლებს ესაზმებოდათ. სამი თვის ძაღების გამაჩანაგებელი ბრძოლების შემდეგ, გერმანიის ფრონტის საზღვი შეურყეველი დარჩა, მხოლოდ სრულიად დამშვიდებული და ნელა, საკუთარ გეგმების თანახმად, ჯარი იმ უკანა საზღვზე გადავიდა, რომელიც გერმანიის სარდლობას საკირად მიაჩნია, რომ იქ მომავალ ბრძოლებს დაუცდავს და ემზადოს.

ბოლშევიკებმა არა მარტო ვერ შესძლეს გერმანიის შეიარაღებული ძალების განადგურება, არამედ ვერც ერთ ადგილზედ ვერ მოახერხეს ფრონტის გარკვევა. უღელ ის ადგილები, სადაც ისინი იერიშებით მოდიოდნენ, და სადაც აუარებელი განადგურებული საბჭოთა ტანკები და ზრავა ურიცხვი დახოცილებსა მერყევდებნენ, რომ დიდმა ყასბმა, „მარშალმა“ თავის თავს გადააპარბა ამ ზაფხულში და დიდი სიკალიერე შეიტანა თავის რიგებში, რომელიც არც ისე დაუღუველია. შედეგი ადამიანთა განანადგურებელ სტრატეგიისა მომავალში გამოჩნდება.

## 2. თავდაცვითი წარმატება ზაპოროჟიისთან.

შედეგები გერმანიის ტაქტიკისა წარსულ ზაფხულში დღეს უკვე ჩანს. ბოლშევიკები დნებთან ჩაიფლნენ და ისეთი დიდი მსხვერპლი გაიღეს, რომლის გამო ისინი იძულებულნი გახდნენ იერიშები შეეწყვიტინათ ან და მთლად შეეწყვიტინათ. ზაპოროჟიისთან, როგორც გერმანულ ცნობებით ვტყობლობთ, ბოლშევიკებმა სამი არმიის კორპუსი გამოიყვანეს, რომ აქ გაერღვიათ ფრონტი და გერმანიის ჯარის მოძრაობისათვის საგრძნობლად ხელი

შეეშალათ. მათი ეს განზრახვა, როგორც წინანდელი, საბოლოოდ გაქარწყლებულია. ერთი კვირის ძლიერ აქტიურ თავდაცვითი ბრძოლების შემდეგ გერმანიის ჯარებმა, ბოლშევიკების მიერ ფრონტის გარღვევის ზრახვანი ჩაშალეს და სამი კორპუსი, რომოდენიმე მცირე ნაწილიც გარდა, განანადგურეს. ამ ადგილზე გამოყვანილ 250 საბჭოთა ტანკებიდან 140 მოსპობილია. შედეგი ამ ფრიად მძიმე დანაკარგებისა იყო ის, რომ პირველი შვიდი დღის განმავლობაში დნებთან მხოლოდ პოლკებით და უბრედენ, რომელიც ადვილად უკუგდებულნი იქმნენ. მხოლოდ მცირე ნაწილი გადავიდა დნებზე, რომელთა სრული განადგურება მალე დამთავრდება. გერმანიის ჯარები განუწყვეტილივ უპირატესობანი ფრონტის შემოკლებისა მოეპოვოდა: ბოლშევიკებს კი სძინელენი უმრავლდებოდათ. მოიერიშე არტილერიიდან, პოზირებიდან და მოტორიზებული ინფანტერიიდან შედგარი ერთი გუნდი შეიჭრა 10 კილომეტრით ღრმად ბოლშევიკების მიერ დნებრის აღმოსავლეთით დაკავებულ ადგილას, განანადგურა საბჭოთა ჯარებისა და სამხედრო მასალის შენაერთი, მრავალი ტყვეები ჩაიგდო ხელში, ზურგში აუფეთქა წყლის ჯებირი და ამით ბოლშევიკებს გზა მოუჭრა და სამიმოსვლო საშვალდებანი მოუსპო.

ასეთი ოპერაციების ჩატარება გერმანულ ჯარებისათვის გადავილებულია, მათი უღრესად შეკუმშვისა და თავმოყრის გამო, იმ დროს როდესაც, საბჭოთა ჯარები წვირილ ერთეულებად ნაწილდებიან, უძნლდებთ მათი მომარაგება, და იბრძვიან ურეზერვოდ.

## 3. უზბანთან და ფრონტის უშუა უზანხმად.

უზბანის ხიდის თავთან გერმანიის ჯარებმა მოახდინეს ადგილის შეცვლა ისეთივე გეგმით და მტრის მიერ ხელშეუშლელად, როგორც წინად დნებზე. შესაძლებელი გახდა გერმანიის ძლიერი და მძიმე არტილერიის ამოძრავებით ბოლშევიკების სანგრები ერთ ადგილზედ მიჯაჭვა. ქალაქი ტამანი შეუმჩნეველად იქნა დაბოლშეული, რამაც ზურგის გამასუფთავებელი მოძრაობების ჩატარება გადავიდა. ბოლშევიკები მთელი დამე უშენდნენ არტილერიას ქ. ტამანის ნანგრევებს, იმ დროს როდესაც არც ერთი გერმანული ჯარისკაცი იქ აღარ იყო.



როცა ბოლშევიკებმა შეამჩნიეს თურა იყო აქ გათამაშებული და ორი-სამი დივიზიით შეეცადნენ იერიშებზედ გადმოსვლას, მოჰყვნენ გერმანიის ისეთ განაზღვრებელი ცეცხლის ქვეშ, რომ იმ წამსვე შესწყობტეს შეტევები.

ფრონტის საშუალო უბანზედ სმოლენსკის დასავლეთით და გომელთან ოქტომბრის დასაწყისში იყო მხოლოდ უმნიშვნელო ბრძოლები. აქაც წინა

კუნძულზე, რომ იქ დასაცავად ხელსაყრელი ადგილები დაიჭირონ.

ნავთსადგური ნეაპოლი იქმნა 3-4 ოქტომბერს მთლად განადგურებული გერმ. ჯარების მიერ და დატოვებული. ინგლის-ამერიკელთა ნაწილობრივი შემოტევები გერმანიის ახალ სიმაგრეთა წინააღმდეგ სწრაფად იქნა მოგერიებული, ჩრდილო-აღმოსავლეთ იტალიის გაწმენდა მოალათე ბანდებისაგან



კვირების ბოლშევიკური შემოტევები ფრონტის გასარღვევით საბოლოოდ ჩაიფლუშა და ჩვენმა მოძრაობამ გეგმის თანახმად იწარმოვა. ცუდი ამინდები აქ დიდ ბრძოლებს უკვე შეუძლებლად ხდის.

#### 4. იტალიაში

იტალიაში მტერმა ერთი წუთითაც ვერ მოახერხა ჩვენი ჯარების შეწუსება. იტალიის ბრძოლების პირველ ფაზაში მისი მძიმე მსხვერპლის შემდეგ, ის მხოლოდ მძიმედ მოიწლანება გერმანიის ჯარების წინააღმდეგ, რომელნიც პოლიციის გადასანაცვლებლად მოძრაობებს აწარმოებენ აპენინის ნახევარ

დასასრულის წინ დგას. დიდი ნაწილი ამ ბანდებისა მოსპობილია. ადრიატიის ზღვის ნაწილები გერმანელთა ხელშია. ინგლისის რაიოს კომენტატორი ვუღი ჩიოდა ამ დღეებში, რომ ინგლის-ამერიკელთა წინსვლა ნეაპოლის დაცლის შემდეგ, სულ დიდი ერთი კილომეტრით ხდება დღეში. ინგლისის სამხედრო სპეციალისტმა ლორდმა ვილტონმა განაცხადა: „სტრატეგიული მდგომარეობა იტალიაში მთლად ბურუსშია გახვეული; ჩვენ დაგვიკირდება ძალიან ნელი ნაბიჯით და ძალიან განსაზღვრული შედეგებით დაკმაყოფილება“-ო.

# იტალაში უკანსკელ ხანებში მომდარო ამბების გა'ო, რედაქცია სხვროფ | თელის მოათავსოს ადრფელ ჰიტლერისა და ბ. მუსოლისის სიტყვების სრული თარგმანი ადრფელ ჰიტლერის მიმართვა

10 სექტემბერს, საღამოს, თავის მთავარ სადგომიდან ადრფელ ჰიტლერმა შემდეგი სიტყვით მიმართა გერმანულ ენას:

## ჩემო გერმანელო თანამემამულენო!

ხანგრძლივი დღეობისა და მოლოდინის სიმძიმისაგან განთავისუფლებული, ეხევა დადგა მომენტო, როდესაც ელავე შემიძლია გერმანელ ერს ღიად ევლასაბრაო. მომხლარი ნერგეა იტალიისა დღიე ხანია მოსალოადნო იყო, არა იმდენად იმის გამო, რომ არ მოიპოვებოდა საქორო იტალიური შესაძლებლობანი წარმატებით თავდაცვისა, არა საქორო გერმანული დახმარებისა, არამედ უმთავრესად სურვილის დაკარგვით იმ ელერენტების ძმარე, რომელთაც მოახდინეს კაბიტულაციო, როგორც დასაბრლო თავიანთ გეგმა შექმნილი საბოტაჟისა. ის, რაც ამ პირთ მრავალ წელთა განბავლობაში სურდათ, ეხლა იქნა განმორკიებულთა, სახელგობო: გადასვლა იტალიის მთავრობისა, იტალიათან კავშირში მყოფ გერმანიისაგან, სიეროთი მტრის მხარეზედ.

როდესაც იტალიისა და საფარანგეთმა 1939 წლის სექტემბერში გერმანიისა იმი გამოუცხადეს, მაშინ ხელშეკრულებს ძალით იტალია ვალდებული იყო გერმანიისათვის დაეუხებებოდა გამოცხადებისა მტკიცე სოლოდარობაში. ამასთანავე, ეს სოლიდარობა დაფუძნებული იყო არა მარტო ხელშეკრულებაზედ, არამედ იმ მომავალ ბედის წერაზედ, რომელსაც მტრები, გერმანიისა და იტალიის ერთხარად უქადდენ. ცნობილია, რომ მუსოლისის მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილო, დაღებულ ხელშეკრულებათა მიხედვით, მაშინვე მოხილნაყო გამოცხადებისა, მაგრამ სწორედ იმავე ძაღებმა, რომელთაც დღეს კაბიტულაციამდე მიუყვანეს იტალია, შესაღის 1919 წლის ავგუსტოში იტალიის იმში ხარკვის თავიდან აცდენა.

ვითარცა ფრანგის გერმანიის ერისა, უნდა გამოეთავისუფლებინა ის არაჩვეულებრივი მძიმე შინაგანი თრობენი, რომელზედ ჰქონდა დღეს, ამიტომ არც მაშინ და არც შემდგომ მე არ ვაძებულებდი იტალიის მოკავშირის მოვალეობა აღსრულებინა. პირიქით, წინააღმდეგ ამის მე იტალიის მთავრობას შევტყუებდი იმში ან სულ არ შევტყუებდი, ან შემოსულყო მაშინ, როდესაც იგი ამას საჭიროად ჩასთვლიდა. 1940 წლის ივნისში მუსოლისმა შესალო ქვეყნის მეფით წინამძებრების შექმნა იტალიის იმში ჩასარგვად გერმანიის მხარეზედ.

იმი პოლოზეთთან იმ დროს დასოტლებული იყო, ასევე ნორვეგიაშიც და საფრანგეთისა და მის მოკავშირე ინგლისის არმიებთანაც გერმანიის კონტინენტში. მოუხებდავდ ამისა, მე დღეს მადლოერი ვიყავი ამისათვის, რადგან, როგორც მე ვცდილი ვი სინფლერები მომდინარებოდა არა იტალიის ერთად, არამედ განსაზღვრავი წერიტნიდან. ამ დროითვან გერმანია და იტალია ერთად იდგნენ იმში, მრავალ საომარ ასპარეზზე ერთად დადიობა სისლიო, არქიტის წესზე დღეს და მე არ გვეპარებოდა ეჭვი იმაში, რომ ამ ომის შედეგე ჩუენი ერების ყოფნა-არ ყოფნისათვის გადაწყვეტი ექნებოდა. უწყვედა რა ანგარიშს ამ გა-

დაწყვეტილებას გერმანია, მოუხებდავდ იმისა, რომ თვით იყო ჩამებული მძიმე ბრძოლებში, დეენმარკა თავის მოკავშირეს შესაძლებლობის სახელგამდე.

მთელი რიგი წინადადებებანი დახმარების შესახებ, იტალიის სამხედრო ხელმძღვანელების მიერ თავიდან ან სრულეობით უარყოფილნი იყვნენ, ან ისეთი პირობით მიღებულნი, რომელთა აღსრულება შეუძლებელი იყო. თავის დროზედ საზოგადოებრივ აზრს გადაეცემა ის საბუთები, რომელნიც ამტკიცებენ თუ რა დახმარება გაუწია გერმანიამ თავის მოკავშირეს და მზად იყო შემდგომაც უფრო მეტი გაეკეთებინა. გერმანელმა ჯარისკაცმა საერთო ბრძოლის ვერზედ თავი დაიჭირა ისევე სასახლოდ, რაც მას საერთოდ ყოველან ამასათვის და მისი დახმარების ვარგზე 1940-41 წლის ზამთარში იტალიისათვის ჩრილოთი აფრია დაკარგული იქნებოდა. მარშალ რომელის სახელი სამუდამოდ დაკავშირებულია გერმანიის ამ სასახლო მოღვევითან. როდესაც 1941 წლის გახაფულზედ გერმანიამ გადასწყვიტა დახმარებოდა იტალიის ბალკანეთში, ამას ის აკეთებდა არა საერთო ინტერესებისათვის, არამედ, მხოლოდ მოკავშირის დახმარებისათვის. რაათა მის პირე გამოუყვლიო საშინოობა, რომელიც ბუნებრივად ვერმანისაც ემტკებოდა, აცდენილი ყოფილიყო. გერმანიამ მიიტანა ეს მსახვერლი იმ წუთში, როდესაც მას ეტრობაზედ ბოლშევიზმის თავდასხმის საშინოობების გამო თვით უფრო მეტი საზრუნავი ჰქონდა. მრავალრიცხოვან მამულშვილთა სისხლით იქნა დამტკიცებული გერმანიის ერთგულეობა მოკავშირისადმი. სისლით იცავდნენ არა მარტო გერმანიის, არამედ იტალიის მიწასაც.

გერმანიის სახელმწიფოს და მე, როგორც მის ღორბე, შეგველო თავი ვან დავეჭირა იმ შეგნებთ, რომ იტალიის ერის ხელმძღვანელად იყო ერთოთი უმწინესოლოვანესი პირთაგანი, რომელიც ახალმა დრომ წარმოშვა: უდღესი შევილი იტალიის მისისა ანტროლი ქვიენის დაქცობის შემდეგ, მისი უპირობო ერთგულება აძლევდა ჩვენს კავშირს გამარჯვების საფუძველს. მისი ჩამოვლება, მისთვის უპატორი შეურაცყოფის მიყენება, განცდილი იქნება ერთხელ იტალიელი ერის გენერაციათაგან, როგორც ლორმეს სიურცელიო.

გამოწვევი მომენტი, დიდი ხნითან მომზადებულ გადატრიალებას იყო დღეს მოათხოვნილება უფლებათა გადაცდენის შესახებ ომის წარმატებით საწარმოებლად. მას უნდა მისცემოდა უფლებები მკაცრი ზომების მისაღებად ღია თუ ფორულ საბოტაჟებისადაში, სოციალური სამართლიანობის რეაქციონური მტრების წინააღმდეგ და ამ რიგად იტალიის ეროვნული სტილის ვასაჯისაღებად.

და რომ იტალიის მთავრობამ გადასწყვიტა კავშირზედ სხიო აელო და იმს ვადგომოდა და ამით იტალია საომარ ამბოჯებად ვებადა, შეუძლია მას დაასაბუთოს რთაც უნდა. მას შეუძლია ეს ხანოჯი ვსულიერე საჭიროებად აიღიოს, ხოლო იგი ვერასოდეს ვამიართლებს თავს იმს

გამო, რომ მან მის მიერ ვადადგმული ნაბიჯის შესახებ არ გაავრცობდა თავისი მოკავშირეები. და არა მარტო ეს, იმავე დღეს, რა დღესაც მარშალმა ბაღალიძემ სახელო პრიორატი ხელი მოაწერა, მან მიწვია გერმანიის რწმუნებულთა რომში და აღუთქვა მას, რომ იგი, მარშალი ბაღალიძე, გერმანიას არასოდეს უღალატებს, რომ ჩვენ მისი ნდობა უნდა გვერწმუნოს და რომ იგი საქმით დაამტკიცებს, რომ ის ამ ნდობის ღირსია და რომ, უწინარეს ყოვლისა, იტალია არასოდეს გაიტყუვალავს იმ ფაქტობის. თვით კაბიტულაციის დღეს კი მუშევ მიწვია გერმანიის რწმუნებულთა და განსაკუთრებით აღუთქვა მას, რომ იტალია არასოდეს კაბიტულაციას არ მოახდენს. არამედ იგი დაკავშირებულია გერმანიასთან სამედიკო-სასიკოცხლოდ და იფიქრება ერთგულად ჩვენს მხარეზე. კიდევ მეტი, ლაღის გამოკვეთების ერთი საათის შემდეგ, იტალიის გენერალური მდიანის უფროსი როატი, ჩვენს სამხედრო რწმუნებულს უცხადებს, რომ ეს ენობა არის უსინჯველია სიკრულ და ინგლისელთა მიერ საპარაქავსოდ გამოშვებული სისალზე, იმავე წუთში იტალიის გარეშე საქმიან წარმომადგენელი აცხადებს, რომ ეს ენობა ტიპიური ინგლისური სიტყვაა, რომლის დედაბუნა ის გააკეთებს, ხოლო თვითმხრე წუთის შემდეგ აღიარებს, რომ ეს ენობა სწორია და იტალია მარტოა ამოღან გამოვიდა. ამის გამოწვევად დემოკრატიულ წრეებში და აგრეთვე დღევანდელ იტალიის მთავრობის პირებს, დღე ეს ნაბიჯი მიანდნენ, როგორც მავალითი ტაქტიკურად მოხდენილ სახელმწიფო ხელისშეწყობას. ისტორია კი ამ ნაბიჯს ერთხელ სხვათადაც შეაფასებს. იტალიის შთამომავალთ შერეკვებათ ამ ტაქტიკის მხარდების გამო, ისეთი მოკავშირის მიმართ, რომელიც უკვედნარიი სისხლითა და მსხვეპლით თავისი მოვალეობა შესასრულა უფრო მეტად ვიდრე ამას ხელშეკრულების ანაბანა მოითხოვდა.

ჩემი თანამემამულეო, მას შემდეგ რა, უკვე ორი წლის მანძილზე მე საშუალება მქონდა თავალური მედევნებია იმ გავლენის ზრდაზე, რომელსაც რეაქციონერი და გერმანიისადმი მტრულად განწყობილი რწმუნები აგრეთვე იტალიის საქალაქურ ამოცანების მიმართ ამჟღავნებდნენ, უკვე დღურს ჩამოვლდის შემდეგ შეუძლებელი იყო ეჭვი ამ რეიგმის შეცვლის ნამდვილ მიხნების შესახებ.

ამიტომ, ვალდებულების მისვდვით მე მივიღე ყველა ზომები, რომელნიც საქარონი იყვნენ ასეთ შემთხვევისათვის. რათა გერმანიისათვის ამეცვლინა ის ბეისისათა, რომელსაც მარშალი ბაღალიძე და მისი ხალხი, არა მარტო დღურს და იტალიას უქადდნენ, არამედ გერმანიის იმავე უფლებებში ჩადგნდა სურალთა. ერთგული ბრძოლის ინტერესები არიან ჩვენთვის ისევე შინადა, როგორც საცადადელსავე ჩვენ, ყველამ ვიცით, რომ ამ შემთხვევაში ჩვენ ომში, ჩვენი მტრების სტრატეგით დაამარცხებული განადგურდება და მხოლოდ გაბრძვებულს მიეცემა არსებობის საშუალება. ამიტომ ჩვენ ვადავყვრებოთ გავცეს უკველთვის ისეთი ზომები მივიღოთ, რომლებიც ჩვენი მოწინააღმდეგეების იმდებლს ძირშივე ანადგურებენ. შრავადა პარლანსმა იტალიელმა უკვე ეხლა განაცხადა თავიანთი ვანუწყრეობა ჩვენთან ამ ბრძოლაში.

იტალიის ომდენ გამოსულა მილიტარულად უმინიშენოლა, რადენ ომი ამ ქვეყანაში უკვე თვეების მანძილზე სწარმოებს გერმანიელ ძალების მიერ. ჩვენ მომავალშიც ვანდარობით ამ ბრძოლას ყოველგვარ დაბრკოლებათა ვანდალახებით, რომელიც კი შეიძლება გადაგველობოს ამ ბრძოლის გზაზე.

ინტერნაციონალურ პლურირატების ესა მსგავსად იტალიას, გერმანიელ წინააღმდეგობა გახრწან, არის

ბავშობა. ისინი ურევენ ამ შემთხვევაში გერმანიის ერს სხვა ერებთან. იმედი, აქაც იმომონს მოლაღატენი მსგავსად იტალიას, ემყარება სოცლ უკლინობობას ნაც, სოციალისტურ სახელმწიფოს შინაგანი არსებობა. მათი იმედიან, გერმანიასაც გამოიფიქონ 25 ელისი, ემყარება ძირითად შეცდომას რომელსაცად ისინი იმყოფებიან. როგორც ჩემი პირადი მეგობარობის შესახებ, ისე აგრეთვე ჩემი პოლიტიკურ თანამებრძოლობის: ფელდმარშლების, აღმირაღების და გენერალების შესახებ.

დღეს უფრო, კიდევ უწინ გერმანიის ხელმძღვანელობა გამოდის როგორც ფანატურად შედლებული ერთეული. ყოველი გაკრევება იმეს გვამგურებს და ვაუტეხებს გვექნის. უამისოდაც დიდი ხანია ჩემი პირადი ცხოვრება მე აღარ მსჯელდნის. მე ვმუშაობ იმ რწმუნით და იმ ვალდებულების შევნებით, რომ ჩემი ღვაწლით, ჩემი ერის ცხოვრების მომავალი შთამომავლობისათვის უზრუნველყო.

რომ უფლება მაქვს ამ გამოკვეების უსრობოა რწმუნა ერთნოი ეს მოქმეულია არა მარტო ჩემი ცხოვრების მანძილზე, არამედ ჩვენი ერის აღმა სელაში.

1939 წელს ჩვენ მარტო-მარტო მივიღეთ ომის გამოცხადება ჩვენი მოწინააღმდეგეთაგან. ჩვენ ვიმოქმედეთ მანის კლუბზეცვის ტრადიციის მიხედვით, რომლის აზრით ყოველგვარ ვითარებაში გმირული წინააღმდეგობა უყეთსია, ვიდრე ლამრულად მოიჩილებაში ყოფნა. ამიტომ მე 1939 წლის 1 სექტემბერს რაბისტაში განვცხადებო ჩემი ვიცე დრო და ვერც იარაღის ძალა გავმანდებებს ვერაოდეს დაანჩქებს. მის შემდეგ პირველ რიგში ჩვენი საკუთარი ძალით მტერი უკუდებულ იქნა გერმანიის სახელდრად 1000 კილომეტრის მანძილზე. მხოლოდ პაერთი შეუძლია მას ჩვენი საშობლო ტერიტორიაზე ამეუღლებინა.

აქაც ტაქტიკური და ორგანიზატორული საშუალებანი შექმნის პარტისში არიან, რათა არა მარტო ეს ტერიტორიული თავდასმები საბოლოოდ მოისპოს, არამედ სხვა და უფრო სარბანობი საშუალებებით საწავეტო იქნეს გადახდილი.

შვიდობა ტაქტიკური საჭიროებანი ვეპიძლებენ ჩვენ ამ დიდ საბელისურო ბრძოლაში იმა თუ იმ ფრონტზე ცურა დაეწით, და ან შექარას თავი დაეწილით, ხოლო არასოდეს ვაუტეხას ის ფოლადის ვებრები, რომელსაც საშობლო გაცდებს და რომელიც ჩვენი ჯარისკაცების სიმამალი და სისხლით მავრდება და რომელიც ჩვენ ვეკოცის.

მე მოველი სწორედ ესლა, რომ ერი ამ დიდ ბრძოლას ყველა დარგებში უფრო დაიწინებდნენ შეარბულენს თავის მოვალეობას. მას ყოველი საბოთი აქვს იმედი თავის თავზე დაამყაროს. პირტია ვალდებულება ყოველმან მოვალეობა შექმნის იყოს. საშობლოს მუქობა იმდენადან შეკუთრებებს თავის ჯარისკაცებს, რომელნიც გმირული სისხლის ვალდებით და მძიმე პირობებში თავიანთ მოვალეობას ასრულებენ. ფრონტმა კი მუხუბარების სათანოდეს ამ ხმირად შე ადამიანთა ვალდებულებათა ასრულებლობა მრავალი ვეიერებინა და თვეების განმავლობაში მოვიკონოს თავისი საშობლო, რომელიც დღეს აგრეთვე მომარ ფრონტად იქცა, იმ განსვადებით მხოლოდ, რომ აქ გმირობას მოხუცებულები ამ ბავშვები, დიდები, ქალბო და ქალიშვილები ასრულებენ. ამიტომ ყოველ ჯარისკაცს აქვს სწრაფი ვალდებულება, რათა უფრო მეტად კიდევ აქამდე თავისი ძალა გამოაჩინოს და ყველფერი გააკეთოს, რასაც ბრძოლა მოითხოვს. გერმანიის ერს მთელ თავის სიბრძნისა არასოდეს უკნობა უფლებდა თავისთავითი ენამანა ისე, როგორც ამ უსილერესი ჭიდილის ხანაში. ამ ნებისყოფაზე და ამ უნარზე ვადამიშვენიან ყოვე-



ლოვე ცდანი გერმანიას თავზედ მოახვიონ ბედი დამონე-  
ბული ერისა.

ყოველმა გერმანელმა, სადაც არ უნდა იდგეს ის, უნდა  
იკადრის, რომ მივაგან არის დამოკიდებული ჩვენი ერის  
გადასარჩევნად, ბედი და მომავალი მრავალი გენერაციებისა.

მე არ შემიძლიან ამიტომ გერმანიის ერს, ჩვენი სამშობ-  
ლოს მამაკაცებს და ქალებს, ჯარისკაცებს ფორმტზე  
სიტყვებით გამოუვსახო მადლობა იმისათვის, რასაც ისინი  
აკეთებენ, იტყვიან და ითქვამენ. ამ შედეგობა გამოსთქვა-  
მენ ერთხელ მომავალი თაობანი იმ მდგომარეობით, რომ მათი  
თავისუფალი და უზრუნველყოფილი ცხოვრება არის ნა-  
ყოფი ჩვენი დროის მსხვერპლისა. პირადად მე უსაზ-  
ღვროდ ვამაყობ იმით, რომ ვითვლები ამ ხალხის ფსერ-  
რად და მადლობას ეწვივად ვანჯერებს ყოველი საათისათვის,  
რომელსაც იგი მე მიბოძრებს, რათა ჩემი მუშაობით ჩვენი  
ისტორიის უდიდესი ბრძოლა გამარჯვებით დავაგვირ-  
გებინო.

# მუსოღლის სიტყვა

## წახვალათიანი იტალიელნი!

ხანგრძლივი დუმისის შემდეგ თქვენ ისმებით ჩემს ხმას  
და ღრმად ვარ დარწმუნებული თქვენ ამ ხმას იცნობთ. ეს  
არის ხმა, რომელიც უძმობის წუთებში თქვენ მოგაფი-  
ქნებდათ და სანშობლოს ბრწყინვალე დღეებს თქვენთან  
ერთად დღესასწაულობდა.

რადღაცემო ხმას დამპირდა ლოდინი, სანამ მოჩაღუ-  
დავ მოვიყრიდი ძალას, თქვენდამი მომარტყობისათვის.  
ენათივანე ჩემი იძულებითი იზოლაციისა გამო, საჭირო იყო  
შემდეგი გარემოსთან კავშირის დაკეცვა. რადიოში  
ერთკვლად ოპარაკი შეუძლებელია, ამიტომ მე არ ვიხებ-  
ნივთ რა წინა არსებულ ისტორიას, ვადგენდივარ პირდაპირ  
25 ივლისის ამბებზე. მართალია ჩემს ცხოვრებაში ბევრი  
რამ შემეცვლიდა, მაგრამ ამ დღეს კი მოხდა რაღაც დაუ-  
ჯერებელი ავანტიურა.

ჩემი აღდგენილი მეფისთან გაგრძელდა ოცი წუთი და  
შეიძლება უფრო ნაკლებიც, ჩემს წინ იდგა დამიანი, რომ-  
მელთსაც ვანიჭი რ მსჯელობა შეუძლებელი იყო, ვა-  
ნიხივანე მას უკვე მტკიცედ გადაწყვეტილება ჰქონდა და  
ჩვენ ვიდრე თითქმის კრიზისის წინ.

ყოველი ისეთი შექმნივანი, როგორც მშვიდობიანო-  
ბის დროს, აგრეთვე ომისათვის დროსაც, რომ რომელიმე  
მინისტრ-პრეზიდენტს სახელმწიფო პოსტსადაც გადამ-  
დგამს. ის კი უცხურია და ისტორიაში ჯერ არ-ნახული  
რომ კაცი, როგორც მე, რომელიც მეფის 21 წლის გან-  
მავლობაში ერთგულად ემსახურა, მეფის საცხოვრებელ  
ხიზის კიბის საფურცლებზე დაეკრუსებინათ.

იმ სახებით, რომ თითქმის მას მის მოწინააღმდეგეთა  
შეთყულებისათვის იცდვენ და წითელი ჯერის“ ვაჭრებით  
დროსი კანზარშივან მოუერ კანზარში თითქვენ მე მაინც  
ენათი შთაბეჭდილება, რომ ეს იყო ჩემი დატუსაღება და  
არა შედეგი. ეს შთაბეჭდილება კიდევ უფრო განმტკიცდა  
იმის დროს, როცა რომივანე პონციუსი გადამოვიყენეს,  
პონციანე მადალენას ენებულზედ, იქიდან გრანსასოში—  
დაერქმუნდი, რომ არსებულა ვაგება ჩემი მოწინააღმდე-  
გეთა ხელში გადაღების შესახებ.

მოუხედავად იმისა რომ მოწყვეტილი ვიყავ ქვეყნიერე-  
ბას, მე ჰქონდა მტკიცე რწმენა რომ ფტერები ჩემს ბედ-

გერმანიის ინტერესების დასაცავად მიღებულ ზომები  
იტალიის ამბების გამო, არიან მტკიცედ მკაცრი, რამდენა-  
დაც ისინი იტალიის შეეხებიან, მაგრამ ეს ამბები მიმდინა-  
რებენ ვგება შეწონილად და კარგე შედეგებით. იფსოს  
სილვის ლატარის მავალითაზე ჩვენ უკვე წინასწარ ავი-  
ხილა თვალის და მოგვცა საჭირო შეხედულებათა შეუშ-  
ვეების საშუალება.

იტალიის ბედისწერა უნდა იქნეს ყველასათვის გაკე-  
თილი, რომ უდიდეს გაჯივრების ხანაში ერთგულთ თავ-  
მოყვარობას არასოდეს არ ელაცატოს და მოკავშირე  
ერთგულება გაუწიოს და იმედინი გულით ის აღსარ-  
ლოს, რასაც ვალდებულა გვაკისრებს. იმ ერს კი, რომ-  
მელიც ამ გამოცდას დაიჭერს, მიეცემა დაბლობს ლეთსა-  
გან, როგორც ჯილდო გამარჯვების გვირგვინი და ცხოვ-  
რების საშუალება.

ეს უნდა იქნეს და იქნება კიდევ გერმანია ! .

## წელ ფიქრებისა გვირგვინსაგან მივედე ამხანაგური და ძმური ბედურობაში.

— ცოტა ხნის შემდეგ მივიღე ფურცლისაგან მონუმენტა-  
ლური გამოცემა ნიქშეს ნაწარმოებისა. სიტყვა „ეთიკულ-  
ლებას“ აქვს ორმა, მე მინდა ვსთქვა მართლდული მნიშ-  
ვნელობა გერმანულთა სულიერი არსებაში. ეს არის სიტ-  
ყვა რომელიც როგორც საზოგადო, ასევე კერძო  
ცხოვრებაში, გვიჩვენებდა გონებრივ მშფოთლის ხედ-  
ვას გამოხატავს. ორმაღ ვიყავ დარწმუნებული, რომ  
ამის დაზიანებულ სახელს მივიღებდი. როდენ-  
საც მე წინა სახავო პირობებს ვთვლივანი, აღარა-  
ითარი იქვი აღარ იყო ჩემთვის, თუ რას ნიშნავდა  
მე-12-ე მუხლი ამ წინა სახავო პირობებისა, თუცა  
ერთმა მოხელემ მიითრა უკვე, რომ მე ვიყავ მველად.

ღამით 11-12 სექტემბერის მე ვაქნობე ჩემს მტრებს,  
რომ ცოცხლის იფინი ვერ ჩამივდებდნენ ხელთ.

თავლუწოდენელ მალე მივებედი, სადაც ჩემი საღამო  
იმყოფებოდა, ჩემს გარშემო სანეტაც პაერსი სუფედა  
ჩემი მოლოდინი. ნაშუაღდების ორ საათზედ მე დავიხებე  
პირველი პაიოსტრისტიები, ჩქარა მათ მოაკვეთე შემდეგი  
და მალე მთელი ჯგუფი გადაეცემა მოახლოვდნენ, რომ-  
მელთაც ურყველად გადაწყვეტილი ჰქონდათ ყოველგვარი  
წინააღმდეგობის დასმარება. ჩემი მცველანი მიხედნენ  
ამს. ერთი ტყვიაც არ გასროლილა... მთელი ამბავი ვაგრ-  
მელად 5 წუთს. ამ საქმის წამოწყება, მისი ორგანიზაცია,  
გადაწყვეტილება და სულიერი ინიციატივა, ამჟღავნებს  
გვირგვინების არსს, რომელიც სამეფო ისტორიაში  
დაარჩება მრავალ-მნიშვნელოვნად. დრო მას ლეგენად  
გადააქცევეს.

აქ მოაგრდება ჩემი პირადული რაზმა. ეს არის მხო-  
ლოდ ერთი ბრალი, რომლის მოხსენებაც კი არ ღირს  
იმ საწინდელ ტრაგიდიასთან, რომელშიც დემოკრატულ-  
ლიბერალურ-კონსტიტუციონალურმა მთავრობამ 25 ივ-  
ლისის ერი ჩაიკვდა. ვახუტერებელი ოპტიმიზმი, რომელიც  
შეიძლება ზოგიერთ პარტიის წევრებსაც კი ჰქონდა, ვერ  
წარმოადგენდა რომ 25 ივლისის მთავრობას ერისა და  
რეგიონის წინააღმდეგ ასეთი კატასტროფული ვაგებობა ექ-  
ნებოდა. მაგრამ რამდენიმე დღის შემდეგ თვალსაჩინო  
გახდა, რომ ამ საქმე ეხებოდა პრიორამას, რომლის მიზანი



იყო განადგურება იმ ოცი წლის დიდებულ ისტორიკოს, რომელმაც სამშობლოს და იმპერიის ასეთი მფლობელობა მოუპოვა მსოფლიოში. დღეს ზოგს სწამს, იმ ნაწარგებების დახვების წინ, რომელსაც ადგილი აქვს იტალიის მიწებზე, ამ უბედურების მომტაც კომპრომიზული და ბრალდებების შემამსუბუქებელი მოტივები მოუპოვებს. ესენი, რომელნიც ახალ პიროვნებებს ძირს უთრიალდნენ, არიან გუ-მინლიცი ახალი, რომელიც უფიქროსი მოძრაობის წინსვლის ხელს უშობდნენ და საბოტაჟს ჩადიდებენ.

ჩვენ კი, წინააღმდეგ, მთელი ჩვენი პასუხისმგებლობის წინაშე ვდგავართ და გვინდა სხვისი პასუხისმგებლობაც მოეთხოვოთ, რადგანაც მან თავისი სახე გვაჩვენა და მის მიუხედავად, რომ იტალიის ხალხის უმრავლესობა ელ-ოდნობა მის გადადგომას და მას ეს ნაბიჯი არ გადადგა, ჩვენ პასუხისმგებანი ვაძლეეთ. მთლიან ომის განმავლობაში, რომელიც თვით მეფემ გამოაცხადა, სწორად დინასტია აწარმოებდა პროპაგანდის დევეტისტურებას და ანტიგერმანულს. მისი დაუნებურებისგანაა ამ ომის მსვლელობისათვის ფრთხილი, და ხანდახან არც ფრთხილი, რომელიც მტრისათვის ხელსაყელი იქნებოდა. მეფის მიემკიდრე, რომელიც თვითონ გამოსთქე სურვილი საშობით არმიის სარდლობის, ერთხელაც არ გამოჩენილა ბრძოლის ველზე. მე დრამად ვარ დარწმუნებული, რომ სავიან სასახლეს სურდა, სახელმწიფო გადატრიალება და ამხიანთვის წერილობითი საქმეებიც კი მოახშავდა და ორგანიზაცია უფო. თანადამნაშევე გვგმის წარმართული, განმარტულიებელი იყო ბაილით. თანადამნაშევენი იყნენ აგრეთვე რომელნიმე სახელწირო ვენერლები და ჩაოდინიშინი ფაშისტური პარტიის წევრნიც. არავითარ გეგმა არ იჩვენეს იგი, რომ მეფემ ჩემი დატოვლების შემდგომვე ვასცა დავალება წინასწარი სახავო პირობების მოსალოდნელიად და შესაძლებელია უფრო ადრე ორჯე დინასტიის შორის, რომსა და ლონდონში საჭირო ნაბიჯები იყო გადადებული. მეფემ მოსცა რჩევა მის დამნაშავე პარტის გერმანიისათვის ასე სამარცხვინით ძირი გამოეთხარია.

და მზდა მის, რომ ხელმოწერის შემდეგაც კი უარს ვყოფდნენ თითქოს არავითარი მოლაპარაკება არ იყო შესვლილობანი. დინასტიამ მოახშავდა ამ რეჟიმის გადატრიალება საიდუმლოდ და აღსარება კიდევ ... თუმცა 20-იან წლებში ამ რეჟიმმა იგი გადააპირიხა და შინაგანი სიმბეჭობისაგან გამოსავალი გვა უჩვენა. 1848 წლის სტატუსის საფუძველზე საალყო წესებზე დამყარებული თვისუფლება მოუტოვა. წინასწარი სახავო პირობები, რომელიც უნდა უყოფილიყვნენ ფრიად მისიხებდი იტალიელებისათვის, ისტორიაში ვერ უტყნობ სიმკაცრით არის შედგენილი. მეფემ ამაზედ არავითარი საწინააღმდეგო არ განაცხადა, თავისთავად იტყლისმგნება: არც ჩემი პირობების მტრისათვის გადაცემის გამო.

თავისი საქციელით, რომელიც გამოწვეული იყო თავის ვინიჭების გადაჩინის ზოგებით მეფემ იტალიისათვის საგირჩილი აწერილი და სამარცხვინო უწყობის მდგომარეობა შექმნა, რომელიც შემიძლება გავიხსენებო:

ყველა კონტინენტზე ზოიან დაწვებული ამერიკაზედ, უნდა უკვლამ იცის საკვის მეფის სახახლეს როგორ იქმის დადებულ ხელშეკრულებისადმი ერთგულების შენახვა.

თვით მტრებშიც კი აღარ მალავენ ჩვენდამი ზიზსს, რომ ჩვენ სამარცხვინო კაპიტულაცია მივიღეთ. მაგალითად იხვლის, რომელსაც თითქოს არავის წინააღმდეგე ომი არ სურდა, მით უმეტეს ფარკრი არ ვიქნებოდა ამასზე. ჩერნილის მტკიცებით კი, იხვლის ჩაება ამ ომში პოლონეთთან სტრეკის მიქემის გამო. ამერიკიდან შეიძლება მოხდეს, რომ კერძო დამოკიდებულებანიაც კი უყოფილი იტალიე-

ლი ექვის ქვეშ იქნება დაყენებული. ეს რომ შეუხებლიდს ერთს ჯგუფს პასუხისმგებელი პირობისა, დიდი ბოროტება არ იქნებოდა, მაგრამ ჩვენ არავითარ შეზღუდვანი შეუცდამი არ უნდა შევიღოთ. ევროპაფერი ეს იტალიის ხალხს, სახელწიროდ დაწვებული პიროვნულიდან და გათავებებული უფასისყელ მოქალაქეზედ, უნდა ატაროს ეს ტვირთი.

ასა მარტო ჩვენი სახელი არის განიშვლებული. ვარა მტრის მიერ დაკავებული ადგილებსა, რომელსაც იგი აჩანავებს, შესაძლებელია ჩვენ დეკარტოთი სამშდამოდ პოზიციები ადრიატიის, იონიის და პეგის ზღვებზე, აგრეთვე საფრანგეთის პოზიციები, რომელნიც ჩვენ სისხლის დაუღწევლად არ მოვკნობიან.

სამეფო ჯარი სასტიკით და სწრაფად დინშალა და არა არის-რა იმაზედ დამამკრებელი, როდესაც ადგილობრივ მკვიდრთა თვალწინ სასაცილოდ, ყოველ მოკავშირისაგან განიარაღება ხდება. ეს ითქმის პირველყოფლის იმ ოპერაციებზე და ჯარის ცაქებზე, რომელთაც ვეომანე ვლდებთან ერთად მრავალი ბრძოლები გადაიხადეს. ეს დამკრებთა ამათვის ხომ აუტანელი უნდა იყოს ... თვით აფრიკის და რუსეთის გმირთა სასაფლავებზე, სადაც ვერ-მანელი და იტალიელი ჯარისკაცები ერთად გამისკვენებენ, ეს სირსტეალი ლოდიეთი უნდა აწევი.

ოცი წლის ფაშისტური მმართველობის განმავლობაში ამხებნული საიჭყო სახელა ფლოტი ჩაბარდა მტერს იმ მალტაზედ, რომელიც მეფემი შექარა იყო იტალიის და უმთავრესი დასავლური იხვლის იმპერიალობის ხელ-თაშუა ზღვებზე და მომავლშიც ამტრება ასე. მხოლოდ სამკერა ფლოტმა გადააჩინა ხეილი თავისი სამეფო მსახლისა, თუმცა იგი პრაქტიკულად განადგურებულია.

ეს არის უღია პასუხისმგებლობა, რომელიც აგრეთვე ფტრისის სტეკითგან გამოდის, რომელიც ამას წინად გერმანიის მიმართ ჩადენილი ლაღერი აღწერა, და რომელიც უფრო შემადრწუნებლად სწანს იმ განმადგურებელ მომმარდრებით ანგლო-საქვების მიერ შეა-ტრისის დიდი და პატარა ქალაქების და ეს ხლებდა ბაილიის ხელშეკრულების დაღების შემდეგ და მის მიუხედავად. ამ ვაჭრობებთა გამო შეუმოძებლია ლაპარაკი ლატარზე ფაშისტური რეჟიმის მიერ მონარქიისადმი. პირობით:

**მონარქია უნდალბა ფაშისტურ ჩრქობის**

ასე რომ დღეს ხალხის გულიდან და მის შეგნებლიან იგი ამოკარდნილია. ამიტომ სასაცილო ვიფიქროთ, რომ ამის გამო შემატრებელი ძაბენი იტალიის ხალხის შერყეული. თუ რომელიმე მონარქია თავის დანიშნულების არ ასრულებს, ჰჯარგავს ის არსებობის უფლებანი. მით უმეტეს რომ ჩვენ, იტალიელებს, უფრო მეტი რისკებულაყაფერი ტრადიციები გვაქვია ვიდრე მონარქიული. მეტად, ვიდრე მონარქიის მომარტებისაგან, იქნა დაუცული იტალიის მთლიანობა უცხო მონარტების წინააღმდეგ რესპუბლიკანური მიმართულებების მიერ, რომელთა რიგში ირიცხება დიდი მოქცეული იტალიისა ვოჯეფო მამინი.

სახელმწიფო, რომლის აწენება ჩვენ ვგვსრთ, უნდა იყოს ნაციონალური და ამავე დროს სოციალური, ეს ნიშნავს პარკანდელი ჩვენი ფაშისტური გავებით. (იმ მოლოდინში, რომ ჩვენი მთლიანობაგაჩრვებება და იქნება იგი მკვიდრი). ვაუტენბე ჩვენ შედეგე მოხოვნების:

I განახლება ბრძოლისა გერმანიის, იაპონიის და მათ მოკავშირეების მხარეზე, მხოლოდ ჩვენი სისხლით შეიძლება წარითციოს ის სირსტეალი, რომელიც ჩვენმა სამშობლოს ისტორიამ იგვიძა.

II დაუცვლებელი მუშაობის აღდგენა სამხებლო ძალის შესაძლებლად მილიციის ფორმაციებიდან. მხოლოდ მსს არ უმარია იმ დიდი მსხვერპლის, რომელიც რწმენით არის აღქურელი და იდესისთვის იმძიძვის.



III მოლაპარაკეთა ჩამოშორება, უმთავრესად იმით, ვინც 25 ივლისის საღამოს ათ ნახევარ საათამდე პარტიის რიგებში იყვნენ და იბრძოდნენ და მტრებიდან გადავიდნენ.

IV განადგურება მოლაპარაკებულ პლურტარქების, რომლის შემდეგ შრომა გახდება ბატონობის მემკვიდრეობის და ურყევი საფუძველი სახელმწიფოსათვის.

იტალიის ერთგული შეხებათიანებო! მე მოვიწოდებთ თქვენ მუშაობისაკენ და იარაღსაცანე მტრის სიხარული იტალიის კაპიტულაციის გამო არ ნიშნავს რომ მის გამარჯვება ჯიბაში აქვს, ვინაიდან ორივე დიდი სახელმწიფოა, გერმანია და იაპონია კაპიტულაციის არასოდეს არ მოახდენენ.

თქვენ, კადრებო! აღადგინეთ თქვენი ბატალიონები, რომელთაც გამოიბოძა ჩაიღინეს. ახალგაზრდა ფაშისტები! დივიზიების რიგებში გაერთიანდით, რომლებმაც ჩვენს სამშობლოს მიწურულზე ბრწყინვალე მოქმედებები იბრუნებდით განაახლოთ!

თქვენ, ვაჟკაცო საპაეო ფლოტისა, დაუბრუნდით თქვენს პოზიციებს გერმანულ ამხანაგებთა რიგებში, რათა მტრის იერიშები ჩვენს ქალაქებზე აღკვეთილი იქნეს.

თქვენ, ფაშისტო ქალებო! აიღეთ თავის-თავზე აუცილებელი სამუშაო მოარაღური და მატერიალური დახმარებისა ჩვენი ხალხისათვის.

გულეხელო, მუშებო და მოსამსახურებო! სახელმწიფო, რომელიც ამ უსამართლეს ქიდილიდან გამოვა, თქვენ უნდა გვეუფროსდეთ, და როგორც ასეთს, თქვენ დაიკავით იმ მოწინააღმდეგეებისაგან, რომელნიც კიდევ ოცნებობენ წარსულზე და, რომელიც არასდროს არ დაბრუნდებიან. ჩვენი ნებისყოფა, ჩვენი სიმამაცე და ჩვენი რწმუნება აღბეჭდავენ იტალიის სახეს, მის მომავალს და ცხოვრებას შესაძლებლობას და მსოფლიოში ადგილს ბრძოლით მოვაიპოვებთ. ყოველზე ეს უნდა იყოს თქვენთვის უფრო მეტი ვიდრე იმედი: უკანასკნელი რწმუნება!

გაუმარჯოს იტალიის, ვაგებარჯოს რესპუბლიკანურ ფაშისტურ პარტიის!

# შეთქმულება ფაშისტების წინააღმდეგ იტალიაში და მისი გაკვეთილები

25 ივლისის ფაშისტების მტრებმა სისრულეში მიიყვანეს ვეგმა შეთქმულებისა და მუსოლინი დაატყვევეს. პარტა დაშლილად განათოხადეს და დიდი ენერგიით შეუდგნენ იმ მონაპოვართა მოსპობას, რომელიც დღეს 20 წლის დაუღალავმა შრომამ შექმნა. პოლიტიკურ ასპარეზზე გამოვიდნენ ძალები, რომლებმაც იტალიის ერს უღალატეს და სამარცხვინო ფურცლები ჩასწერეს მის სახელოვან ისტორიაში. იგი იყვნენ ეს ძალები, რომლებმაც მტერს კარები გაუღეს და უშვავსო გამოცემლობა ჩაიღინეს?

ვინ განიძ: ახა მუსოლინის დაუდგრომელი აღმშენებლობითი შემოქმედების განაიყება და უღირს კაპიტულაციაზე ხელის მოწერა?

ისტორიიდან ვიცით, რომ ახალ იდეას ყოველთვის ბრძოლით ვაუქმავს გზა და მისთვის ადვილად არ დაუნებებიათ ასპარეზი იმ ძალები, რომელთა მისპობას ნიშნავს ამ იდეათა გამარჯვება.

ფაშისტური რევოლუციის პირველ დღიდანვე მუსოლინის დიდი შინაური სიმწულეები შეხვდა გადასალახავად.

მეელი სამყარო, ბურჟუაზიული — ზეკაპიტალისტური საზოგადოება ჩამორჩა რა ცხოვრების წინსვლასა და მის მოთხოვნებებს, გარდაიქვა მისი განვითარების შემადგურებელი რეაქციონური ძალად. დროთა მსვლელობაში მან დაკარგა თვისი ისტორიული მნიშვნელობა, სოციალური კლასის დაშიშნულემა. მისმა მატერიალისტურმა შემეცნებამ ძალზე შეაჩერა მოარაღური და სულიერი ღრმადილებანი, რომელიც მუდამ იყო საფუძველი და მამობრძელებელი ფაქტორი კაცობრიობის განვითარებისა. მა-

ტერიალიზმის უკიდურეს განვითარებას სრულიად მახინჯი სახე მიეცა. ფულის გამომრთებამ, ნივთიერულიდღეობაზე ზრუნვამ დაიპყრო ადამიანის გონებრივი და ფიზიკური არსება.

ამ თავაშეხებული მატერიალიზმის წინააღმდეგ, რომელსაც საზოგადოება სრულ გახრწმანდევ და დღეუტყამდევ მიყავდა, გაბეჭდილად გამოვიდნენ ნაციონალ-სოციალისტი გერმანიაში და ფაშისტები იტალიაში: მათი ახალი სახელმწიფოებრივი პრინციპითა და იდეალით.

ამ წერილის საგანს, მხოლოდ ფაშისტების წინააღმდეგ შეთქმულების განხილვა შეადგენს და არსებითად ფაშისტურ დოქტრინაზე შემდეგ ვეცემება ლაპარაკი, ხოლო ჩვენთვის ნათელი რომ შევიქმნეს ის მიზეზები, რომელთაც იტალია 25 ივლისამდე მიიყვანა, საჭიროა აღვნიშნოთ, რომ დღემდე იმ თავიდანვე, მიზნად დაისახა იტალიის სრული გარდაქმნა — და მისი ცხოვრების ახალ სოციალ-პოლიტიკურ საფუძველზე აგება და აშენება. მან განიძრახა კაპიტალისტურ სისტემისა და ბურჟუაზიის ბატონობის მოსპობა, მარქსიზმისა და სხვა სავერთაშორისო ძალთა აღაგმვა, ყალბი დემოკრატიის ნაცვლად ნამდვილი დემოკრატიის დამყარება.

ფაშისტმა უარპყო ცხოვრების ცალმხრივი მატერიალისტური ვაგება, რომლის ძალით პიროვნება წარმოადგენს განცალკევებულ არსებას, რომელიც მიზნად მხოლოდ თავისთვის ისახავს და ბუნებრივი კანონის ინსტიტუტის მიხედვით მხოლოდ პიროვნულ, ევოლუტურ სიამოვნებას მიძღვეს. ფაშისტური შემეცნებით პიროვნება არის თვისი ერი, ის წარმოად-





გენს მორალურ კანონს, რომელიც მას აერთებს და აჯავშირებს სხვა ადამიანებთან და მოდებთან ერთ ტრადიციასში, იდეალში და მზანში. ეს მიზანი, რომელიც წარმოადგენს ერის კეთილდღობას და მის განუწყვეტელ წარმატებას, ჰქვინს ცხოვრების ახალ ფორმას, სადაც ადამიანი თავის კერძო პიროვნულ ზრახვათა უარყოფით უშვალღეს შეგნებამდე ადის, რომელშიც გამოიხატება მისი ღირსება და ღირებულება. ფაშისში ჰქვინს აქტიურ ელემენტს მთელ მის ენერჯიაში გამოყენებით, ფიზიკურ, მორალურ და ინტელექტუალურ ღირებულებათა განვითარებით ცხოვრების სიმწველეთა გადასალახავად.

აქვარა და ვასაგებია, რომ ფაშისხმის ეს რეფორმები ჰქუაში არ დაუჯდა იტალიის საზოგადოების ერთ ნაწილს, დაჩვეულს. იოლ ცხოვრებას, რომელსაც „უქუვარს იქ მკა, სადაც არ დაუთესია“.

ეს ძალები ხელს უშლიდენ მუსოლინის მის მიერ დასახულ დიდ გეგმათა განხორციელებაში და უცდიდენ მომენტს შურის საძებლად და ძალაუფლების ხელში ჩასაგდებად. როგორც ფიურერისა და დუნეს სტუცებიდან დაეინახეთ, იტალიის ომში ჩაიყვის პირველ დღიდანვე ეს ძალები სცილობდენ საბოტაჟითა და ყოველგვარ დაბრკობლებათა შექმნით ვაერთლებდენ საკუთარი ქვეყნისა და მისი ხელისუფლების მდგომარეობა, დეკეთ ზაღის თვალში ფაშისტური მთავრობის ავტორიტეტს და პრესტიჟი. „ომში დავმარცხდეთ, ოღონდ ფაშისში მოისპოს“-ო, ეს იყო ლოზუნგი იტალიის ბურჟუაზიასა, რომელსაც არ მოსწონდა მმართველი კლასის მდგომარეობიდან მართული კლასის მდგომარეობაზე ჩამოსვლა; აგრეთვე ეწინააღმდეგებოდა მას, რომ მუსოლინი შეასრულებდა დაპირებას, რომ იგი „შეამოკლებდა სოციალურ მანძილს“ ერში არსებულ ფენათა შორის. მუსოლინის მორალს უკრიძალავდა ამავე დროს შეძლებულ კლასებს ომის გამოყენებას გამდიდრებისა და კაპიტალის დაგროვების მიზნით.

სამეფო სახლი წარმოადგენდა იმ ცენტრს, სადაც თავს აყრიდენ ყველა უმეყოფილო ელემენტები და დაკარგულ პრივილეგიათა აღდგენის მოსურნენი. საციოს დინასტია ფეოდალური წარმოშობისა იყო და არა ხალხისური და მის დასაყრდენ ფუძეს ყოველთვის შეძლებულნი და უშვალღეს წოდების ელემენტები წარმოადგენდენ. ერთი ცნობილი იტალიელი ჟურნალისტი ამბობს: „მუსოლინის შექმლი ყველაფერი მიუთხოვდა მეფისათვის გარდა ერთისა: რომ მეფეს მდიდარია და შეძლებულთა ბანაკი ენაცულებია ღარიბთა ბანაკისათვის; ეს არ იყო ტრადიციული გზა საციოს სახლისა, და თუ იგი იძულებული გახდა 1922 წელს მას დასდგომოდა, ეს ქნა მხოლოდ უკანა აზრით და იმ ანგარიშით, რომ გადაეხვია მისთვის პირველ შესაძლებლობასთანვე. იტალიის სახელმწიფო. წარმოშობილი უკანასკნელ საუკუნის ბრძოლათა შედეგად, იყო სუსტებით კონსერვატიული და

იგი არ შეიძლებოდა გამმდარაყო იარაღად ხალხის-ნური მსათათს მქონე ნაციონალურ სახელმწიფოს“-ო.

ფაშისხმის წინააღმდეგ შეთქმულებაში მონაწილეობა მიიღეს აგრეთვე უშვალღეს ოფიცრობის დიდმა ნაწილმა. უნდა ითქვას რომ მხედრობის უმრავლესობა იტალიაში არავითარ პოლიტიკას არ აწარმოებდა, იგი ერთგული იყო საციოს სახლისა და მეფეს ბრძოდ მისდევდა.

თავისთავად ცხადია, რომ კომუნისტებს და სხვა ბნელ ძალებს თავიანთი ანგარიში ჰქონდათ და ისინიც მიეშვენენ რეაქციონურ ელემენტებს ფაშისხმის წინააღმდეგ.

მთელ მსოფლიოშიც ხომ შემოჩამოთვლილი ძალებია, რომელნიც განცხადებულნი ერთობით ებრძვიან ნაციონალ-სოციალიზმსა და ფაშისხმს და სურთ ამ იდეათა აღგვა პირობად დედამიწისა. მაგრამ ნაციონალ-სოციალიზმის ბელადმა დროზდელ შესძლო მათი აღაგმვა და განხორციელება გერმანიის ერის სრული მთლიანობისა, მისი ერთ ურყევ და უშეშველ მონოლიტათ ქვეყა. მისივე წყალობით და დახმარებით მოხერხდა იტალიაშიც ფაშისხმის მტრების დამარცხება და მუსოლინი კვლავ ჩაუდგა სათავეში განახლებულ და გადახალისებულ მოძრაობას, რომელმაც ახლა უნდა შესძლოს ეროვნულ ძალთა სრული გაერთიანება, ერის ერთ ორგანიზმად ქვეყა, ერთ ნებაყოფილობისა და ერთი ხელმძღვანელობის ქვეშ ისე, როგორც ნაციონალ-სოციალიზმმა გერმანიის ერთ ერთ შეგნებულ, მომქმედ საზოგადოებრივ ელემენტად გადააქცია და მსმსპ მის წიაღში ყოველი წინააღმდეგობა მის შემადგენელ ნაწილთა შორის.

არ უნდა დაგვეიწყუდოს, რომ ეს ომი უმთავრესად სოციალური ომია და მიზეზი მისი სწორედ ის სიტუაცილია, რომელიც აქვთ ნაციონალ-სოციალიზმისა და ფაშისხმის მიმართ დემოკრატიულ ქვეყნებში ერთხელ ვაბატონებულ წრეებში: კაპიტალიზმს, ბურჟუაზიულ კლასებს, დიდ ფინანსისტებს, ურბოს და მათ უცნაურ მოკავშირე კომუნისტებს დარომელნიც მტრები არიან საერთოდ ყოველგვარ კეთილშობილ ეროვნულ გამომწვევებისა, რომელიც ხელს უშლის მათ თავისუფალ თარეშს და სპობს მათ ბატონობას. ეს სიტუაცილია და ზოლი იმდენად ძლიერია, რომ მას ხშირად საკუთარი ერთი ინტერესებსაც სწირავენ და ანაცელებენ.

25 ივლისის შეთქმულება და მისი შედეგი იტალიაში ჩვენ გვიჩვენებს, რომ სადაც ეროვნული მთლიანობა დაშლილია და დარღვეული, ერთი დაკანინებას განიცდის და დაღუპვის გზაზე დასა, თუ დროზდელ ვერ მონახა თვის წიაღში საკმარისი ძალა და დინამიკა ეროვნული სხეულის დაშლის პროცესის გასაჩერებლად.



ერი არის ცოცხალი საზოგადოებრივი არსი და მის შემადგენელ ნაწილთ თავისთავად ცხადია საკუთარი ცხოვრება და ინტერესი აქეთ, მაგრამ ინტერესზე ასეთი ვადარჩევა სრულებით არ ნიშნავს საერთო ეროვნული ინტერესების არ არსებობას. პირიქით, ერის წარმატებას თბოულობს ყოველი ინდივიდის, ყოველი კლასის ინტერესი, რომელთა შეთანხმებული მოქმედებისაგან დამოკიდებულია სახელმწიფოს სიცოცხლე და კეთილდღეობა ისე, როგორც ცოცხალი ორგანიზმის არსებობა დამოკიდებულია მის ორგანოთა ნორმალური მუშაობისაგან.

ეროვნული ცხოვრების ნორმალური მსვლელობისათვის აუცილებელ კლასთა სოლიდარობას და თანამშრომლობას ანაორციელებს დღეს ის ახალი ეროვნული მსოფლმხედველობა, რომელმაც შეაქმნა საზოგადოებრივი ცხოვრების ახალი პრინციპი და საძირკველი ჩაუყარა ახალ ცივილიზაციას.

ეროვნული ინტერესების უზენაესობა და ეროვნული მთლიანობა, აი ორი ძირითადი და მთავარი პრინციპი ამ ახალი მსოფლმხედველობისა.

ჩვენ, ქართველებსაც გემართება დაეკვირდეთ და ყურადღება მივაქციოთ ამას. ეს გაგვიადვილებს დაეწყვეტება იმ თავსამტერვე პრობლემას, რომელიც არის ქართველ ძალთა გაერთიანება და მთლიანობის დამყარება.

არ არის საკმარისი შეთანხმება მხოლოდ საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის მიზნით. მსგავსი რამ ვერ მოგვეცემს დიდ შედეგებს, რადგან შეთანხმებაში მონაწილე პარტიებს, მათ პრაქტიკულ მოქმედებაში და საბოლოო მიზნის მიღწევაშიც მინც შეუშლის ხელს ის ჯაჭვი იდეოლოგიისა, რომლითაც ისინი არიან შეკრულნი, რა გინდ უკეთილშობილესი მიზნითაც სამშობლოს განთავისუფლებისა არ უნდა იყოს გამოწვეული ეს გაერთიანება.

**საქართველოს განმანათლებლებელ ბრძოლის საწარმოებლად და ჩვენი ქვეყნის ახალბრძენებლად, აუცილებლად საჭიროა გარკვეული ეროვნული იდეალისა და პრინციპის დასახვა, რომელიც თანამედროვე ნაციონალიზმით შთაბერავს ჩვენ ერს ახალ სულს, მისცემს მას ახალ ძალას და ენერჯიას, გასწმენდს კომუნიზმისა და სხვა ინტერნაციონალურ სიმახინჯეებისგან და დააყენებს ნამდვილ და სწორ გზაზე.**

არც ერთ დიდ საქმეს და მოძღვრებას უოდებოლოდ და უთვრობოდ არსად ნიადაგი არ მოუპოვებია და მარქსის ძალაც ხომ უმეტესად მის „კაპიტალს“ მიეწერება, რომელთან ბრძოლა შეიძლება მხოლოდ ამგვარადვე მსლაყვად ჩაუყალიბებულ ეროვნული იდეოლოგიით.

ქ. ბოგაშელი

## მიწის საკითხი სსბჭოთა რუსეთში და ასლანდელ გერმანიაში\*)

საქართველო უარესად სამიწადმოქმელო ქვეყანაა. მსოფლიო ომის (1914 — 18) წინად უკანასკნელილი სტატისტიკით 90 პროცენტი ქართველთა მიწის მუშა იყო და, საბჭოთა მთავრობის მიერ გამოქვეყნებული უკანასკნელი სტატისტიკით, ჯერ კიდევ ორი მესამედი ქართველთა სოფლად ცხოვრობს და მათი უმთავრესი საქმე მიწადმოქმედებაა. და ეს ასეა, მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა მთავრობამ ყოველი ლენინი იხმარა მიწადმოქმედების მრეწველობად გადაქცევისათვის, ქართული სოფლის სწრაფი მოსპობის მიზნით.

\* ეგრნალი „ქართველი ერის“ რედაქციას თავის მეთხველებსაგან მოსდის მთელი რიგი შეკითხვები მიწის რეფორმის შესახებ ნაციონალ-სოციალისტურ გერმანიაში. ამის გამო ვთავაყებთ ვ. ფრონდლის წერილს „მიწის საკითხი საბჭოთა რუსეთში და ასლანდელ გერმანიაში“, რომელიც 1942 წ. დაბეჭდილი იყო აქაურ ქართულ პრესაში.

რედაქცია

რომ მარქსიზმს გლეხი, რომელიც შეეკვირებულა მიწასთან, თვალში ეკლად ეჩხირება, ვასაკვირვალა არ არის, ვინაიდან არ არსებობს ისეთი გლეხისადმი მტრულად განწყობილი მოძღვრება, როგორიც არის მარქსიზმი და განსაკუთრებით მისი მარქსენა ფრთა, რომელმაც რუსეთში ძალა-უფლებად ჩაიგდო ხელში. და როგორ შეიძლება კომუნიზმი გლეხის მეგობარი იყოს? ამ მოძრაობის შემწევი ხომ ურია კარლ მარქსი იყო! ურიას კი იც აზარერი ეუცხებოდა და სძულს, როგორც გლეხობა. 2000 წელზედ მეტია, რაც დიდი რიცხვი ურიებისა გაბნეულად ცხოვრობს ევროპასა და წინა აზიის ყველა ქვეყნებში. ამ დროის განმავლობაში ურიას არც უნახავს და არც უთესია, არავითარი მიწის მუშაობა არ გაუწევია. და როგორ შეეძლო ურიის მიერ შექმნილ მოძღვრებას გლეხის ვაგება და მის ინტერესთა შეგნება და დაეკმაყოფილება!

ხოლო ურიები კომუნიზმის ქორქში ყოველთვის

ახერხებდნენ ყალბი დაპირებებით ხალხი მიემხროთ. ასე დაპირებები კომუნისტებს გვლებებს მერ მიწას, რომელსაც გვლებები თითქოს მიიღებდნენ მემამულეთა და სახელმწიფოს მამულთა ჩამორთმევის შემდეგ. მაგრამ არა მოხდა ნამდვილად, როდესაც კომუნისტებმა საბჭოთა კავშირში განმტკიცეს ძალაუფლებამ? მათ არა თუ არ დაურთვეს გვლებებს მერ მიწა, არამედ მათ საკუთარი მამულიც ჩამოართვეს, წაართვეს უკანასკნელი ყანა, უკანასკნელი ძროხა გამოიყვანეს მისი ბოსლითვან. გვლებები, რომლებიც ამის წინააღმდეგ წაუდგნენ და დაიცვეს მამა-პაპეული მამული და წყარე ოფლით შექმნილი ჭონება, დაბურტული იქნებნენ, ან და გაჯანჯილნი ასიათასობით და მილიონობით ციხეების ყინვებში და ჩრდილოეთ რუსეთში, სადაც იგინი იძულებულნი იყვნენ მძუტვნებით საბჭოთა ბატონთათვის და სადაც იგინი ილუპებოდნენ ცხოვრებისა და შრომის უსაშინელეს პირობებში.

გვლები წინააღმდეგობის შენელების შემდეგ ბოლშევიკებმა ყველგან შემოიღეს კოლხობების სისტემა, რაიცა შეიძლება მხოლოდ ურის ტიპში აღმოჩნდეს. მატერიალისტურ იდეებზედ ავებულ კომუნისტურ მოძღვრებას არ შეუძლია გვლების სულს ჩასწვდეს. კომუნისტებს არ შეუძლიათ შეიგნონ, რომ გვლებისა და მისი მიწის შორის კავშირის კანონები სხვა იდრე წმინდა მექანიზური, რომ ნაყოფიერი მიწის-მუშაობისათვის ვარდა ტრაქტორებისა, ბელოვური პატებისა და ქალაქებ ანგარიშისა საჭიროა გვლების უსაზღვრო სუბიექტური მიწის-საძი და მისი მზრუნველი და მომვლელი ხელი. გვლებსა და მის მიწას აკავშირებს აგრეთვე ბუნება, რასაც უსულო და უგულო კომუნისტურ მეურნეობაში, რომელსაც ბუნება ჭარხანად მიიჩნია, არასოდეს შეუძლია მნიშვნელოვანი როლი აღსრულოს.

ჩვენ ყველამ ვიცით, რასაც ნიშნავს კოლხობების სისტემა გვლებისათვის: უფლებების ახდას და მონობას. გვლები უკვე თავისუფალი კაცი აღარ არის თავის მამულში, არამედ მშრომელი პირობები, რომელსაც უნდა იმუშაოს კომუნისტების ძალდატანებით და ზედამხედველობით. და მისი შრომის ნაყოფი მის კი არ ეკუთვნის, არამედ კრემლის ბატონებს, რომლებიც მას მათი სურვილისამებრ მოისმარებენ. გვლებს არა აქვს უფლება თავისთვის რამე დატოვოს, მის ახლებზე მხოლოდ იმდენს, რომ შიმშილით არ მოკვდეს, რომ კვლავ შესძლოს მუშაობა მხეცური წესწყობილებისათვის. გვლების ბედის უსაშინელესი ყარია საბჭოთა კავშირის სიმწარით აღსაყვ ისტორიისა.

აქ საჭიროა ვიცოდეთ, თუ როგორ გადასწყვიტა გვლებთა საკითხი ნაციონალ-სოციალისტურმა გერმანიამ. პარტია წერილში რასაკვირველია არ შეიძლება ამ დიდი საკითხის საესებო გარკვევა, და ჩვენ აქ მხოლოდ უმთავრეს შევხებით.

გერმანია უდიდესი სამიწადომქმედი ქვეყანაა ერობაში. მიუხედავად იმისა რომ გერმანიის ძალაუფლება მე-19 და მე-20 საუკუნეში ძლიერ გაიზარდნენ, დღესაც გერმანიის მოსახლეობის დიდი ნაწილი გვლებობაა. გერმანიის ერის საბუნდოვანი მრეწველობის განვითარებამ აქ არ გამოიწვია გვლებობის დაღუპვა, როგორც ეს მაგალითად ინგლისში მოხდა. გერმანიის გვლებობა დღეს არა თუ მთელ ერსა ჰკვებავს, არამედ იგია უმთავრესი წყარო ეროვნული ძალის შენახვისა. გერმანიის დიდმა პოლიტიკოსებმა წარსულში იგრძნეს, და მათ შორის ყველაზედ უფრო ნათლად ბისმარკმა შეიგნო აუცილებელი საჭიროება გერმანიის მიწადომქმედების გადარჩენისა და დაცვისა და მნიშვნელობა სოფლის მოსახლეობისა მთელი ერისათვის. იგინი იბრძოდნენ ამისათვის და გადაარჩინეს მიწადომქმედება და გვლებობა, მიუხედავად იმისა რომ მათი წინააღმდეგი იყო ერთი მხრით სოციალ-დემოკრატია და მეორე მხრით კაპიტალიზმის გავლენის ქვეშ მყოფი ბურჟუაზიული პარტიები.

ნაციონალ-სოციალიზმის გამარჯვებამ მოუტანა აგრეთვე გვლებობას გერმანიაში ახალ საფუძველზედ დაბრუნებული წესი ცხოვრებისა. ნაციონალ-სოციალიზმს სწამს კერძო საკუთრებისა და კერძო ინიციატივის საჭიროება ეროვნული ცხოვრების აღშენებისათვის. ამიტომ არსებობს გერმანიაში კერძო საკუთრება მამულისა, მაგრამ გერმანიის მიწა აღარ არის საგანი კერძო პირთა თვითნებობისა და სპეკულაციისა. კანონის ძალით გერმანიაში მხოლოდ მის აქვს უფლება მიწის კერძო საკუთრებისა, რომელიც თვით მუშაობს სამიწადომქმედის დარგში და შეუძლია თავსიღვას ნამდვილად სასარგებლოდ გამოყენება ერის ამ უფირფასესი საუნჯისა. მიწის-კერძო საკუთრება თვითნებური გვლების უზრუნველყოფილია, მაგრამ ერის ინტერესი ყველა სხვა ინტერესებზედ მაღლა დგას, და იმ შემთხვევებში, როდესაც საერთო ეროვნული ინტერესი ამას მოითხოვს, სახელმწიფოს კანონის ძალით შეუძლია ჩამოართვას მესაკუთრეს მიწის კერძო საკუთრება, მაგალითად ამ იმტომ რომ მიწა კარგად არ არის დამუშავებული, ან და იმტომ რომ იგი საჭიროა პარტულარულ მეურნეობათა შემოსამარგვალელებად, ან და კიდევ მაშინ, თუ იგი საჭირო შეიქმნა გზათა გასაყვანად და სხვა.

უმიწუნელოვანესი სამიწადომქმედი კანონი არის ფურტურის აილოვ ჰიტლერის მიერ გამოცემული სახელმწიფო კანონი გვლების სამემკიდლორ მამულისა. ამ კანონით მთელი მიწა გვლების გამოკლადებულია მამულად, რომლის გასყიდვა არ შეიძლება, რომელიც უნდა დარჩეს მუდამ ოჯახის მფლობელობაში და მამიდან შვილზედ ან უახლოეს მემკვიდრეზედ გადადიოდეს.



წყალთა ამოშრობით, ახოთა ვაკავებით ტყვებში, დიდ მამულთა სყიდვით და ვანწილებით, მამულეების ჩამორთმევით უწილთაგან, რომელთაც ეს მამულები სასაბუღალტოად ჰქონდათ შეძენილი, მრავალმა ათი-ათასმა გლეხმა ოჯახმა მიიღო ახალი მამულა და ათი-ათასობითვე სხვა გლეხთა მეურნეობამ შესძლო გადიდება და გაფართოება.

სახელმწიფო აძლევს გლეხებს გრძელვადიან კრედიტს უმდაბლესი სარგებლის პირობით. სახელმწიფო აძლევს გლეხებს აგრეთვე დახმარებას ნიადაგის გასაუმჯობესებლად; საცხოვრებელ და სამეურნეო შენობათა ასაგებად, საშენებელი საქონლისა და მანქანათა შესაძენად და სხვა.

ხოლო სახელმწიფოს ამ უზრუნველობით სარგებლობს არა მარტო გლეხი, ე. ი. არა მარტო მესაკუთრე მიწისა, არამედ აგრეთვე მიწის მუშა. მისი ჭირა ნაციონალ-სოციალისტურ გერმანიამ გაიძლია და, მისთვის და მისი ოჯახისათვის აშენდა სალი და კარგი საცხოვრებელი ბინები, მან მიიღო საკუთრებად ან დასამუშავებლად მიწები, რომ თვით დამოუკიდებლად მოეყვანოს უმთავრესი საკვები და გაიჩინოს წვრილ-ფეხი საქონელი. ყოველ მუყაით და პატროსან დაქირავებულ მიწის-მუშას შეუძლია, თუ სურს, დამოუკიდებელი გახდეს. სახელმწიფოს მიერ ახლად შექმნილი მამულეობა ეძლევა ასეთი მისწრაფების მქონე მიწის მუშებს. გლეხმა და მიწის მუშამ გერმანიამ იღეს იცანა, რომ იზინი მუშაობენ საკუთარი, მათი ოჯახებისა და ამასთანავე თვითი ერის საკეთილდღეოდ.

უპირველად სამიწადმოქმედო სკოლებში სოფლის ახალგაზრდობას ამზადებენ უსასყიდლოდ მისი მომავალი მოქმედებისათვის. ამ სკოლებში იწირთენება მომავალი გლეხი და მიწის მუშა სოფლის მეურნეობის ყველა დარგში. ამასთანავე თეორიული და პრაქტიკული სწავლით ამზადებენ ყოველ წელიწადს ათასობით ახალგაზრდას სოფლის მეურნეობის სპეციალისტებად; მწველულებად და ტრაქტორის წამყვანებად; მკვლევად, მეტრლებად და სხვა. ნილად ითხოვებინა მოსსენებანი და სწარმოებს ვარჯიშობა, რითაც გლეხებს და მიწის მუშებს შეუძლიათ დაწინაურდნენ სოფლის მეურნეობის ცოდნის ყველა დარგში. ჩინებულ გილონს აძლევს ფულად გლეხებს სახელმწიფო განსაკუთრებულ მიხვევათათვის მიწადმოქმედებისა, საქონლის მოშენებისა თუ მებაღეობის დარგში. ფასთა სამართლიანი დადგენით სახელმწიფო ზრუნავს იმისათვის, რომ გლეხმა ფულის შრომის ნაყოფის სრული ღირებულება მიიღოს. სოფლის მეურნეობის ნაწარმოები არ არის საკმარისად გადაჭრული საბუღალტო, როგორც კაპიტალისტურ ქვეყნებში, და გლეხს პირდაპირ კაპიტან წააღვას აგრეთვე ნაყოფს მისი ბეჯითი შრომისა, როგორც ეს ხდება საკმობთა კავშირში.

გერმანული გლეხები და ყველანი, ვინც სოფლად და ქალაქად ერის გამოკვების საქმეს ებრუნებენ. შეკავშირებულნი არიან ერთ დიდ ორგანიზაციაში, რომელსაც ეწოდება „სახელმწიფო კომპერაცია კვებისა“ (რაისნერპრუნდ). ყოველ სოფელს აწარმოებენ ჰყავს ადგილის გლეხთა წინამძღოლი, რომელიც ამ ადგილის გლეხებს რჩევას აძლევს და მათთვის ზრუნავს. რამდენიმე ასეთი გლეხთა-სახოგადობა ერთად შეადგენს მხარის გლეხობას, რომლის მეთაურია „მხარის გლეხობის“ წინამძღოლი. რამდენიმე მხარის გლეხობასთან შესდგა კუთხის გლეხობა, რომლის სათავეში დგას „კუთხის გლეხობის“ წინამძღოლი. ბოლოს ყველა კუთხის გლეხობა ერთად შეადგენს გერმანიის გლეხობას. მისი წინამძღოლია „წინამძღოლი სახელმწიფოს გლეხობისა“, რომელიც ამავე დროს არის სახელმწიფოს მინისტრი კვებისა.

გლეხთა ყველა წინამძღოლნი გერმანიაში არიან წარმოშობით და ხელობით გლეხები, და ამგვარად გლეხობასთან დაკავშირებულნი მათ მოთხოვნებიანათა, მიხანთა და საჭიროებათა მხრით.

ამავე დროს გლეხები და მიწის მუშები არიან აგრეთვე წევრები გერმანიის შრომის ფრონტისა, უდიდესი გერმანული ორგანიზაციისა, რომელზედაც ჩვენ გაზეთში უკვე გვქონდა საუბარი, რომელშიაც შედის ყველა მოქმედი ქალაქისა და სოფლისა — ქარხნის მუშა, გლეხი, ხელოსანი და სხვა. — და რომელიც ზრუნავს თანასწორად ყველა მის წევრისათვის.

რომ ნაციონალ-სოციალისტური სამიწადმოქმედო კანონმდებლობა სწორია, ამას ამტკიცებს არა მარტო ის, რომ გლეხობა კმაყოფილია, არამედ თვით წარმოება. თვით საბჭოთა მიერ მოცემული, საპროპაგანდო მიზნით გადაჭარბებული საშუალო რიცხვები საბჭოთა სოფლის მეურნეობის ნაწარმოებთა გაცოლებით ნაკლებია გერმანიის იმავე წარმოება რიცხვებზედ.

კაპიტალისტური და ლიბერალისტური მოფლობელობით უკანასკნელი ორი საუკუნის განმავლობაში დამცირებულ იქმნა ევროპის გლეხის პატროსანი საქმიანობა და მისი ნაყოფიერი შრომაც ღირსეულად არ იყო დაფასებული. „სულელი გლეხი“ იყო ჩვეულებრივი საკანი და ციცივისა და ყოველ ღირსეულს მოკლებული კომედიებისა. გლეხი კი, რომელიც ბუნებრივად განუწყურელად არის დაკავშირებული და აღმუშავებული საუბი ქვეით და, უპირველეს ყოვლისა, ალითით, ძლიერ სწირად ცხოვრების სიბოძით გაცილებით მალა დგას მხოლოდ ზერეულ განათლების მქონე ჩვეულებრივ ქალაქის — მცხოვრებზედ.

ახალ გერმანიაში მოისპო ასეთი უპატოოდ მოპყრობა გლეხისა. გლეხს კვლავ მიენიჭა სრული პა-



ტივი. სიტყვა „გლეხი“ დღეს გერმანიაში საპატიო ტიტულია, რომლის ტარებითაც ყველას შეუძლია იამაყოს, რათგან გლეხის გადამწყვეტი მნიშვნელობა მთელი ერის ცხოვრებისათვის შეგნებულ იქნა.

როდესაც საბჭოთა ბატონობა გაქრება საქართველოში, განთავისუფლდება ქართველი გლეხიც და მას კვლავ ეგმნება თვისი საკუთარი მიწა და მამული. აგრეთვე სოფლის მეურნეობისათვის ჩვენ შეგვიძლია ძლიერი ბეჭერი რომ ვისწავლოთ გერმანიისაგან. რასაკვირველია ჩვენ არ შეგვიძლია ყველაფე-

რი წაბაძეთი გადმოვილოთ გერმანიისაგან, რათგანაც ჩვენში ბევრგვარი სხვა პირობაა, მაგრამ გერმანიის ცხოვრების შესწავლით ჩვენ ბევრ რასმე შევიძენო.

ჩვენ უპირველეს ყოვლისა ვეცდებით, რომ საქართველოს გლეხობა გახდეს უპირველხარისხოვანეს, უმნიშვნელოვანეს და უღირსესეს ნაწილად ჩვენი ერისა, რაიცა თავის თავად და უცხადესად საჭიროა სოფლის მეურნეობის ქვეყანაში.

გ. ფრონელი.

# უკვდავი ხმა

(მგონან აკაკის ცხოვრებიდან).

ამას წინად იენისში პარიზში ყოფნის დროს ჩემმა ძველმა მეგობარმა ექიმმა ვახტანგ ღამბაშიძემ დიდი განსაცვიფრებელი ნობათი მაგემა. გამახსენსა ის დაუფიქრარი წამი, როდესაც ბრწყინვალე მგოსანმა აკაკიმ თანხმობა გამოგიცხადა და გაგვეყვა გრაზოფონის საზოგადოებაში. თანაც ვახტანგმა გადმომცა სამი მაშინ მის-მიერ გადაღებული სურათი, მრავალნაირად საგულისხმო.

დიდი ხნის მეგობრული განწყობილება არსებობდა განსვენებული მწერლისა და ღამბაშიძიანთ ოჯახს შუა. აკაკი განსაკუთრებით აფასებდა ჭკვიან და ნიჭიერ დეკანოზ დავით ღამბაშიძის მამულიშვილურ შრომას და ღვაწლს. ღამბაშიძიანთ ოჯახს, რომელშიაც საზოგადო ყურადღებას იქცევდნენ ვაჟები ვახტანგი და დავითი (შემდეგში ქართველთა წარმომადგენელი ლონდონში), მპართავდა კეთილი სათნო აღამიანი მუხლდე დეკანოზისა, ცნობილი თავის უდიდესი მამულიშვილური აღტყინებით. ამ ოჯახს აკაკი უყურებდა როგორც საკუთარს. ვახტანგი პატარაობიდანვე აღმერთებდა მგოსანს და, როცა მეტრნალობა შესიწავლა, დაუწყო ჯანმრთელობაზე ზრუნვა. აკაკის ძალიან უყვარდა. ყველასაგან პატივცემული ბატონი ვახტანგი და ამიტომ გასაკვირველი არ არის, რომ ბოლოს და ბოლოს არ უარყო მისი წინადადება გრაზოფონში ჩალაპარაკების შესახებ. ეს ისტორიული ამბავი სამუდამოდ აღბეჭდილია ფირფიტაზე, მგოსნის ერთადერთი შვილი ალექსი და მასთან ერთად ზოგიერთნი ჩვენ ბევრს ეძებნდით საზღვარგარედ აღ ფირფიტას. გვიწოდდა გამოგვეყენებინა მგოსნის საპატივსაცემო საღამოზე, მაგრამ ვერას ვახებდით: ხელთ ვერ ვიგდეთ. და აი ტფილისში როცა იდღესასწაულეს აკაკის 100 წლის იუბილე ეს საყვარელი ფირფიტა აამბტყველეს.

დღევანდელ წერილთან ერთად ჩვენ ვათავსებთ ვახტანგ ღამბაშიძის-მიერ გადმოცემულ სამ სურათს. სურათების ასხნა შედგენილია თვით ვახტან-



გის მიერ და წაწერილი თითო სურათის მეორე გვერდზე.

სურათი პირველი: „მე და გიგომ (მე მგულისხმობს — გ. დ.) გარდაუსწევითეთ ძვირფასი აკაკის ხმა, მისი ტიფლიი კილო ბაასისა და ლექსის წაითხვისა, ფირფიტაზე აღვეყინა, რომ საშვილიშვილო საგანძურად დარჩენილიყო. წინასწარი მოლაპარაკების შემდეგ გრაზოფონის წარმომადგენელთან ველაპარაკეთ ჩვენ ძვირფას აკაკისაც. აკაკი ჯერ უარზე იდგა, მაგრამ როგორც იქნა დავითანხმეთ. ამ სურათზე გადაღებულია სწორედ ჩვენი აკაკის გამგზავრება სასტუმროდან („სევერნიე ნომერა“-დან — გ. დ.) ტფლით, რომელშიც ჩავუსხედით მე და გიგო“.

სურათი მეორე: ადგილზე მსვლისას (გრაზოფონის საზოგადოება მოთავსებული იყო იმ



შენობაში, სადაც სასტუმრო „ორიანთა“ რუსთაველის გამზირზე — გ. დ.) გაიმართა ბეობა, თუ რა უნდა იყოს აღნიშნული ფირფიტაზე და როგორ. ჩვენი მეოსანი გადაღებულია იმ დროს, როცა გრძნობით და მღელვარებით წარმოსთქვათ თავის უკედავ სიტყვებს.

სურათი მესამე: „გადაღებულია მაშინ, როდესაც სამაოდ აღუღებელი აკაკი ვარედ გამო-



ვიყვანეთ და ეტლს უცდის უკან დასაბრუნებლად. იქვე გვერდით არის გადაღებული გიგო დიასამიძე, რომელიც მეტის აღუღებებით ცრემლს იშრობს მარცხენა თვალზე, ყველანი არჩვეულთბრივ მღელვარებას ვანიციდობით და მდუმარებით შორეულ და მომავლის მოგონებასადაფიქრში ვიყავით გადატყარცნილი. ეს წამი დაუეიწყარია ჩვენს ცხოვრებაში. მივაცილეთ აკაკი და დიდხანს ვიბაასეთ. ჩვეულებრივად აკაკიმ შხიარული ბაასი დაიწყო. ეტყობოდა, რომ კმაყოფილი დარჩა ამ ჩვენი თაოსნობით დამთავრებული საქმით. შემდეგში, როცა უკვე დამზადებული ფირფიტები მოგვივიდა ტფილისში და აკაკის მისი ცოცხალი სიტყვა მოვასმენინეთ, კმაყოფილებით და სასიამოვნო მღელვარებით მოისმინა“.

ბატონ ეახტანგ ღამბაშიძის სიტყვებს უნდა დავუმატოთ, რომ ტფილისში და სხვაგანაც ეს ფირფიტა ქართველ საზოგადოებას შემდეგში სწორად მოუსმენია და ყოველთვის საიმოვნებით დამტკბარა. ჩვენ ხელთ არის ამ ეახტანგ ერთი ტფილისის გამოცემა — საიუბილეო-თარიღით 1940 წ. 4 თებერვალი, № 28, სადაც გამოთქმულია სურვილი, რომ ეს ფირფიტა-უნეიკომი გამრავლებულ იქმნას. ჩვენ მიემართავთ ყველას, ვისაც ხელი მიუწვდება ამ შესანიშნავ განქისადმი ან რაიმე კავშირი ან დამოკიდებუ-

ლება აქვს მის მფლობელთან, ყოველივე ღონე იმბაროს, რათა ეს წმიდა საგანი დაცულ იქმნას და გამრავლებული. ეს წმიდა ვალია ყოველი ქართველისა, რა რწმენისა, რა სარწმუნოებისა და რა კუთხისაც უნდა იყვეს. ჩემი ბერი-გული ამას მიკარნახებს ამ მაშინელ წუთში, რომელსაც განიცდის მთელი კაცობრიობა, და მე საჯაროდ აღვიარებ ამ ჩემ სურვილს და ნატვრას. სიშორე და ხმის სწრაფი მიუწვდომელობა ხელს გვიშლის, თორემ ჩემი მეგობარი ეახტანგიც შემომიერთდებოდა.

უკვე ვგრძნობ მკითხველი მოლომენლად მოვლის ჩვენგან ფირფიტის წარმართქმულია გადმოცემას. მოვასმენებთ:

ჯერ ისმის: „ქართველი მეოსანი აკაკი წაიკითხავს ლექსს!“ ეს სიტყვები წარმოთქმულია ბატონ ეახტანგ ღამბაშიძის-მიერ. შემდეგ იწყებს აკაკი:



თუ ჩემ სამშობლოს გამოაღვიძებს ჩემი სიკდილი, აჰა, მე შხად ვარ! მოდი, ჯალათო, შენი მახვილი, შეუბრალებლად ზედ გულზე დამკარ! ყოველი წვეთი ჩემი სისხლისა, თუ კი გამოზრდის მამულის შეილსა, ცოლო არ არის, რომ მოვერილო მაშინ მე ტანჯვას და თვით სიკვილისა? !.. არა! სიკვილი ეერ შემაშინებს მომზადებულსა მამულის მსხვერპლსა !..

ამას მოსდევს მიმართვა ბავშვებისადმი: პატარა რომ ვიყავი, პატარა ბიჭუყვლა, არც მეტი, არც ნაკლები, აგრე მხოლოდ თქვენს ხელა, დიდი რამე მეგონა ჩემზე უღრმისი ყველა, მაგრამ რომ გვიხარადე, ცოტა რამ შევისწავლე, და შეგნებით ცხოვრებას თვალუფრი მიმოვავლე, მიგხვდი, რომ ასში მხოლოდ ორი-სამი კარგია და დანარჩენი სხევა ქვეყნისთვის არ ვარგინ !..

შემდეგ მგოსანი ამბობს:

ხან უფნური ვარ, ხან ბრძენი,  
ხან არც ისა ვარ, არც ისა!  
გარეგონების საყვირი,  
არც მიწისა ვარ, არც ცისა!  
ნუ მკიცხავ მნაბი უფნურად,  
ნურც გაიყვირებ ბრძნობასა!  
სულ სხვა ჰყავს ხელისუფალა  
ამ ჩემ გონება-გრძნობასა.

ეს გული — სარკელ ქვეული —  
ბუნების ნათავხელია  
მხოლოდ მის სახეს გიჩვენებთ,  
რასაც შიგ ჩაუხელია!  
ენაც მას ამბობს, რაც ყურისა  
სხვისაგან გაუგონია,  
ან თვალს უჩანავს და ქვეას  
გაუგონო-აუგონია...

თქვენ რომ გგონიათ ის არ ვარ,  
სხვებს რომ ჰგონიათ არც ისა!  
შუა-აკი ვარ უბრალო,  
ხან მიწისა ვარ, ხან ცისა ...

ფირფიტის ეს წინა-მხარე თავდება მგოსნის შემდეგი გამოთხოვნებით:

„გამარჯვება თქვენი, ახალ-მომავალნი! მე —  
უკვე მიმავალი, გეხოხებებით და ვწუხვარ, რომ  
სავლელისმოდ ანდერძად ეყრას გიტოვებთ, გარდა  
მარტო ხვეწნა-ვეღრებისა: გიყვარდეთ თქვენი  
სამშობლო, თქვენი უში, როგორც პირველი სა-  
ფეხური კაცობრიობის თვითარსებისა, რადგანაც  
სიყვარულშია ადამიანის ბედნიერება, მაგრამ  
იმისთანა სიყვარულში კი, რომელსაც სარჩულად  
სიმაართე და გულწრფელობა უღვეს. უამისოდ  
ყოველგვარი შრომა ამაოა“ ...

ფირფიტის მეორე მხარეზე ჩაწერილია მგოსნის —  
მეორე წარმოთქმული ცნობილი უმშვენიერესი ლექსი  
„განთიადი“, რომელსაც აქვე ვსტამბავთ. ამ ნა-  
მოგონარის გამოქვეყნების შემდეგ ჩვენ დროგამოშ-  
ვებით დავბეჭდავთ უფელა იმ მასალას, რომელიც  
ჩვენს საზღვარგარეთელ არქივშია მოგროვილი  
მგოსანი აკაკის შესახებ.

გრიგოლ დიხაშიძე.

ბერლინი, 3 სექტემბერი, 1943 წ.

### გ ა ნ თ ი ა დ ი

მთაწმინდა ჩაფიქრებულა,  
შეჭურებს ცისკრის ვარსკვლავსა;  
მნათობი სხივებს მადლით ჰფენს  
თავდადებულის საფლავსა.

დადუმებულა მთაწმინდა,  
ისმინს დღედენსა მტკვრისასა:  
მღინარე ნანას უმღერის  
რაინდას, ურხსა მტრისასა ...

მთაწმინდა გულში იხუტებს  
საშვილიშვილო სამარეს,  
მამადავითსა ავედრებს,  
აბარებს ქვეყნის მოყვარეს ...

მგოსანი გრძობამპორეით  
თვალს ავლებს არემარესა  
და გულს პასუსს ნარნარად  
უმღერის ტურფა მხარესა:

„ცაფირუზ-ხმელეთზურმუხტო,  
ჩემო სამშობლო მხარეო,  
სწეული დავბრუნებულვარ,  
მკერნალად შემიყარეო! ...“

„ვერ ავიტანე ობლობა,  
სისხლის ცრემლები ვდვარეო;  
წამძლია სულმა და გულმა,  
შენს ნახავს დაეჭქარეო.“

„წინ მომეგებენ ღიმილით  
შენი მზე, შენი მთვარეო,  
გუნდი და გუნდი ვარსკვლავი,  
მოკაშკაშ-მოღვღარეო

„გულში იფეთქა სიამემ,  
სევდები უკუყვარეო,  
ია და ვარდი დამქნარი  
ხელახლად გამიხარეო! ...“

„ცაფირუზ-ხმელეთზურმუხტო,  
სულის ჩამდგმელო მხარეო,  
შენი ვარ, შენთვის მოკვდები,  
შენზედვე მგლოვიარეო! ...“

„ნურც მკედარს გამწირავ, ნურც ცოცხალს  
ზე კალთა დამაფარეო ...  
და, რომ მოკვდები, ვახსოვდეს,  
ანდერძი დავიხარეო:

„ღელა-შვილობამ, ბეერს არ ვიხოვე:  
შენს მიწის მიმბარეო,  
ცაფირუზ-ხმელეთზურმუხტო,  
ჩემო სამშობლო მხარეო!“

1893 წ. 2 იანვარი აკაკი \*)

\*) შენიშვნა: ეს ლექსი, რომელსაც სხვა სათაურად  
ქმონდა „მგოსანი“, დაწერილია აკაკის მეორე ხარ-  
კივლიდან დაბრუნების შემდეგ, სადაც ჩვენმა მგო-  
სანმა გადაიტანა დიდი ავადმყოფობა. გ. რ. დ—ქ

გრიგოლ რობაქიძე

## საქართველო

ღმერთმა მიაფრქვია მაღლი საქართველოს:  
 მკერდი არ უშრება მიწას უვალოსა.  
 მზე უხვი გამოდის ხალისით სართველოს,  
 ბუღრაობს მწვანეზე და მართავს კალოსა.

მუხას გადაგრაგნილს და მაგარ წვივიანს  
 სურო ეგრიხება ლურჯი არტახებით.  
 გადათქვირებული რკოები ცვივიან  
 და ეშვებს ლესავენ ველური ტახები.

ღელავენ ყვითელი ხვაგები სიმინდის —  
 სული ეხუთებათ ხულებს და თაროებს.  
 დალოცოს უფალმა ნაყოფის სიწმინდე —  
 ლამაზი ქალები ქურჩავენ ტაროებს.

და პირგამეხილი დიდი საწნახელი,  
 ყურძნით ვალეშილი ღუში გველვეშაპი —  
 რომელმა გიორგიმ არ ჩახცეს მახვილი,  
 მტევნების ტბორები რომ ხვრიბოს პეშევიით.

რკო მრუში, მტევანი, ტარო დაყურსული,  
 ალო ატეხილი და თესლი ხურვალი —  
 ვერვინ დაიურავს ხარი ვალურსული:  
 მთელ წყაროს ამოცლის თუ არი მწყურვალი.

ჯოგების ურდოებს მორეკავს მეზვარი:  
 წინ ხარი წიქერა და ძროხა ბელეშა.  
 იქ აედევნება უშობელს მოწვერი  
 და განზე უეცრად დაიყეფს ქელეშა

ყუყუდება ფარები და თანაც ბნელდება,  
 ჩუმად იბუღრებენ მსუქანი დედლები.  
 ჩვენც დახიცხულები მათან, დავენლდებით,  
 სახვენად გველიან ძელური კედლები.

ვაუები, ქალები, შვილები, მამები —  
 დამეს ჩავეხვევით უბეში კვართულნი,  
 და ძილში მალულად ფიქრი გვეამება,  
 რომ არ გაგვიმეტებს ჩვენ მიწა ქართული.



# ეშმაკის ხსოვნას

(ნესტორ კალანდაძის სიკვდილის გამო)

გარდაიცვალა ნესტორ კალანდაძე. მისი ლიტერატურული სახელი — ეშმაკი — ბევრს რამეს მოავიწყებს ჩვენს თაობას და კიდევ ბევრს მოუთხოვრებს მომავალ ქართულ თაობებს. ეშმაკი და თავუნა ჰუმორისტული ანარხის მესვეურები არიან ჩვენს მწერლობაში.

ჰუმორისტული ანარხი ჩვენს მწერლობაში სულ ახლო წაერღულა და ამკვიდრდა. წინათ მას ბედი არ სწყალობდა. ჰუმორის ისევ ხალხი მიმართავდა, თუმცა თავის წვლილს მისთვის ჩვენი სახელოვანი პოეტებიც — დავით გურამიშვილი, დიმიტრი სააკაძე, ბესიკი, ალ. ქავთავაძე და სხვებიც აღებდნენ. მახვილ ქართულ სიტყვას ხალხი ფაქიზად უვლიდა და იყენებდა როგორც ბასრ იარაღს ყოველგვარი ნაციონალური და სოციალური უკუღმართობის წინააღმდეგ. ამიტომ იყო, რომ ყვენობა და ბერიკობა ჯამთა სიკვამ ვერ ჩაკლა და მთელი საუკუნეებით შერჩა ქართველ ხალხს.

ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების ალორძინებისა და ნაციონალურ-განმთავისუფლებელი ბრძოლის ხანაში მხოლოდ ილია და აკაკი ვაძინობდნენ ბასრი ჰუმორის, მახვილი ფელეტონის ძალას და სპირობას. და ბოლოს, პირველი რევოლუციის პერიოდში ეს სპირობება იმდენად მომწიფდა, რომ უკვე მხოვანად აკაკი შეუდგა ჰუმორისტული ჟურნალის „ხუმარას“ გამოცემას, მაგრამ პირველი ნომრის გამოშვებისთანავე მოხუცი რედაქტორი მეტეხის ციხეში მიაკლეს რუსმა ანდარბეშმა. ასე, მწერალს, რომელიც ჰუმორისტულ ანარხს აირჩევდა თავისი საქმიანობის სფეროთ, წინ ნარკელით მოფენილი გზა ეხსნებოდა და ამიტომ ნამდვილი მოწამებრივი ცხოვრებისათვის უნდა ყოფილიყო გამზადებული.

ეშმაკი და თავუნა გაბედულად დაადგენ ამ გზას. ისინი არ შეუშინდნენ ზოგა დაბრკოლებებს და სიძნელეებს და მარჯვეთ მიმართეს თავისი ბასრი კალანდაძის თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ. მათ შთაუნერგეს ქართულ ჰუმორის უშიშარი სული და მოუპოვეს ჰუმორისტულ ანარხს ჩვენს მწერლობაში მოქალაქეობრივი უფლება და მაღალი ავტორიტეტი. XX საუკუნის ქართული ლიტერატურის მიმოხილველი მომავალში უთუოდ აღნიშნავს იმ დიდ ერთგულებას, სიყვარულს და სიფაქიზეს, რასაც ეშმაკი და თავუნა იჩენდნენ მხავილი, მჭირდავი ქართული სიტყვის მიმართ. XX საუკუნის ქართული პრესის მიმოხილველი მომავალში პირუთენულ შეფასებას

მისცემს „მათარხის“ და „ეშმაკის მათარხის“ როლს რუსეთის თვითმპყრობელობასთან და ჩვენ ზოგიერთ საზოგადოებრივ სიმახინჯესთან ბრძოლაში. ეშმაკის მიერ შექმნილი სახე სოლომონ ზურაბილიძის, დიდხანს დაჩინვა თაობათა ხსოვნაში.

საქართველოს დამოუკიდებლობამ 1918—1921 წ. წ. ახალი სული შთაბერა ეშმაკის და თავუნას შემოქმედებას. ეშმაკმა შექმნა ცნობილი პოემა — „წერილი სოლომონ ზურაბილიძეს საიქიოს“, რომელშიაც დიდი ჰუმორისტული მგზნებარებით მოთხრობილია დამოუკიდებლობისათვის ქართველი ხალხის ბრძოლის თვეგადასავალი. პოემა აღსავსეა უღადარებელი ნაკვესებით.

ასე, მაგალითად, ბოლშევიკების ეროვნული პროგრამის შესახებ, იგი სწერდა:

„თვითგამორკვევა ერების პროგრამად იყო რქმული, მაგრამ სუყველა მოსრისეს, ცინკ ხანეს გამორკვეული“.

1921 წელს ორი ლიტერატურული მეგობრის გზები გაიყარა. ეშმაკმა ლტოლვილი ცხოვრება ირჩია; თავუნა თავის სამშობლოში დაჩინა, და კიდევ ერთხელ განგვაკლდენინა თავისი „თამარ-ციხერი“ ფრთხილი ქართული სიტყვის ძალა და მაღლი.

ეშმაკი შერჩა სამშობლოდან ლტოლვილ ქართველობას. თავისი ჰუმორისტული ნიჭის მოიტერატურულა ნაყოფი მას აქ, უცხოეთში, აღარ მოუტოდა და, სამწუხაროდ, ფიქრობდა თითქო ჰუმორის და ხუმრობის დრო აღარ იყო. მისი მოღვაწეობა მხოლოდ ემიგრანტის ახალგაზრდობაში ქართული სული გაღვივებით შემოფარვლა და, როგორც ვიცით, ბეჯითად ეწეოდა თავის ნორჩ მეგობრებთან — ბავშვებთან მიმოწერას.

ერთხელ თავის ავტობიოგრაფიაში თავუნა სწერდა: „თავუნა არ მოკვდება... იგი იმდენად ნაზი აგებულობის კაცია, რომ სიკვდილს ვერ აიტანს“. მართლაც, ორივე „ნაზი აგებულობის“ მეგობარი ზორციელ სიკვდილს ვერ წინააღმდეგნ, მაგრამ ჩვენი მწერლობისათვის ისინი დიხანაც არ მოკვდარან. ეშმაკი — ნესტორ კალანდაძე — ისევ უკვდავი რჩება, როგორც თავუნა — შალვა შარაშიძე.

ქართული ნამდვილ. ჰუმორისტული ანარხის მწერლობის ამ ფუძემდებელთა სახელო დიდხანს იტოცლებს მაღლიერი ქართველი ხალხის გულში.



# მარაბდის ბრძოლა და დიდი მოურავი

„მარაბდის ველო, ეხლა ვის ახსოვს რაც აქ ქართველს დღე გადახდათ?“ ამბობს, ნაღვლიანად, გიორგი საყავრის მფრანდი და ისტორიკოსი — ანტონ ფურცელაძე. მართალია: ვინა ბევრსადა ახსოვს ბედის წერის ღღერები ჩვენი წარსულს? ბრძოლის ველზე, სადაც ხშირად დასმულა საქართველოს არსებობის საკითხი? სადაც სახელგანთქნიან დაუღწერაობის სისხლი და საკუთარი ხმალით დაუღწერათ უმშვენიერესი ფურცლები ჩვენი ისტორიისა? იმ ეროვნული შეგნებლობის წყვილად, რომელშიც რუსეთის მატობამ ვახვა ქართველი ხალხი, დიდებული წარსული სიმშარით ვაჭკრა და, მასთან ერთად, მარაბდის ბრძოლასაც დაიწყების სუღარა გადადგარა. მხოლოდ სოფელ მარაბდის გულზეა დაღმდეგებული შეგონებები, ზღაპრებზე სინამდვილე, ცხრა ძმა ხერხსიძეების საფლავები, რომელნიც მადლობითავე გადასცქერიან ბრძოლის ველს, სადაც რაინდმა ძმებმა, უნაღვლო სიგრილი, დასდეს თავი მეთვის და სამარბოლისათვის და მით დაგვიტოვეს უზენაესი ტრადიციის მამულიშვილური თავგანწირულებანი!

მინდა ტაბახმელის ფერადობითავე დავეშვე მარაბდის ველზედ. გამოვალავი წარსული, ვემთხოვი დაფუთული დროშებს. დაფუთებულ შემობოლო ჩაულდასული, ავამარბრა და ავამტრეული. ამბოვიოთხ, სამი საუღრნის ვასწერო, რა ხდებათ იქ, იმ სისხლის წუთებში, რა „დღე გადახდათ ქართველს“ იქ, იმ ბუმბუღარაზისა შეტაკებაში, სადაც მუდგებდებოდა უცნაური ბუნება ქართველსა, რომელშიც ორი სულიერი დასაწყისი ადამიანისა: **მორიტი** და **კვილია**, უკიდურესი ძალითავე გამოყვითლი! მინდა მოვიზარო მარაბდის ველო, სადაც სულიერმა სიმბაღმაც და პირველმა ენმა დაეპირება საქართველო და დაღუბა ათი ათასი მუზარა... და თან, სადაც შეუღაბებულმა სიმამაცემ გვიანობდა, ქართველი. სამარბდისთი სახაყო საქმეში.

დღე, მოგონებამ ამ ტრადიციული წარსულსა გულში მამფერი ტყვილები ავიწვალოს! ყოველი მალაღი და დიდი გემობისა სულიერი ტყვილებითავე წარმოშობილა. არ არს რაიმე ამაღლებული და უზენაესი, რასაც ტანჯვის ბეჭელი არ აჯღეს. ვინა ჩვენი, ქართული, პატრიოტული გემობმა მრავალ საუყუნეთა ტანჯვა-გოდებით არაა გამოქველდო?

და არაა მისა და მკათათვის, 1624 წელს ტაბახმელაზედ და მარაბდის ველზედ:

„სომარბოლისა ის შეისმენს ვისკაცა აქეს გული წრეულ...“ დიდი სიბრძნეა ამ ქართულ ანდაზაში. მხოლოდ ქვედა და ვინავესა ამ მარაბდის მარა წარბთმშობლი ქემბორბების შესავებებდა. მეტრადე მის მისაღებად, საქართველო სანკრეტი და ალალი. რაჯინ ადამიანი ადამიანს, მის აზრს და საკუთელს უფრო ხშირად გულით ვანზრებს ხოლმე. ადამიანისათვის ვარჯიში მსოფლიოს შესავსებელი მთავარი კრიტერიუმს საკუთარი შინაგანი მსოფლიოა. თორემ სიბრბოლის შესასწავლად და მის მისაღებად ვინადა რომ საქართველო ყოფილიყო ვინა თვი მუარსა და კიბოსრო მუხბან ბატონებს; შურბა, ზალო და დაღუბა არავის ერისათვის; ქსნის ბატონის იასეს; მანუარი თაბახეს; წინა სის საჩაღლას პარათა მარათა-შვილს და სხვა ჩრეულ მანგებებს ქართლ-კახეთისა, ამ გაბეჭთ სიმელოთ. ოქს და ზაყის ბედის ვადამწვეტობ, ქვედა და ვინობა „ადიდათ“. პარკითეს: ეს წარსულგულნი დიდი ვინებნისა და ცოდნისა იყვენ; დიდის ნიჭით და

გამოცდილებით აღუტრევილი. მაგრამ, 1624 წელს, მკათათვის, თათბარზედ, რომელიც მოხდა ტაბახმელისა, მეფე თეიმურაზ I-ის თავმჯდომარეობით, მათ გ. სააკაძის დიან ბრძოლად და შემარბრა აზრი არ მიიღეს, არ შეისმინეს, არ ისურვეს მისი შესმენა და მით დაღუბეს შეისმინეს, არ ისურვეს მისი შესმენა და მით დაღუბეს, ხოლო ეს მოსჯარაი და, რამდინიმე წლით, სამეფოც, ხოლო ეს მოსჯარაი იმითომ, რომ იმ ისტორიული თათბარის ექვს ჩვენს დიდებულეს შტლითა და სიძულველითა ჰქონდათ ველო აღსაუბრე მისდამი, ვისაც მადლიერმა ქართველმა ხალხმა დიდი მოურავი უწოდა.

ქართველი ლაშქარი, რიცხვით ოცი ათასი, ტაბახმელაზედ იდგა. მის სარდლობად გიორგი სააკაძე, ქვემოთ, მარაბდის ველზედ, ბნაკობდა, საქართველოზედ მოხედვარი, სპარსთა მრავალრიცხოვანი ჯარი.

ტაბახმელის სიმაღლები გიორგიმ ძლიერად გაამყარა და ჩვენს ჯარს, თავის პოზიციასზედ, ფეხი მტკიცეა ჰქონდა მოკლებული. თოფ-ზარბაზნ-ზამშულებიც არ აყლიდა. ოცი ათასი მეომარს თავის მოყრა, იმ დროინდელ დაყოფილ საქართველოში, მეტად ძნელი საქმე და იშვიათი მოვლენა იყო. ეს მოხერხდა სააკაძის უშარასა და გავლენის წყალობით. სააკაძემ თავდაცვის ტაქტიკა ირჩია და ბრძოლის მიცემის ტაბახმელაზედ აპირებდა. ჩვენმა სახილოვანმა სარდალმა იცოდა, რომ სპარსელები, თბილისის აუღლებად, უტხო ქვეყანაში, დიდხანს ვერ გასაძლებდენ და მალე იძულებული ვახდებდენ შეტევაზე გადასულიყვნ. მტრის ორი ტაქტიკის შორის ერთი უნდა აირჩია. ან უნდა თავდასხმობა ტაბახმელისა, ან პირდაპირი თბილისისთვის შეტევი ვაცეცხებდენ. პირველ შემთხვევაში თბილისში იმედიარა, გამავარბული ქართველმა ადგილობრივ მისცემდა ბრძოლას. მეორე შემთხვევაში კი თვით გადავიდოდა კონტრა-იერიმსზედ. მტრის მარცხება ფრთას შემოუვლიდა და შემოხალდაც. ორივე შემთხვევაში დიდი მოურავი სრული დარწმუნებული იყო გამარჯვებაში. ხოლო მის აქტიურ ბუნებას, მის გენიას და ენერჯისა წინადა თავდაცვის ტაქტიკაზედ დიდობა და მრავალ სარდალთაგან, მტრის მოლოდინში მასურად დაჩაჩენა, საესებით ერისამაღლებად, მან, რათა მტერი აფხულებია რაც შეიძლება მალე გადასულიყო შეტევაზედ, შექმნა პარათა მოთარეშ რაზმები, ეს რაზმები გამუდმებით ესმობდენ თავს მტრის ტანსაცმეტს, მის სახეობასა და მისი მარცხება და თოხანების სწავედენ და ანადგურებდენ. ამასიად მტრის ჯარის გამოკეება ძალიან უჭირდა და ამ მეტომარეობის დიდხანს ვერ გაუძლებდა. ამისთანავე გიორგიმ, გამარჯვების მოლოდინში, მიიღო ყოველივე ზომის რათა უკუგაღებულ-მტრისათვის საქართველოთავე გასაქცევი გზები მოემუარა, როგორცადაც უყო მან იმეფე შამახის ჯარის მისი საფურცლებზედ დამარცხების დროს და ყორმელ თათრებს როცა იგინი, ჯერ კიდევ ოცდაშვიდის წლის ასაკაგზარდა. ტაშის ყარში გამოაშყვებიდა და სრულად შეშუტრა. ამასიად ჩვენი გენიოსის სარდალის ტაქტიკა ტაბახმელაზედ საესებით თავდაცვა-მეტევის სასიათი ჰქონდა. აქვი უნდა აღვნიშნო, რომ საქართველოში სამხედრო ხელოვნება ისე მალა იდგა, ისე უხემბოვებით იცლებ ომის და ბრძოლის ბუნება და ფსიქოლოგია ჩვენმა წინაპრებმა, რომ მათ წინადა თავდაცვის ტაქტიკა მოუღებდა მათანდათ. დიდ მოურავს სურდა ამღენი ჯარით ესარგებლა რათა სპარსელები სრულად გაენადგურებინა. ის დარწმუნებული იყო რომ



საფორცლებზე უკვე ერთხელ დამარცხებულ სპარსელებს ეს მეორე დამარცხება საქართველოში დიდი ხნით ამოაკვივინებდა ფეხსა.

გიორგი ხედავდა რომ მალე მისმა საამთო უნდა დაბ-კრას; რომ ამ ბრძოლაში უნდა ვადასწყვიტოს ხელი მისი ილიასთან და მამასადამე ხელი ქართლისა. იცოდა მან ეს და დღე-ღამე ემზადებოდა სამებისწყრა ბრძოლისათვის.

სააკაძის სურდა დროს მოგება. მისთვის საქართო იყო, რამდენიმე წლით მაინც. უზრუნველ ეყო პაროლ-კახეთი სპარსთა — შემოსევითგან, რათა შინაგანი მშვიდობიანობაზე ჩამოეგდო: მუდამ მშფითარე და დაუფეგარი ფეოდალები ავტორიტეტით აღუჭრელი ცენტრალური ხელისუფლებისათვის დაემორჩილებოდა. ახლად შერთე-ბულ ქართლ-კახეთის სამეფოში განეხორციელებოდა შეი-ლო რიგ საქართო რეფორმებისა: ფეოდალური პრერო-გატეების მოხდა; ფეოდალური პოლიტიკის ნაცვლად შექმნა მეფის ჯარისა; დაწინაურდა და მოქალაქობრივი ცხოვრების განვითარება; ვაჭარება დისკალინისა და კანონმდებლისა და მით, სამეფოს განმტკიცება. ერთი სიტყვით მას სურდა ამსოფლებური მონარქიის შექმნა, რათგან იმ დროს მხოლოდ ამგვარ ხელის უფლებას შეეძლო სახელმწიფოს გაძლიერება და ქვეყნის დაცვა გა-რეზ მტრისგან. ხოლო ერთგული განვიარებები, ერთგული ძლიერებაც მხოლოდ ამ სახის სახელმწიფოს წიაღში იყო შესაძლებელი. იმდროინდელი ქართველები ატარად იცნობდენ „ოქროს ხანას“ და დიდ მამულ-მეფელს მავხედ ოცენებ ახასრებს არ მთავრებოდათ.

აღმოსავლეთი საქართველოს განმტკიცების შემდეგ დიდი მურავი პირის დასაღეთ საქართველსაკენ იხა-ნდა. ასეთი იყო ზრახვანი ამ დიდი სახელმწიფო კაცისა. ამოკვივინებდა რა ფეხს ოსმალეთის ლიბის შიის იქით დასავლეთ საქართველოში აღადგინდა საქართო ერთობას და მრავად წესიერების, რის შემდეგ განახორციე-ლებდა თავის დიდი ხნის ოცენებს: დავითის და თამარის ძლიერება და მთლიან საქართველოს აღდგენას. რომ სააკა-ძის ეს მიზანი სასებით გარკვეულად ჰქონდა დასახე-ლები და განსაზღვრული გეგმით მიისრუდებოდა მისკენ ეს მრავალი ისტორიული საბუთებისა მტკიცებდა. ამ მხრივ მეტადვე მისი მოქმედებისა არი მონიშნავა შესანიშნავი პირველი ის, რომ მან იმერეთ-სამეგრელო-ჯავრის მთავრებებს კონფერენცია მოაწყო, რომელს დადგენ-ნია დასავლეთ საქართველოს შეერთება ერთ სახელ-მწიფოდ ქართლ-კახეთთან. მეორე კი ის ფაქტი, რომ ხანაულის გიორგი, იმერთა ჯარით, იმ განმარტებით მო-ვიდა, რომ საქართველოს მთლიანობის მოწინააღმდეგე თავადები ქართლ-კახეთისა ძალით მოეკეცნა მორჩი-ლებამი.

დღე მოვლენებს წინ დიდი მიზეზებზე უძღვინო ხოლ-მი. მას რაც მოხდა 1624 წელს და რასაც შეეგვიძლია „მარად-ტრანსხელსას საქმე“ უწოდით, თავისი ღრმა მიზეზებზე ჰქონდა. ამ მიზეზად დასაბამი და განვითარება შორეულ წარსულში იმალება და მათი განმარტება მრავ-ლი საუკუნეთა ლაბირინთში უნდა ვეძიოთ, რაც ამ მოკლე ტერულში შეუძლებელია. ამ ვიკურე მხოლოდ, რომ საქართველოს ისტორიის მეტადვე მე-8 საუკუნით-გან ეტრედ მე-19 საუკუნემდე წითელ ხანად გასდეს ბრძოლა არ ფაქტობითა შორის. ცალი მხრივ მეფე, წარმომადგენელი და დამცველი ერთგული ინტერესე-ბისა, იბრძვის ფეოდალების წინააღმდეგ მეფის უფლე-ბების და ავტორიტეტის გასაძლიერებლად და ამ ბრძო-ლაში იგი მდებარე ხალხს ეფარება. მეფის და ხალხის ინტერესები ერთმანეთს ხედებთან. ერთმანეთს ასეებენ და ორგანიზულად არიან დაკავშირებული ერის საერთო

ინტერესებთან. მეორე მხრივ ფეოდალები იცავენ სა-კუთარ პრივილეგიებს, ფეოდალურ უფლებებს, რაც თა-ყისი ბუნებით ერთგული დაუფფის და სისუსტის სინო-ნიშია.

გიორგი სააკაძე, თვით მდამბო წრითგან გამოსული და სახელმწიფოს მაღალ საფეხურზე ასული მხოლოდ თავისი პოლიტიკური და მხარეური გენიის წყალობით, წარმოადგენდა პირველ მმართველებს. იგი იცავდა ერის საერთო ინტერესებს, თავგამოდებით იბრძოდა მისთვის და მით, რასაკერაილია, იყო მუხებრივი მტერი ფეოდალური სისტემისა და, მამასადამე, ამ სისტემის განმსახორციელებელ დადებულებასაც.

თი რატომ სძულდათ გიორგი ფეოდალებს და რატომ ჰქონდათ მისი შიში. შიში, რასაკერაილია, არა ფიზიკურ-რი, რათგან ყუელი მათგანი მამაცი ვეჯაკი და მებ-რძოლი იყო. არამედ შიში პოლიტიკური. ტახანებლას საქმის ორი წლის წინები დიდმა მოულოაბმა, საფორცლე-ზედ, შამ-აბასის აფარებელი ჯარი შექმნა და მის მთა-ყის სარდალს საკეთილი ხელით გაულო ველი. ამ გამარ-ჯვებამ ისე ასწია ხალხში გიორგის პოპულარობი, ისეთი გავლენა მოუხვეჭა, ისე გააძლიერა, რომ მან შეკლვა ქართლ-კახეთის ერთ სახელმწიფოთ გაერთიანება. მიუ-ხედავად ფეოდალების ოპონიციისა, და ტახტზედ ქე-თიგან წამებულის შეილი, თეიმურაზ I ახლდა. ფეოდა-ლებმა კარგად უწყოდენ, რომ კიდევ ერთხელ სააკაძის ხელით მოაზებელი გამარჯვება ისეთ ძალს შემატებ-ნდა, ამ ისედაც უძლიერ კაცს, რომ იგი შესძლებდა თავისი მიზნის განხორციელებას: ფეოდალური პრეროგატივე-ბის გაუქმებას და მეფის სრულ უფლებებისა მიქმნას. ეს კი ჩვენ მაგნატებს არა სურდათ. იგივე დიდებულები, რომლებიც მზათ იყვენ სამშობლისათვის სიკუცლე უფერობით, რომელთა სავმირებს და თავდალებს არ ეთხოვდნ უხსნია საქართველი მეტრთავად, დაინახავდენ თუ არა, რომ მათ პატრე მოეკარებოდა, მათ ისტორიულ უფლებებს და ფეოდალურ პრეროგატივებს რაიმე შე-ღისევა და თრუნდ მკორედ შეკვირა მოლოდინი. იგივე უყენებდნ ხოლმე საერთო ერთგულ ინტერესებს და მესე-ვე გადაუღებოდნენ ხოლმე მეფეს. „გადებებან ბოგნი თვისთვის“. როგორც ამბობს თვით ეს, სააკაძე ფეოდა-ლების შესახებ, ოსებ თბილისის ცნობილ პოემაში, რომელი უფრო ქრონიკა ვიდრე სიტყვა კახელი ნა-წარმოები. სწრაფ ქვეყნის მტრებსაც კი მუდგებოდნ ხოლმე. რამდენჯერ გაულოთა მტრისათვის საქართვე-ლის კარები ასეთ თვისით გამდგარ თავდალებს ასეთი რაული. ჩაუქმებელი და გამთრეველია სული ადამიანისა. ხეგნი მანგანელი იყვენ შეუღბი თავისი დროისა. ხოლო ყოველ ეპოქას თავისი საკეთიარი სული აქვს, სა-კუთარი ფსიქოლოგია. მაშინდელ დროსაც თავისი და-მხასისათეფლი სული გაანაღდა. სული ჩაღმგელი საუფე-ნეთა შირი. ჰქონდა თავისი სპეციფიური ერთობა და-კანონმდელი ტრადიციით და ერთხელ და ერთხელ დამ-ცვირებულად ადაით. სწორით ეპოქის სულის წინააღ-მდეგაა ხოლმე ძველი შემბძობება მათთვის ერსაცე სურთ ხოლმე რაიმე ცვლებება, რაიმე ახალი შეცტანონ ტბორად ქმნილ ცხოვრებაში. ამ ფეოდალური ეპოქის ფსიქოლოგიასთან, მის სულთან და მის წიაღში წარმო-შობილ ტრეპებთან მოუხდა შეზბობლება და დაპირდაპო-რება საქართველოს დიდ მოთავსე ს. სააკაძეს. ამ მწელ და მისგერ ბრძოლაში ის თითქმის განმარტებულ იმ-ყუფებოდა. განმარტებული. რათგან, თუქცე ხალხის ინტერესები თხოულმდენ მისი მიზნების განხორციე-ლებას, შეცლობა იქნება ვიფერობით, რომ მდამბო ხალხი, ე. ი. ვლუხობა გიორგის აქტურად ეხმარებოდა. ამ რო-ლისათვის მამსინდელი ქართველი ვლუხაკობა საყენით



მოუშადადებელი იყო. მას ძნელად წარმოედგინა თავი გარეშე ფეოდალური სისტემისა, ვაგრძე ბატონის მფარველობისა, რაიდან თვითონვე იყო ერთ სოციალურ ფაქტორადანი ფეოდალური სისტემისა, მის წიაღში აღზდილი და ისიც, როგორც დიდებული, ატარებდა თავის ღირის სულს, მის ფსიქოლოგიას. ამომავალი მზე ჯერ უმაღლესს მწვერულს ვააზნებდა ხოლმე დიდი დიდები ჯერ განიარსების და რჩეულთა თავში იბადებენ ხოლმე და იქვეაბნა რა იდეალად მათ ფაქტს არსში გაიდგამენ ხოლმე ფსიქებს და სწირად მათი განსორცოლებრის მომხეტის მომწიფების დიდი ხნის წინ. ამ მოვლენაში მდგომარეობს ამ წინამორბედთა სულიერი ტრადიციისა და მათ თანამედროვეთა მრავალ მათვანათვისის დაუდგამით თავხედ ევლის ვიციტორნი. ბრძოლა მფვის უფლებრის და ფეოდალური სისტემის შორის მუდამ სწარმოებდა და იქაც ტაბანებულხედ იმ ეროვნული განსაცდელის ემს იონა თავი ფეოდალბემა მოსთხუეს მეფეს სამხედრო თათბარის განმართვა. მეფემ მიიწვია დიდბუბნთა კრება. ამ კრების შესახებ მრავალი ისტორიული საბუთი არსებობს. კრებანხედ ფეოდალბემა მოთხოვის გიორგის გეგმის უკუ ვებნა და დაუტყებნელი შეტევა ხედ ვადასლა: „ახალბემა მარაბდის ვილადა, ბევრი იბრძოლა სააკაქემ იმ ისტორიულ სურებაზედ, ბევრი აბტკილა სამწინრობა მასტომისა; მტერი ჩვენი ზედ მრავალსოციალბემა, 160,000 მეომარს აღმებრება. მტერთათა ვამაგრებული სანვალ-თარბებში. სოლო ქართველი ლაშქრისათვის სამწინროს უფრო მარაბდის მართვა სიძვე. ქართველობა, მებრადრე ქვეითი, იმ ჯურთხელის სიტვის ვერ ვაუბრებლს. სააკაქმა, ყველამ უწყითი, ჩვენს წინააღმდეგ ვანებდ სულ ერთი (სამხრეთ სპარსეთი) ვამაგნაინა, ვიღობს ცხელი ქვეყნებისა. ჩახტომა დასოკებობი და საქართველის დაღბობი ვააჯრებნა“ — უმტკიცებდა მორბევი კრებისა. მაგრამ ქვემარბიტბა ვერა სქობდა ინტორბის წინააღმდეგ, რაც მწინრო მოვლენბა ცხოვრებნაში. გიორგი კარბაბა ხედავდა დიდბუბნთა ინტორბის. მან იცოდა, რომ რასაც ივინი დაეკრებდენ კრებანზე იყო ბელოვნურად შედგენილი საბუთობი და ტყუილობი, რელესთა უკან მათი განდილო სულსსკეობბა და ნანდილი მიზანი ვერავლად იბალებობდა, როგორც მნელ ხეიღბნი შხამიანი ვეული. იცოდათ დაბარბმდე ახლიდა მთლილ სინამდილილს; „მარბთლის თქმა სჯობს ტყუილისას, კუთხე არის მიდ-მიდებბა; ის არ სჯობდეს დასოკაველით, რბევა ნუ ვის ვაკურწებდა. (ასრბლიანი-ასრბლილსა) ეუმბნება მათ ვიორბე და თან დასანეს: „ვეითობბა იქ არ ვაბევა სიძვე და მისკრბლებბა. ლმობბა ნუ ქმნის დავერბობხედს სულ ერთ პირბანი ამოწყდებბა.“ („ასრბლიანი“) მრავალი ილაპარაკებდა. ყველამ თავისი ორგუმენტბი წამოაყენბა. ზოგი ერთბა კახლობა შეუდგენი უტყობრი საბუთიც კი მოიყენბა: მოთმინებბა ვამოგველია ესლავ ჩაუხტეტი რათან; „ვეწყურს ომი ახალი“-ო. „ვეწყურს ომი ახალი“-ო, მას ამბობდა ხალხი, რომელიც ცინპარბი დღე ბრბოლის ვეკამბნი იყო ვახვეული და რომელთა ქვეყანბა (ვახთი) ორი წლის წინთე სპარსელბებბა ისე შეწყურს და ამოყდებდა, რომ ქვეხედ ღობრ მოიპობებოდა ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობბით!

ყველამ ლაპარაკი. მხოლოდ ათაბაგი სთმობდა. რაღაც მზე ფიქრბს მისყებობდა და ქმენბით იყო მოცული. ვის იცის, იმ მაგრე წუთებში რა აფორბაქებული იყო მისი სული და რას ვნებდდა ის დიდი ქართველი, მამული-სათვის მრავალ მსხვერპლ ვაღებული, სისხლ დაღბრლილ და ვანაწამბი. რათან, ცხადია, მის არსში შექმნილყოლიყენ ამ დღბთა ჰქვიანი კაცის ვონებბა და ლოკია მისივე გულბანი და გონებბასთან. შეუძლებელია სააკაქის

ქვემარბიტბაში დარწმუნებული არა ყოფილიყო ეს დიდბუბნის ადამიანი ... შეუძლებელია მის თავს სხვა-ნაირად ვაგასაჯა ... მაგრამ გულის ვენბანი ეს სულ სხვას ჩასისინებდებ ... მთელი კრების განმავლობბაში სატყვა არ მოყოთბოთია. შესაძლებელია ესეც ახგარბის საქმე იყო. ხოლო, ბოლოს, რაიც მფვისა და კრების განსაკუთრებულთა თხივანბით იმუღბნული ვანდა თავისი აზრი ვამოთქვბა ... მან მართლაც ციბირად ვახთია ტყბელ სიტყვებში, სტრატეგიულ მოსაზრებებში — რომლით ხსნიდა ოფანსივის უპარბატეობას დედნასე-ზედ — და ლტის სურვილში: „გამარბიტბა არის ლმერბთბე“-ო, ის „შამბი, რომელიც სურდა სააკაქისათვის, იქაროს ფილით, დავლენინებბა.

დიდბუბნებბთან სააკაქის მხოლოდ მაადურ ციქ-შეილბა დაუქრბა მხარბი:

„ეპბი არის ეს სიტვისბა, მზემე ბაერი დაბუნდბა; დავემარბიტბდეს ქვეითობბა, რბთბა მორბრეს? თქმა არ ხუნდა: თუ ამოწყდბს გულები კაცი საქართველო დასბუნდბა! („ასრბლიანი“)

ეს იმბკომ, რომ მაადურს სააკაქისაღბი არა მხოლოდ ვონებდა უქრბდა სწორად არამედ ვეულიც. რათებან მისი დიდი ხნის მეგობარი იყო, ერთველი თანამობარე და ერთველი თანამებრბობლი მისი დიდბუბნელი დაუკობბლე-ბისათვის. მაგრამ არც ციქ-შეილის სიტყვა სჭრის.

საკაქე ხედავს რა უსამარბილოდ ექვეყიან მას, რომელბაც საქართველო უდებნის უბედურბობბთან იხსნა; არამც თუ არ უფასებენ მის დიდ დეწულს, არამედ სწორბდ ამ დეაწლისათვის სძლედა ამ მტერთბებ: ხედვას, რომ მის მიერ უხედა ვაღებულბა მსხვერპლბა, სამომავლობბი პირბში მფლის შეწყობრბმ ფუტბად უნდა ჩაუარბს, რათებან თუ მისი ვებბა ამ მიიღეს მტერი ვამბარბეუბბა; ხედვას, რომ მისი დეაწლით, მობობბით და ვებბიანი აწმუნებელი საქმე ინტორბებამ და სულმდაღბლობამ უნდა დაახგრობს; რომ ის პირის, რომელიც მას ორბი წლის წინთე მძობბა ვეციკობბონ დღეს შახი დოლატი დოლატიბებ; ხედვას, რომ შეურბბ აზრბვის ერისთავიც კი მისი მომარბდაპირბთა შორის არის, ის ზურბბბ, თავისი ცოლის ძმბა, რომელიც ვიორბეგბ ვამოზარბდა და ვამოწრბთბა ბრბოლბობბი ხედვას ყოველივე ამას დიდი მოპარბი და თავის მოქმბბეთ მწარე საყვედურბებში მობარბთბე:

„თქვენცა იცი თ ჩემის ვარბრბის ანვარბში არ იტბბა ... ბრბოლა, ომი, ვაკევი, ზური, შუბი, ლახტი ხმალი ...

მით მიყვარბ, ბვერბულ შევქმენ მტერი შევაწკევი, ვავამდირბ სულბა ქართლი, უღონო ვქმენ სად, მოუხედი, სად ვებრბოდი, რას მთებს ვეჭმბი ოთხენბი მტერი შევაზინე, ზოგი ფხტბი ვემბქინბ, (უბნაწამბი) ბული ვაუბრებუ, ხმლის ქნევიბა ...

თავს ვეტყობი: ქართლისათვის მოკედი წინ გეცბა ვამბედი, ვინ არჯულს რყეიდენ, ვგოსუსტებდენ, მათთვის მშვილიდ აწ ამბბა, სულ ქართველთა კარგად იციტ ქვეყნისათვის რა მბქინბა, ოთხენბი მტერი შევაზინე, ზოგი ფხტბი ვემბქინბ, (უბნაწამბი) ბული ვაუბრებუ, ხმლის ქნევიბა ამქვიან

\*) დეშმანი-მტერი.



რაც საქმე შევსებულ ქვეყნისთვის, თქვით თავის ვაჟებზე და ვაჟებზე ქართველნი დავხსენ მოსპოვლას, მით მიხეზნ ზედი-ზედ ვესა, რა გინდ, რომ თავი ვიწამო, მიტყვიან:

„კიდევ ბედავსა!“  
 ადრე ვიკოლი შეტყობა, კარგის კაცის ცნობანი, დაბალ კაცს ბევრი შეემატა, არ უფედ ცნობანი ...  
 ევლემ იციო, რომე ქართლი ჩემის ხმლითა დახსნილია, თვარ შეიტყობო, ამას უკან მტერი ისევ ახსნილია, ჩემის ხმლისას ნაწოფიისას ვუღის პირი უყახსნილია ...“

(„დიდ მოურავიანი“ — იოსებ თბილელი)

რა მწარე, რა ნალველით სავსე სიტყვებია: „ქართველნი დახსენ მოსპოვლას, მით მიხეზნ ზედი-ზედავსა!“-ო, მართლაც: კარგსათვის კარგი ვის უქმნია ამა ქვეყანა, ადამიანთა საზოგადოებანი? ტყველად კი არ ამბობს არაბული ანდახა: „მგლის ბოროტებნას სახლგარე აქვს ადამიანისა კი განუსაზღვრელია“-ო, დიდ და დიდებულთავე კაცისათვის სამშობლოსადმი სანასურთი მუდმივი გულგობრვათაზედ ასეა: „მტრისგან უღის წინდაწინ ვესა, მომისაგან კი ზურგში დანასა!“

მეგრე გიორგის საქმეში ქართველი ხალხი არასდრე შეგრიდ არ იყო, პირიქით, ხალხს თავისი მშენალი უსაზღვროდ უყვარდა; სთხზავდა მანვე ლექსებს და სიმღერებს და მის სახელზედ ლოცულობდა. ენ არ იცის ქართველი გლეხების ცნობილი სიმღერა: „აი, და დიდი მოურავი შეუტევი არის მტრისა“ ... და სხვა, ხოლო მას მტრისადრე ბლიერინი ამა ქვეყნისა, მის წინააღმდეგ მოწყვეტიდა თვით ხანა — არმუღმაც გიორგი იხილდა ბრწყინავს, როგორც შეე ცახზე განმარტებული ვარსკვლავის — და ამ უსწრო ბრძოლაში იგი დამარცხდა, როგორც არა ერთხელ დამარცხებულა კვილი ბოროტისაგან. უკველივ ამოა გამოდგა: ვადასწავრებს ჩახტანს. სააკიეს სარღობა ჩამოართვის და მეფეს ვადასცეს.

იმ წუთითგან საქმე უკვე წყვეტილი იყო. სააკიას დიდი ლეწული განიავეტილი. მისი იმედები დღობული და ესაა, რომ ასე მწარედ ამოაკენესებს დიდ მოურავს: „მართლს მოველო ვალავანი, აწ ვინ აწივს ზღუდუნებას!“ (იოს. თბ.) გიორგიმ ვანახცა: ნება თქვებია, მტერმა ქვეყანას ლუბავთ და მე ამ საქმეში არ გავერევიო, ეტლა უტყობედ იბნობოლოთო. თვითონ არმოკლოდ კაცით ტანამეღაზედ დოაზა, ქართველი ლაშქარი კი მთავრად დღის, ჩიორავზედ. მამაბაღის ველად ჩაიჭრა და სპარსელნი უკოლოდნელად თავს დაესხა. ისე მეფეგარა შეტევა ქართველებთან მტრისა, ისეთი რაღაც ზევაისათვის შეუტეველები იყრიბი მიიტანა რომ სპარსეთი ბანაკი სულ არივ-დარია. გამოიჩინელი სპარსელი ჭარბიქოსი და ისტრაქოსი, ისეაიდრ მწიჯეი, რომელიც ამ ბრძოლის დაესწრა — მოავითბრობს: ქართველები თავსეიდური გამაველით ვევერენ, ცხენ და ცხენ განმობაზეს თბორლო-სამგაეები და იყრიბი თვით მეზარბანენებედაც კი მიიჭანესო: რაღაც ისეთი გიერუად შემოავტრებს, რომ სულ აგვირე-დაგვირავსო.

ჩვენმა ჯარმა მტერი გადათელა და მისი ბარგი ბარბანა ხელთ ეღო. სპარსელებმა მარბდის ველი მთავრეს და თავი მალაბიბებს შევაჯარეს. ქართველთა სარღობას საქმე ვადავებული გეზმა და სპარსელებს ცხენ-ნოსანთ დადავედა. ქვეითა ჯარი კი ისე მოაღელა სიციხე, რომ ვინც სადმე არ რა ამ პატარა ნაჯიდურ ნახა ზეგ ჩაწყვა, ცხენისანმა ჯარმა მალე შეამჩნია, რომ მტერი

არამც თუ სპარსლოთ არ გაქცეულა, არამედ სიმბლეები დაუშვარა და თანაც თურმე სათადარიგო ჯარი დამანული მკურთა ყახსამ-ბარბალოს მიმართულებით, ჩვენი კავალერია მამინვე მარბდის ველისავედ შემაჯარა რუნდა და შეტევა ქვეითა ჯარისათვის თავი მევაჯარა და საწმინდობას ვამოსცოლდა. მეგრამ გვიანდა იყო: მტერი მარბდის ველს უკოლოდ მხოთავან შემოერტვა და ქართველი ჯარი ველს გამოამწყვეტია. ხოლო ჩვენი ვხვბოსანი ისე იყო დათბთილი სიციხისაგან, რომ სტრეობულ ბრძოლას იმ დღეს ვეღარ მისცემდა. დიდ საგონებელში ჩავარდა მეფეც, დიდებულებიც, რომელნიც იყვენ პასუხის მეტელები ამ კატასტროფისა და თვით ჯარიც. ამ საერთო სანაწარყვეთილებში იყო ქართველობა, როგორც ხადენში ვამომწყვეტული, როცა, სადამო ხანს, დიდმა მოურავმა, თავისი ერთი მუქა მხლებლებით, მტრის წრე გარაღვია და ვაათფორული ქართველობა ბანაკში შეიჭრა. ამ საქციელით მევახედება გიორგის მალაბიბიუნებმა და სტიდად მისი პიროვნებისა. საუკეთესო მომბედი და შემბევევა ჰქონდა მას, იმ დროს, მურის სამიხედლად. მას შეეძლო მიეტოვებია მათი ზედსამარად მეფეც და დადებულებიც; ქვეყნის წინაშე სანართიანად ედო ბრალი მათთვის და სახელმწიფოს მმართველობაზედ უღლი იგლო. მეგრამ იგი ირჩევს მეფესთან და ჯართან ერთად სიკვდილს და ზეტას; დამარცხებას, ეს ჯერ დაუმარცხებელი კაცი, ეს უნადლო მხედარი მთავარი, ირჩევს და ჩაიჭრება კიდევ „მარბდად“.

პირველივე სიტყვები გიორგისა, როცა იგი ქართველთა ბანაკში შევარდა: „მხედრე, ძემბო, ეტლა არს ვამი ბრძოლისა და არა ვებედას!“ დიას, გიორგიმ იცის, რომ ამუხიანებ კი როცა იმედი ვადასწავრებელია და დამარცხება ვაქცილებელი, არს კიდევ რამეი დიადი და უტყვებელი, რომლისთვის მხედარმა უნდა იბრძოლოს უყანასენელ სისხლის წყთამდელ და რომელს ზედ უნდა დააკვდეს: ეროვნული ხანისი და ეროვნული თავმთავარობა. მარბდის ბრძოლის 87 წლის შემდეგ ამვე პირობისათვის, შორეულ ყანდაარს, შევაკვდება ავანდლებს ამავი და შეუპოვარი ჩარინდ — გმირი — ხოსრო მეფე — უფროსი მამ მეფე ვახტანგ VI-ისა. ხოლო იმ წუთს, იქ, მარბდის ბრძოლის ველზედ, ზელ-შესახები ემბლემები ეროვნული სინდისისა და თავმთავარობისა, ემბლემები თვით საქართველოსა, იყვენ მეფე და დროსა დასწრისას! ესეც კარავდა იქის გიორგიმ და მიუბრუნებდა რა სარღობას და დიდებულებს — შესახებებს: „ამბო, ცოცხალთა თვით მეფე და დროსა უნდა ვავარჩინოთ“, და ჩვენი დიდებულებიც ხომ საყვერბა-ბრძოლებში გამოკვეთული ჩარინდები არიან და რანდენი წინაპარი მათი ზედ დაქტობია სამშობლოს! მათაც კარავდა იციან რას ავანდლებს ეს დამანული მომეტი და მოურავს ერთხელ დასუსტებენ: „უხედილო მოვევლით მეფისა და მამული-სათვის, იოიონდ ისევ ზენ გავეციენ, გიორგი!“; სარღობას მისუცე სააკიეს ვადასცემენ.

პირველივე ბრძინება სააკიისა შემდეგ იყო: „ცოცხალი მტრის არავინ დანეძენს“. ჯათამაც შევატლა, სულ ვაწვედს და მტრის კი ცოცხალი არ ჩამარადს.

გიორგიმ, მეორე დღისათვის, ბრძოლის გეგმა დაიმუშავა და ყველას თავისი დანიშნულება და ადელი მიუჩინა. დაღმდა, თბილისის მიტროპოლიტეს ღმრთებრი ავალიშვილს მთლილი ღამე არ დაუსენია. ოღელე-მთავართა თანახმობით, ზაბის-თეშმუბები ხელში, დადიოდა ვუნდითავე ვუნდში და მეომარნი ძიბარება: ქართველი მხედრობა, სიკვდილის წინ, სულს შეუჭრეს მუცელს ავადებდა. თან, ქართული ჩვეულებისამებრ, მთელი ღამე ლხინიც არ შეწყვეტილა.



აღიონზედ იყუთჳა სასტყემა ბრძოლამ. ქართველები მტერს ვამაგვებით ეცვიტენ. მიტროპოლიტმა დიმიტრიმ, მხედრული ტახისამოსი გამოწყობილმა, რკინის პერანგში ჩამჯდარმა, თავზედ მუზარითი, ბრძოლის იგულზედ ბედალი გამოკოწილა და სხვებთან ერთად ისევ მტრის გუნდებში შეიჭრა. მარაბდის ბრძოლა! ბრძოლა უსწრაო, ბრძოლა მღვდარი, ბრძოლა თავანწიწარული მათი, ვინც სარტყელის სკივლით ამჯავბინა!

გიორგიმ მეფეს და დროშას რჩეულნი ვეკაცებო შე-  
მარტყა ვარს და თეთთან თავისი 16 წლის ვაჟით —  
ავთანდილმ, ზურაბ არაგვის ერისთავი და მ. ცოც-  
ხელით რაზმივთან რაზმში დაქრისი. სადღე საქმე  
სწორს იქ თვით ეკეთება მტერს, ვისაც გამხმევება ესა-  
ჭიროება ამხმევება; ზოგს დასტუქსავს და გაუწურება;  
იძლევა ბრძანებებს; ბრძოლის თოღლიდელ მოვლენა-  
თა პრეცედენტი შექმნილ ახალ მდგომარეობას მისცემს ახა-  
ლი გვეგნით უსაქონლს, სცილილობს, რომ სადმე ვააო-  
რდვის მტრის რკალი, რათა მეფედ და დროშა გადაარჩი-  
ნოს. მაგრამ მტერი ქართველებზედ ვადაქარბებით  
ძლიერია და რკალი მაგრათა აქვს შემოიტყმული. შუა  
დღე ვადავიდა. ქართველთა შორის უკვე შესამჩნევი  
მსხვერპლია. ბრძოლის ეკლა სისხლითა მორყეული.  
თით სიტყვად ისევ მაგრად დაპირის. მსხვერპლი მტერადრე  
ხარადლთა შორისაა დიდი; მოკლა თემიურაზ მუხრან-  
ბატონი; ვაადრე ცოცხელი გულ ვაგმირული დაეცა  
ბრძოლის ველზედ. მისი უსაქსაქელი სიტყვითა: „გიორ-  
გიმ, ღმერთმა ვამარჯუება მოკეს!“ ამ დიდმა მამულ-  
შვილმა იცოდა, რომ სააკაბის ვამარჯუება საქართველოს  
ვამარჯუებას უღრდა. ექვსი მძა ხერხელოდინი ერთი  
მტრის დაადევრე და საბჭი ექ მძინედ დაჭრულნი, სააკა-  
ბის გვერდით, ბრძოლას ვამარჯობენ. საუკეთესო ვე-  
კაცებთა ქართლ-კახეთისა: ამილახვრები, ვალაშვილები,  
შვილები, ციციშვილები, დიასამიძეები, ავალიშვილები,  
ღახჩიშვილები, ჩოლოყაშვილები, მესხლები, შალვაშვილები  
ვანახანები, ვახუშტიშვილები და სხვა, მრავალი კარგნი  
ყმანი\* როგორც მოვიხირობოზს არჩილი, ლუქმა ლუქმა  
დაეწეულნი, ბრძოლის ველზედა ყრბან. ვახუშტიშვილ  
ბრძოლაში ყრბინახანის\*) შვილი წაებარა უკანითდა  
დიდ მოურავს და კისრზედ ხმალი შემოუტყინა. მაგრამ  
ეთანდობლმა და.სწრა, თავი ვაავადებია და თან მიიძახა:  
„მამარჯუმა რომ მამაშვილი მოკლა, ვანა მე შენ მამარჯუ-  
მა ვამარჯულებინებ“-ო. ზურაბ არაგვის ერისთავს თავი  
შუხრედ ვაგუწესენ. მაგრამ მაინც რომლითი იბრძვის. მი-  
ტროპოლიტი დაიჭრა; დაჭრა თვით სააკაბე; დათუნა  
ერისთავს მხარი აქვს ვაგუწესენ; ვახუშტიშვილს მტერბატონ-  
იც ვაჭაროვას; მანუშაო ათამაგი ტყვეით დაჭრა; მაგ-  
რამ მაინც წინა გუნდებში იბრძვის ვამაგვებით.

საკაბე რჩეულ ვეკაცთა გუნდის თავში ხან აქ ხან იქ  
ესხება მამარჯულებს შემოტყმული რკალის ვასარტყე-  
ვად. მაგრამ მტერი უწყევდა სდგას. ქართველთა მოწყ-  
ყდა, მოილაშა, სიტქმდ დასეთნა, მლაველი მოდუნდენ,  
ტყეა მაშალცი უსწრაყლად. ხედავს სააკაბე რომ აღ-  
სასრულის წუთი ახლადებდა და საკაბ მფიცედ და დრო-  
შა მტერმა ხელი უნდა იგონოს... წარმოუდგება მთე-  
ლი სწრათი იმ დასწრელებსა, რომელიც საქართველოს  
თავს უნდა დაატყდეს... და ვაფათობებული, ამ ვამა-  
გუნდული ბრძოლის კორანტებში, მიწაში ჩასავებს თავ-  
ის ვახსნიანებულ ხმალს, ვადასტურებს შუხრედ და  
შესახებებს: „ესე ვადატყდეს ლახვარი მის ველში ვინც  
საქართველო ამ დღენი ჩაავლი!“ შესახებებს მრისხანე-

ბით, ბოღმით სასვე, შემზარავი ხმით სასიკვდილოდ და-  
ჭრილი ლომისა, თითქოს ცას და ქვეყანას უწოდებს  
მოწყმედ მისა თუ სულმდაბლობამ და ჩემბარანამ როგორ  
დალუბა სამშობლო და მოსისხლე მტერს მისკა პირში.  
მავრად ეს წუთითი სასწრაყეულობა იმ კაცისა, ვი-  
საკაბ თავისივე მიმძებნება უსამართლოდ მოუკლეს გული  
და დასტყმუხვის საუკეთესო იმედები. ესთა ექ უსახს-  
სტელად უნდა ვეგვითოს მტერებს და ამ ვამაგვებურ მტე-  
კებაში უნდა მოკედეს ან თავისი ვაიტყნოს. დიდი მოაუ-  
რავი შემოიკრუნეს ვინც კიდევ საუკეთესო ვეკაცთაგანი  
ცოცხალი და ხელ ახლად ეკეთება მტერსა. თავისი  
შვილი ავთანდილი გვერდით უდგას და მზარ და მზარ  
მისდევს. ამ შეტევაში სასიკვდილოდ ვაფეხობრების სამი  
მძანი ხელგრეულიდენი და მათთან ერთად მრავალი  
ჩაინდობა. მაგრამ ჩვენები მტერს მაინც ვააგრძელებენ და  
მეფეს და დროშას ვადააჩიჩენენ. ბრძოლის ველზედ  
ყრბა ათი ათასი მოკლული ქართველი და თითხმებუ-  
რბის სასრული. ვინც ვადაჩაა ქართველთაგანი თით-  
ქმის ყვილა დაჭრილი იყო. დიდებულთა დიდი მძებე-  
რბა გმირულად მოკვდა ბრძოლის ველზედ და ვადაჩი-  
ჩენილთაგანი ქოთიქმის ყვილა მამიედ დაჭრა. ანწა-  
რად მათ საკეთესო სისხლით გამოისიყდეს თავისი დანა-  
შაული და თავისი შეუღარბებელი სიმამაცით მამამა-  
ვალთა ველში აივს საქმარდისო ძეგლი. მარაბდის  
ბრძოლა ქართველთა დამარცხებით ვათათა. ხოლო ის  
დამარცხება იყო ისეთი, რომ ბევრ ვამარჯუებას სჯობ-  
და. ამტრებდა, რომ ქართველები ამ მწრაფ ისტორიულ  
წარსულს დიდის სიმამაცით და თავმოწინებით ვაგუწეს-  
ნებით ხოლმე, მარაბდის ბრძოლა, კრწანისის, ამანისის,  
საფურცელის, ტაშისკარის და სხვა ბრძოლებთან ერთად  
არის უდლებით საბუთი ქათველი გემობის სიმამაცისა,  
რეკა მასა აქვს ერთგულთა იდეა და იცის რომ სამშობ-  
ლისათვის იბრძვის.

მტერმა თბილისი დაიჭრა. გიორგი სააკაბე მარაბდის  
ველითგან მასლმეც კი აღარ შემოხმობუნებულა. იქვე  
თბილისის კარებთან, ლისის სერსზედ ავიდა და ბრძოლა  
დაიწყეს.

გიორგი იბრძოდა დიდის ოსტატობით და თავანწიწი-  
რელობით. მისი გუნდი მალე ვაზარდა და მათელი  
ქართლ-კახეთი ისევ ბრძოლის კორიანტებში ვაგებია:  
ამ პარტახულთა მისი დროს იყო, რომ დიდმა მთურა-  
ვამა, საქართველს ათაბაგოქოს, რომელიც მას ურჩევდა  
მტრისდანი დამორჩილებას რათა საქართველოს ცოტა  
ხნით მარც მისუქვად და სულ მოეთქვა, შედგენი ამყი  
და ჩაინდული მასუსთ ვასკვა: „სულიერი მამავ, სანამ  
საქართველოში ერთი მტერი მაინც დარჩენილთა ჩემი  
ხმალი ქარქაშში არ ჩავა“-ო. და შესწრაულა კიდევ თავი-  
სი სიტყვა. მთელი ორი წელიწადი დიდ და ღამ ეზარო-  
და მტერს, ყოველ ვახუშტ, ყოველ ბილიჭხედ, ყოველ  
სოფელში, სადაც კი მტერი ვამოჩნდებოდა ვიორგი კო-  
რციით დაქაჩოლად და სისხლის ვასლად უსვავდა ყო-  
ველ ნაზავს და ბოლოს კიდევც ვასდევნა იგი და სი-  
მობლი ვანათხილეთული.

„ქოშუსი სიდიდე მისი ჩრდილით იზომება და კაცისა  
ქი მისი მტრებითა“-ო, ამბობს ძველთაგან დარჩენილი  
ოსტაროგურული ანდავა. არც იყო სააკაბე და დი-  
დი მტრებიც ვამოქრდა. ვაქა მხოლოდ სოცოქობის  
დროს იყო დეზილი იგი, არამედ სიკვდილის შემდეგაც.  
გრძელდა და რთულია იმპრობია დიდი მოურავის ცხოვ-  
რებისა, ვერც კიდევ მრავალი მასალა მის შესახებ შეეს-  
წავილა და ვამოუკვლეველი. ოსმალითის სულთანების  
სასახლე „ინდიზ კოსკის“ ბიბლიოთეკაში ბეჭათი რომ  
მოიპოვება ამ რთული პრობლემის შესახებ. ეს მასალა  
ვადაკოხებული ჰქონდა მხოლოდ სულთან აბდულ-ჰამიდის

\*) ყორჩხანნი იყო ის მოავანსარდლი სპარსთა ვა-  
რისა რომელიც სააკაბემ თავისი ხელით მოკლა საფურ-  
ცლებზედ.



გვარების სარდალს, პოლიტიკა ახმედ ფაღავას და ეს ჩინებულ პატიოტი ადამიანიც ისე გარდაიცვალა, რომ მათი თარიღები არ დასტოვდა.

თანაც მწლია სწორი შეფასება სააკაის პიროვნებისა, სწორი ანალიზი მისი მოღვაწეობისა. მისმა ისტორიკოსმა ზედმეტი უნდა შექაყუნოს მისი დროის ადამიანთა ფსიქოლოგია, გვიყვეს იმ ხანის სულერი ფითარებაში და ამ საზომით მივადგეს დიდი მოურავის ბუნებრივად და რთულ პიროვნებას.

ისტორია მხოლოდ გარეგანი, რეალური ფაქტებისგან და ხელშესახებ მოვლენებითგან არ შესდგება. მის ვაი-

ნია საკუთარი შინაარსი, თავისი ფსიქოლოგია. ცხოვრების მამოძრავებელი მთავარი ძალა სულიერი დასაწყისია.

სასურველია გიორგი სააკაის ისტორიკოსების გვერდით დიდს ნიჭს და ინტუიციის მქონე რომანისტულ გამოჭრადეს, რათა დირსულად ასწროს ამ უცხოვრო ადამიანის ბუნება და მისი რომანტიზმით სავსე ცხოვრება. მხოლოდ მაშინ წარმოვადგება ნამდვილი და მთლიანი სურათი სააკაის დროისა და შუქი გვეფინება ბევრს მის საქციელს, რომელიც დღეს მრავალთათვის მხელი გასაგებია.

ლ. კერესელიძე

# მ. გ. ხაურობა გერმანიაში

31 ივლისს გვიმეზხავერე უკრაინელების ერთ-ერთ ჯგუფთან გერმანიის ზოგიერთი ქალაქების და ადგილების დასათვალისწინებლად.

პირველი ქალაქი, რომლის დათვალისწინებაც ჩვენ მოგვიჩვენა, ეს პირმხეობა-როზენ ვებერგში. ქალაქი პატარაა, 35 ათასი მცხოვრებით და მშენებრივ სანახაობის წარმოადგენს თვისი მოწყობილობით და სისუფთავით. „შლოს პარკი“ დიდებულია, მისი მიწები უფრო ხეობითაა სავსე, ვიდრე და ახლო მოშორებით მთების სანახაობით. პარკი ყოველ დღე ხალხით სავსეა. აქ გინობთ ისე, თითქმის ომის სიმძიმე ამ ხალხს არ მოხვედრია. როგორც ყოველთვის, წელსაც ზღუდულის სეზონია. ყოველდღიურად ნაშუადღევს უკრავს ორკესტრი და თითქმის მთელი კვირა სთავსოვრ გუნდი იძლევა წარმოდგენებს მის პატარა, მცირე და მამაშ თეატრში. ჩვეც არ დავაყოვნეთ და დავესწარიით შტრაუსის „კოვანა ბარონს“.

აქვე დავათვალისწინებ ფაბრიკა „კოზიკი“ მისი პატარონი ბატონი კოზიკი დიდი სიმპატური პიროვნებაა ომ-მოსად. ვათვალისწინებ ქარხნის ყველა ვანუთილებებს. მუშათა რიცხვი ამ ეთად 700 სულს შეიცავს და მისი უფრო დასაქმებულნი და უკეთეს მუშენი, რომელნიც აქვე, კარგათ მოწყობილ ბარაკებში ცხოვრობენ. აქვე შეხვდებოდა ახალი ფაბრიკა იმავე კოზიკისა, რომელიც 1000 მუშისაა დასაქმებული.

ბატონ კოზიკმა, ფაბრიკის პატრონმა, ამ ფაბრიკის აპატარა, მაგრამ დამახასიათებელი, ისტორია გვიამბო. ეს ფაბრიკა მას შეუდგა 1936 წელს. ფაბრიკა ყოფილა იმ დროის სრულიად მივიწყებული და გაობრებული. ახლა ეს ის შეკვების და წარმოებაა.

ეს კოზიკის ერთი-მეორე მხარეა მხოლოდ მსოფლიოს სინტერესო სთხვა მისეა ფაბრიკის პატრონისა და მოქმედებულება არის მუდამ და მრეწველს შორის, ანუ რაში გამოიხატება სოციალისტების იდეა ამ ფაბრიკის მაგალითზე. მისი პასუხი, გონიერად და მოფიქრებულად, იყო შემდეგი: თქვენ თითონ ხდებით, რომ ახლა მე, როგორც წარმოების პატრონი, თქვენთან ერთად იმავე საქმელს ვქმ, ჩასაც იღობს აქ ყველა მუშა. აქ არაფერიც არ გასაგებია არ არის, მე პირადად თან არაფერიც მატერიალური უპასუხებია არა მაქვს. მეც, ისე როგორც ყოველდღე მომუშავე, ვისურვებ მხოლოდ მოვალეობას სახელმწიფოს მიმართ, პირადი ჭონების შექმნა აქ შეუძლებელია, ვინაიდან რაც მეტი რჩება წარმოებას, ეს უნდა მომხარდეს იგივე წარმოების გაუმჯობესებას და მის გაფართოებას. მე ვარ, როგორც დირექტორი და ჩემს მოვალეობას მე აქ სხვა არაფერიც ვხედავო, ვინაიდან მან გულწრფელია. და მართლაც, უკვე თეს დირექტორის ეს წარმოება ვერც მოხსახულა, როცა ეცნობი მის საქმიანობას და წესრიგს ყოველ წწრილობან-

შიც კი, რომელიც აქაა გამეფებული. ჩვენი ჯგუფი დიდად ნასიამოვნები დარჩი ამ ფაბრიკის დათვალისწინებით.

— შეხვდებ დღეს გვიმეზხავერე რიზენბერგში მდებარე სოფელ-ქალაქ პემსლორფში. სოფელი-ქალაქი, ვამბობ, ვინაიდან გერმანიის სოფელი ჩვენივერ დაბა-ქალაქის წარმოადგენს. ვემსლორფში, შევანე მთების კალთების ქვეშ ვამეზხავერე ხის ყუთების ქარხანა, სადაც მოთავსებულია უკრაინელი ახალგაზრდა ქალები, ჩვენი ჯგუფის მიზანი იყო მათი და მათი საცხოვრებელი პირობების დათვალისწინება. დღევანი ახლად არის ამეზხავერე და ყველაფერი არის მოწყობილი, რაც კულტურულ ადამიანს ესაჭიროება. ვოკუები, კარგი სახისა, მშენებრივად და ჯანმრთელად გამოიხატებიან. ქამა-სმა კარგი, სამუშაო პირობები ნორმალური, ყურადღება დამინისტრაციისა, მეტადე ქარხნის პატრონის პირობის გოლგისა, დამამუშაო. ეს ქარხანა მას უკვე 30 წელიწადია რაც იუშენება და მოუშორებლივ აქავე ცხოვრობს. ცაკი გულ-კეთილი, ვანაჯი, საქმიანი და ამავე უკრაინის მოყვარული. ამტობ მას მოუთხოვია უკრაინელი მუშახელი, ვინაიდან მისი მოქმედი თითქმის ყველა ჯარში არის გაყვანილი და ახლა ის განსაკუთრებით ცდილობს, რათა ამ ახალგაზრდა უკრაინელ ქალების ბედი ყოველ მხრივ გაუმჯობესებულ იქნას. . . .

შორს, ერთ მთის მალეობზე მოხანს ძველი ციხე-ბურჯი იქნას. ამ ციხე-სიმაგრეზე აქაურებში დაღის ლეგენდა: მის შორს, ერთ მთის მალეობზე მოხანს ძველი ციხე-ბურჯი იქნას. ბატონ-პატრონს ერთი დამანი ქალი-მედიო-მელოია, რატივად მრავალი რაინდი ახალგაზრდა ეტრობილებოდა, მაგრამ მისი ცოლად წაყვანა შეეძლო მას, ვინც ამ ციხის კედლებს შეკამოული ცხენით შემოივლიდა, კედლი არის ვიწრო, ოღონო-ოღონო, უფსკურულს ვესაქურებს და ვიი იმას, ვინაც ვაბედავდა და ამ პირობის შესაძლებლობა შეეძლებოდა. მრავალი ახალგაზრდა რაინდს თავი გაუწირავს ამ მშენებრივ ქალიშვილის ხელის ძენაში და თავის ცხენით უფსკურულში გადაიხეხილა.

მეორედ დღეს ჩვენი მიმართულება არის სულ სხვა მხარე. ესაა დანციგი-კონისბურჯი და საზოგადოთ აბოძსავლეთ პრუსია. ჩვენი ჯგუფიც ვაფაციკვებით ემხადება ახალ დღეობებს გასაცნობად და ახალ შთაბეჭდილებების მისაღებად.

დათვალისწინებ დანციგი, მისი ძველი ციხე-სიმაგრე, ნავთ-სადგურები, ქალაქის ერთ მოქალაქის სასახლე და ბოლოს მთელ გერმანიაში უდიდესი ცელსია მარინენ-კირხე. ცელსია მართლაც საკვირველებსა წარმოადგენს თავისი სიდიდით, როგორც ვარედან, ისე მით უმეტეს ეკლესიის შინაგანი ნაწილით. ცელსიის შინა ნაწილი ოღონ-

დეს შთაბეჭდილებას სტოვერს მაცურებლებზე უმატრად გარბილია კოლონებთი. ეტყობა ეტყობის ამშენებელს სურვილი ჰქონია, რომ დანკოვის ძლიერება და დამოუკიდებლობა როგორც თავისუფალი ქალაქი პანსა სტაბისა, ამ შერობის ნაგებობაში გამოხატულიყო. ამ დანიშნულებას ის სავესებით ასრულებს. ქალაქის მცხოვრებთა რიცხვი უტრის 278 ათასს. აქ შეხვედრებთ მრავალ უცხოელს: ფრანგი, იტალიელი, ჩეხი, პოლანელი. მათი უმრავლესობა ყოფილი ტყვება და ახლა თავისუფლად მუშაობენ ქარხნებში და ნაეთ სადგურებში.

— ეინც ქალაქ დანკოვს იხილავ ვინდ ერთი საათით, მისთვის ცხადი გახდება, რომ იგი ნამდვილი გერმანული ქალაქია და სავერეელია, რომ სწორითი ქალაქი ვახდა ვარგან სახაბად დღევანდელ მსოფლიო ცეცხლის გაჩენისა.

— ნაშუადღევს ვეწვიო ცნობილ ავარაკს ცოპოტს. იგი კოპრა, სრულიად სამარიალიანად ჩრდილოეთის მონტრ-პარილი წოდებული, მშვენიერი მდინარეობა აქვს გაშლილ ზღვაზე, ხიდი, რომელიც პარკიდან გადის ზღვაში თითქმის კილომეტრის მანძილზე, საკმაოდ ფართო და ორ სართულანი, დაუქუწყარ შთანბილილებს სტოვერს ახალ მოსულზე, მოუხვლავად ამ მსოფლიო ომისა აუარაგელი ხალხი ბუზზეით ირევა, თითქოს ამ ხალხს ომის არაფერი დასტკობათ და უტარადღვ ჩემს თანამგზავრებს განცვიფრებაში აფლებს. იმაში ზედადენ ისინი გერმანიის სიძლიერეს და მათში ახალ ენერჯის და ხალხის იწვევს ამ საუცხოო ადგებს, უმანდა ზუგის პატიოთ, დღღანსა ვათავლიერებთ. ჩვენ უტარადღვს იქცევის ერთი ეტყ, კარგა მოზრდილი, ოთს ყუთილი, ამ ქვეს აწერიბა: ვინა, 1919 წელი, 4 აგვისტო, აქ ყოფილა გერმანიის და პოლანეთის საზღვარი. ქვა და ზღდ წარწერა პოლანეთის მიერ არის გავითებული, ნიშნად იმისა, რომ პოლანეთი ახლა, მისი მესამედ ვაყოფის შემდეგ დაარსებული, ეტრსალის მშენილება ყოფილა და არა მუხომღვ გერმანიისა და შვეიცარიის შედეგი. რომელითადაც მორიგად და ქეთილ-მეზობლური დამოკიდებულება ერთად ერთი ნამდვილი გარანტია უნდა ყოფილიყო ნორბ სახელმწიფოს არსებობისა.

— ზუთმანათს, 5 აგვისტოს დავმორიდი დანკოვს და გავეშვავრეთ ოსტერ-როში. ამ მიუხვდილითი ხილს, ვისლახზე, რომელიც ჰყოფს დასავლეთ პრუსიას ომლო-სავლითისაგან. თითქოს გრძობთ, რომ სხვა მხარეში შედღანობთ, აქ სხვა პაერია. ოსტერ-როდ პატარა მშვენიერი ქალაქია, 200 ათასი მცხოვრებით.

— შავრამ შეუდარებელი ყველაფერი ის, რაც ენახეთ იმ სანახაობასთან, რასაც წარმოადგენს ტანენბერგის საპატიო ძველი, წოდებული „რაის ერენ-მალ“ მის-ვლისთანავე ალავადის შესავალთან შემოტრება ვი-ლანის მუქვარა ოპარაკი. ჯერ მეფისა რადიო ოპარაკი-კობდა. შავრამ ჩქარა დავრწმუნდი, რომ ვილაც ახლოენი მოხეცი, ომის ნიშნით დაჯილდოებული უტოხავდა მისხეგებას პანსურკიდან ჩამოსულ 60 პიტლურელ ახლო-ვაზრდას იმ ბრძოლების შესახებ, რომელიც აქ აწარმოვა მარწალ ჰინდენბურგმა. ახალგაზრდები ისინდენ დარბაზში და გულმოდინეთ ყურს უდღადებენ მოლაპარაკებს. რომ ნათლად წარმოიდგინოს მისხეგება ის ისტორიული ბრძოლები, კიდელურ ჩამოკიდებული უნარმანარი რე-ლიფის რუკა, რომელზედაც ხელოვნურად მრავალი წერალი, ყვითელი და წითელი ლამქებია ჩართული. ლამ-

პეი წარმოადგენენ ორი მოწინააღმდეგე ლაშქრის გან-ლაგებას. გერმანული ჯარის ნაწილები ყვითლი არის წარმოდგენილი, რუსეთის წითლით (კიდელ წითელი!) 20 წუთის განმავლობაში ამ დამბების მოძრაობა ნათლად უჩვენებს მაცურებლებს ყველა იმ სტადიას, რომლებიც გაითარეს ამ ბრძოლებში. მომსწერებელი მშებრებულად ჰსინის და განმარტავს:— ამ სურათზე თქვენ ხედავთ, რო-გორ თან და თან რუსის ჯარი რაკლში ეტყევა და ბოლოს სამუდამოდ ნადგურდება. სურათი, მოხსენება, დარბაზი სა-დაც ეს სხედა უდიდეს შთაბეჭდილებას სტოვერს აქ მოსულზე.

თვით საპატიო ძველ ტანენბერგი გაშენებულია პატარა ქალაქ პონსტაუტენის ახლო, ეს ადგილი წარ-მოადგენს მალოდს და ზემოდან დაკუყრებს გარშემო ამწვანებულ მიდამოებს. ტანენბერგი პატარა სოფელია, რომლის მოსრულებით მარწალ პინდენბურგს თავისი სა-ხედრო შტაბიქონდა, საიდანაც აწარმოებდა ამ ბრძოლებს. აქვე იყო მისი შტაბისუფროსი გენერალი ლიუდენლოფი. ამ ამ მალომზევა აყვანილი ეს განსაკვირებელი ძველი. იგი არის გაშენებული ძველი გერმანულ ციხე-ბურჯის სტილით, შეიცავს რვა — ერთი ხოშის კოშკს, რომელიც გადაბმულია ითან ერთმანეთზე ფართო კედლით. ყველა ამ კოშკებს თავისი მნიშვნელობა აქვს. შესავალ კოშკს აწერია შემდეგი სიტყვები პინდენბურგისა, წარმოთქმული 18 სექტემბერს 1927 წელს, როცა მან 80 წლის მოხუცმა პირველად გახსნა ეს საპატიო ძველი: „ბრძოლებას გერმა-ნიის დაშალულობისა ამ ომის გამოწვევა-შეგერმანიის ხალ-ხი გადარბო უტყავდებს. არა შურმა, ან სიძულვილმა ან კიდევ დაპურბის სურვილმა ააღენიბა გერმანიის ხალხს ხელში იარაღ, არამედ, პირიქით, ეს ომი იყო ჩვენთვის უტედურესი საშუალება, მრავალ მსხვერპლთან დაკავში-რებული ჩვენი თავის დაცვისა მრავალ მტრის წინააღ-მდეგ“.

უშველებელი მრავალი ენო 2 1/2 მეტრით არის დაბლა დაყვანილი და საუკეთესო გრანიტის ქვით მოფენილი. ეს ენო ირგვლივ 27 სავესურით მალდდება და რამოდინიმე მეტრის შემდეგ უტრითება კედლებს. საკეთილ აყლდა-მის შესავალში ორი ქვიდან გამოქანდაკებული ჯარის კაცი დგას, მარჯუნით ხანში შესული და მარცხნივ ახლო-ვაზრდა. შიგაა დამარხული თვით მარწალ პინდენბერგი, რომლის მარცხნივ მისი მეუღლის საფლავია მოთავსე-ბული. უმაჯავ გვირგინთა შორის გამოიჩინევა ესპანეთის სამოქალაქო ომში გამოჩინელი გენერალი მსკარდის, ალ-კაცარის გმირის გვირგვინები. მეორე ნაწილი სდგას თვით პინდენბურგის ბრონის უშველებელი ძველი.

2 აგვისტოს, 1935 წელს მოხდა პინდენბურგის ცხილ-რის გადმოსვენება ამ აყლდამაში და მაშინვე იყო ეტყე-ნადებული ფტრების მიერ ეს ადგილი სანდემწიფო ხა-პარო ძველად. ესაა ადგილი, სადაც ყველანი ხელს უწოდებენ ერთმანეთს, რომელითაც სამშობლოსადმი გრძობა ამოძრავებს და რომელითათვის მისი ღირსეუ-და პატივი ყველაზე მატილა დავს; ესაა მარწალ პინდენ-ბურგის სიტყვები, რომელიც მან წარმოსთქვა ერთხელ თავის ჯარების წინ.

ტანენბერგის ძველს გარეთ მიდამოებს თუ დათავა-ლიერებთ შესხედებით უშველებლ ქვეს წარწერით: „ამ ადგლას აწარმოებდა გადამწვებ ბრძოლას 28 აგვის-ტოს, 1914 წელს პინდენბურგმა“. გვირგვინის მსგავს ტუქს ექით, ჩრდილოთი მეორე ასეთისავე ქვეს შესხედებით, რო-მელსაც აწერია ერთი სიტყვა „სამსონი“. ეს ის ადგი-





ლია, სადაც რუსეთის ჯარების მთავარსარდალმა გენერალმა სასნოროვმა, როცა ნახა თავისი ლაშქარი დამარცხებული და მთლად განადგურებული, ამ უბედურებს ეღვრა გაუძლო და ამავე ადგილს თავი მოიკლა. 102 ათასი ტყვეთი ჩაივარდა, 60 ათასი იქნა მოკლული და დაჭრილი, მრავალი ტყვენი და უმარბავი არტალები ჩაიკლეს მხურის ქაობებში. ამ დღიდან დაიწყო რუსეთის უზარმაზარი იმპერიის დასლა-დარღვევა, ცარიზმმა სასიკვდილო ჭრილობა მიიღო.

ასეთ ფიქრებით დავმორდიოთ ამ ბუმბერაზ სანახაობას, ისტორიულადიგონი, სადაც ვადაწყდა უშედეგელო იმპერიის ბედი და რამაც გადაარჩინა აღმოსავლეთი პრუსია განადგურებას.

შმაბთს, 7 აგვისტოს ვტოვებთ ისტორიოდს და 3 1/2 საათის მოგზაურობის შემდეგ მიუხლოვდით ქალაქ კიონისტბურს, რომელმაც დაბადე უდიდესი მოახვედრელო-ლოსოფლი, ემანუელ კანტი, ის დიდაბი 22. 4. — 1724 და გარდაიცვალა 1804 წელს. 80 წლის განმავლობაში ერთხელაც არ გამოირბია კიონისტბურს და მთელ მსოფლიოს ეს იცნობდა ისე, როგორ არავენ. ეს განკვირეული ადამიანი ითხოვლობდა ლეკიკებს აქაურ უნივერსიტეტში, სწერდა და მთელი მოაზროვნე კაცობრიობა ვაკერეებში მოჰყავდა თავისი ღრმა აზრებით, მკეთერი ლოკალი და ერთ სისტემაში ჩამოყალიბებულ მსოფლ-მუხედლებით. ისაა წოდებულ კიონისტბურს ბრძანად და ამ ბრძანის კალმოდან გამოვიდა მოაზროვნე კაცობრიობის ყველს კეთესში ცნობილი „კრიტიკა წმინდა გონების“, „სავანი თავის თავად“ და სხვა მრავალი.

კიონისტბურე მწვენიერი, წმინდა გერმანული გემოვნების დიდი ქალაქია 400 ათასი მცხოვრებით, სადაც ახალი მნახველი ამ წამსვე იგრძნობს, რომ ეს ქალაქი მართლაც ბურჯი ყოფილა აღმოსავლეთ პრუსიისა და ამით მთელ გერმანიის დასაცავად, მისი აღმოსავლეთელი მეზობლის ექსპანსიისაგან.

მთორღ დღეს ჯგუფი ვაგემზავრა პარლმენტი ქარკვის მიწწველობის დასათალოიერებლად, რომელიც ამშვეტულია ქალაქ კიონისტბურეიდან 60 კილომეტრით. მწვენიერი გზა ტყინილო ვადის საწილობრივ ხელოვნურად ვაშენებულ ტყეში და ნაწილობრივ მინდობდა. მწვენიერი და სასიამოვნო სურათები ილიგბა მოგზაურის თვალწინ ახლო პალატის ზღვით და ვარწყებო მრავალ ტბებით, რომლითაც ასე მდიდარია აღმოსავლეთი პრუსია, ქარკვის მიწწველობა დაწერულია ავ. 1883 წლიდან და ახლა თითქმის 400 ტონის ამეზამებს წყლოვად, სადალნაც წმინდა ძვირფასი ქვა ვაგროდის, ვერმანიის ოქროთი წოდებულა, ჩვენ დავათალოიერებთ ის ადგილები, სადაც მოიპოვებს ეს ძვირფასი ქვა. იგი ზღვის პირას, მიწის მეორე და მესამე ფენაში არის დაფარული და მოადელი ამ წარმოებისა, რომელიც ამ ქარხანის ერთ ერთ შენობაში არის მოათავსებული, სრულ სურათს იძლევა, როგორც ამ ქვის წარმოშობისა, ისე მისი ამოღების შესახებ. აქვე ვეცნობით, რომ ამ ქვის თითქმის 40 მილიონი წლის ისტორია ჰქონია და პატარა მწერებიც მისი დასაბამი, რომელნიც მილიარდებით მრავალ წელთა განმავლობაში შეეჭმულან, ვანსაკეთებულნი სიხვედრეაწვევიით და შემდეგ ქვათ ვადაჭყეტულან. ეს მოწველობა აქვდა კიონისტბურეს ეკუთვნის. აქ დღე მიწის გულდან იღებენ, აქვე რეკებება და დაწმინდული იგზავნება კიონისტბურეში, სადაც მისი ფაბრიკაცია ხდება.

ამავე დღეს ვინახულებთ ქალაქი პილაუ. იგი თქვს პარკიის ზღვის პირას და პატარა ნახევარ კუნძულს წარმოადგენს. იგი ცნობილია ერთ ძველ და საუკეთესო ნავთსადგურად აღმოსავლეთ პრუსიისა. აქედან გამოდგომენ ვანოხინილი მებუღაუფონი და პირველი კოლონიისტები აფრიკაში. ვარდა ამისა პილაუ ამჟამის მითი, რომ მან პირველმა კონტინენტებურე ევროპის სახელგა სახელმწიფოთ ვახადა. ახლაც იგი ერთი საუკეთესო ნავთსადგურია.

მოგზაურობა კიონისტბურედან პალმინკერში და პილაუში კიდევ ერთხელ გვიდასტურებს აღმოსავლეთი პრუსიის მნიშვნელობას მთელ გერმანიისათვის, მისი მოვლილი მინდურებით და სიმდიდრით, მისი ტყეებით და ტბებით, მესაქონლეობით და მოწყობილ ქალაქებით. იგი სამართლიანად გერმანიის ბელადი ითვლება და ამიტომ-მია, რომ ასე შეიქმნა უგრძნობი მთელ გერმანიას და პირველ რიგში ამ მხარეს რუსეთის შემოსევა 1914 წლის აგვისტოს დღებში, როცა რუსეთის ვახანთა რზმები შევიდა ამ გაფურჩქნელ მხარეს. აქაურ მოსახლეობას ბევრი სიმწარე უგებიდა რუსეთის ჯარებისაგან ამ დროს, ბევრი ქალაქები და სოფლები ვადაღვრებებამათარამოვლებიმიკერის განმავლობაში, ამას დასტურებს ის ბრძანებები, რომლებიც ამ დღეებში გამოქუდა რუსეთის ჯარების სარდლობას ამა თუ იმ ადგილის დაქერის შემდეგ, ამტრამა, რომ მარშალ პინდენბურგის პოპულარიზამ აქ უსახლეობა, ისაა მთელ მსხვერვი და წამდელი მამა ამ ექვსი მილიონი მოსახლეობისა. მადალან მოსახლეობას მისი პირიგებება აფეხავდა ხატად და ყოველ ნახევრე წაწყუდებით ამ თუ იმ წარწერის, რომელიც ამ გერმანის გამახატებს, აი მთლიანად აქაც, პალმინკერის ახლო უბრალო ქვა, რომელიც პინდენბურგის მარჯვენა ხელს გამოხატავს წარწერით: „მაღლიერი მოსახლეობა — მარშალ პინდენბურგს განამართლეთებულს აღმოსავლეთი პრუსიისა“.

უქანასკნელი დღე ჯგუფმა მოანდომა კიონისტბურეს დასახლების დათალოიერებას. ისაა აშენებული საშუალო საუკუნეში. ჯერ ყოფილა ის, ვგრეთ წოდებულ ორდენ სტაატის ციხე-სიბურე, შემდეგ საჯაბო ორდენის მარშალისა. შემდეგ, როცა ორდენის სტაატი ვადაკეთდა პერეკრეცემად, ეს სასახლე ვადაჭყეტულა ჰერცოგის სრე პალატად. ეს იყო გერმანიის რენესანსის პირა, როცა ქალაქი კიონისტბური აყვავდა და ვაფურჩქნა ხელოვნების და სხვათა მხრივ. და ბოლოს ამ სასახლეს ბარუკისელო სხივიც მოუფინა სამეფოს შექმნით. 1701 წელს, 18 ანვარს, ფიფრონს პირველის დროს, სასახლის დათალოიერების დროს თქვენ თვალ წინ იწლებდა სრული სურათი პრუსიის ვანიყოიერებისა. ეს სასახლე დღეს მუხეუდბა არის ვადაჭყეტული და ახლაც, ამ ომის დროს, მრავალ მნახველი ჰყავს მას. აქ სწავლობს მომსახლელი აღმოსავლეთი პრუსიის პოლიტაურ და კულტურულ ისტორიისა. ამას ემსატება ძველი და უძველესი ისტორია ქვის ეპოქის დასახლებებისად. შემდეგ ვიკრებების დასახლებას ამ მხარეში და მთელ გერმანიაში ისლამიანად, ამ უკრეშიში თავი მოყოლისა და სისტემაზე დათალოიერული მოქმედი ხანის საწვები და ჭურჭლეობა, მანქინებელი კალ-კალეი ხანისა. აქვე დათალოიერებთ ძვირფასი სათბურები მიფისა და დელიფლისა. მაგარამ რაც უფრო საინტერესოა ისაა თათარ, ვაკეთებულეო აქაურ ჯარისაგან ვილაჭებ პირველის მთერ 1707 წელს. 1712 წელს ფრონის ეოკლემ პარკიუს სატქურად მოუძღვია რუსეთის იმპერატორ პეტრე დიდისათვის, რომელსაც ის პეტერბურგში ვადატყუდა, ჯერ ყოფილა იგი შამიროს სასახლეში მოათავსებული და შემდეგ დელიფელ ელიზაბეტს ეს თათბი ვადატყურნია „ცარსკოე სელო“.



ში". 1823 წელს, სადაც მოუწევია გამოჩინილი არხიტექტორი რასტრელი, რომელსაც იგი დაუმშენებია. ეს ოთახი იმყოფებოდა 1941 წლამდე აქვე და როდესაც გერმანიის ჯარმა ალყა შემოარტყა ლინინგრადს და „ქარსკოვ სკოლ“ აღებულ იქნა ამ ძირფას განმსვლელი ვადარჩინის მახინთ უკანვე გადმოტანალ იქნა კოხნისბერგში და მოთავსებულ თავის დაბადების სასახლეში.

ამ სასახლის ეზოშივე იმყოფება განთქმული ლენინის სარდაფი, წოდებული მღერტ გერისტო, (სასახლის სასაბაოთლო). ისტორია ამ ახლაც შეიძლება ლენინის მიღება. აქ სხვა სსმშელი არ მოიპოვება, ეს ჩვეულება ყოფილა და იგი ახლაც დარჩენილა. ჩვენც ამ სარდაფში მიგვწყვიეს სასა-

დილოთ და კაცის თავზე თითო ბოთლი წითელი ღვინო— შემოვთავაზეს. თვით სარდაფი ჭეის ნაშენობისაა, კედლები ხელოვნურად მოხატული, საშუალო საუკუნეობის სტილით მოწყობილი და მოსულგზში, რომელთაც ორი საათი უნდებია ამ სასახლის დათვალიერება. დიდ ესტეტურ გამოძიბებს ირეყეს. ჩვენც გამოხატვის არა ვართ.

ჩვენი ექსკურსიის პროგრამა ამით დასრულდა. ყველა ადგილებში და ქალაქებში, რომელნიც ჩვენ დათვალიერეთ ვგვადებოდნენ და ყველ დასმარებას ვაუწყებდნენ ადგილობრივი წარმომადგენლები გერმანიის მუშათა ფრონტისა, რომელთაც მოგზაურობაში მონაწილენი დიდ მადლობას უძღვნიან.

დ. საღარაშვილი

# ქართული საბჭოთა მწერლობა

საქართველოს საბჭოთა მწერლობამ დიდი და ვრცელი გზა გაიარა. განვლილი გზა მეტად რთული, მძიმე და თავისებური იყო. განსაკუთრებული მდგომარეობა საქართველოს საბჭოთა მწერლობას, რომელშიდაც იგი 20 წელზედ მეტე ხნის განმავლობაში იმყოფებოდა და თანდათანობით განადგურებას განიცდიდა, არის ვრცელი ისტორია. ამ ისტორიის თურქულენი ინხაგს საბჭოთა მწერლის უფლებრივი, ზნეობრივი და მხატვრულ-შემოქმედებითი ცხოვრების აუარებელ ფაქტურ მასალას.

განვლილი გზა რამდენიმე ძირითადი ეტაპისაგან შესდგება, რომლებიც ერთმანეთისაგან საკმაოდ მკაფიოდ განირჩევიან და წარმოადგენენ მკვეთრად მეტკვილ ტრაველებს საბჭოთა მწერლისას. უმოთარეს მაინც ორი ეტაპია: I—1921 წლიდან 1930 წლამდე და II—1930 წლიდან დღემდე.

1930 წელი, საერთოდ, საბჭოთა კავშირის ცხოვრებაში, არის მიჯნა, რომლის აქეთ და იქეთ ცხოვრებას თვის საკუთარი ელფერი ადევს. ეს არის წელი, რომლის შემდეგ საბჭოთა სახელმწიფოს მთელი შინაგანი წყობა, სულიერი და ნივთიერი მდგომარეობა და მართლ-გამგებობის მეთოდები თვალსაჩინოდ და საგრძობლად შეიცვალა. მასთან ერთად სულ სხვანაირად გადაკეთდა თვით ადამიანის სულიც, რომლისაგანაც წარმოიდა ე. წ. „საბჭოთა ადამიანი“ — ისტორიაში ჯერ არსდა მკვეთრი საკვირველი ტიპი! „საბჭოთა ადამიანი“ ჩვეულებრივი ადამიანის სულის მეფერიად ჩასახლდა ურჩის ხელით გამოქრწყილი სული.

სულის ამგვარად გადაკვირებას, და უფრო მეტიც, მის ჩაკვლას, უწოდდა დრო, განვითარება და თავისებური ბოროტებით გამორწუნელი მეთოდი. მთელი მეთოთხედი აღმყურის მანძილზე საბჭოთა ხალხები განიცდიდენ ამ გაღრწვა-გადაკვირებას და ვინებრეც დებარისას, რომელი განმავლობაში ბნელმა ძალებმა მიაღწიეს მიზანს: ხალხის საგრძნობი ნაწილი თვის სურვილზე გარდაქმნეს.

თუ რაგორ იდებოდა და მხანჯდებოდა ადამიანის სული ამ ხნის ვანმეულობაში ეს თვალსაჩინოდ მოსჩანს

ქართულ მწერლობაშიც: პოეზიაში, პროზაში, დრამატურგიაში ... მძიმე და აუწერილი დაბრკოლებებითა აღსავსე გზა, რომელიც ქართულმა მწერლობამ განსული. 1921 წელს ჩვენს სამშობლოში შემოჭრილი მყრობელის „ოუდას ამბორო“ ქართულმა მწერლობამ ზიზღით და გულს ტყეითი მიიღო. ამ დღიდან იწყება ქართული მწერლობის ბრძოლა ახალ ცხოვრებასთან. პერიოდი 1921 წლიდან 1930 წლამდე არის მრავალ შირივ საინტერესო, ამ პერიოდში ქართულ მწერლობას კიდევ ჰქონდა შერჩენილი უდერი სული, თავისუფალი შემოქმედებითი ტემპერამენტი, მათისი და ვაჟიანობა. ქართული სული ამ დროს იღვა მომავალი დიდი განცდის და უზედურების წინ, მაგრამ იღვა ძელი ტრადიციებით და მშენიერებით აღმკვილი. ამ პერიოდში იგი კიდევ უშინზად იტოლებდა ხმამალა თავისი თავისი გულს წაღილი, თავისუფლად ვახოვნა და ნაციონალური სულის-კვეთება გამოემქვალანებია. თუმცა შემოჭრილი მტერი ყოველივე ამას დაკინებთი ებრძოდა. ბრძოლა იყო ჩუმი და მეთოლური, სასტკიე და დაუნდობელი, ზოგჯერ მოიქენელი, შემზარავი, ზოგჯერ აშკარა და პირდაპირი.

საბჭოთაპოლტიკის მესვეურები მალულ ღესავდენ მახვილს ქართული მწერლობის განსაგმობად, რაც შემდეგ მთელი სისასტკიედი მოხდა. რომ ამ ხნის განმავლობაში ქართული მწერლობა მაინც საკმაოდ ეფორეუდებოდა და იდებებოდა მტერსებმა იჭიდანაც, რომ 1923 წლიდან მოყოლებული საქართველოში გამოვიდა და დაიბურა მთელი წყება ლიტერატურული ეურნალ-გაზეთებისა, რომელთაც ხმა აღიმაღლეს უხეში ძაღლის წინააღმდეგ, ასეთი მტერნალ-გაზეთები იყენენ „ლომისი“, „ბარაკაი“, „ილიონი“, „არფიონი“, „საქართველოს საზრეკელი“, „კავკასიონი“ და სხვა. ეს ლიტერატურული პრესა წარმოადგენდა ქართული მწერლობის ყრას, რომლის ირგვლივ ირახმებოდა დაუშრეტელი ქართული სული.

ამ დროს მწერლების ერთი ჯგუფი (ფუტურისტების ნაწილი) ფეხქვეშ გაუგზორდა ოკუპანტებს, დანარჩენები



კი — უღიღესი ნაწილი — განავრძობდა ურჩობას. ზემოდ ჩამოთვლილ ექვსნაღ-გაზეთებში ისინი ზოგჯერ პირდაპირ და ზოგჯერ არა პირდაპირ ეხმაურებოდნენ ერის სულიერი კულტურის გადარჩენის პირობლებს. ამით ქართული მწერლობა თავისას აეთვლება. მაგრამ მტერსაც არ ეძინა. იგი მხოლოდ დროებით „ნების“ პოლიტიკას ავრცელებდა მწერლობაზე და ახალ საწინფლებს და მოტყუებებს უშაზღებდა მას. ნუ დაგვაუწყებდა, რომ პოლიტიკურ-მმართველი წარუგებს გვერდით იდგა მწერალთა ერთი ჯგუფი, ფანატურად განწყობილი კომუნისტური იდეებით, ე. წ. „პროლეტარული მწერლობა“, რომელიც სასტიკად ებრძოდა მოწინავე ნაწილს ქართველი მწერლობისას. ამ „პროლეტარულ მწერალთა“ ხრავში თამბოქროლი იყენებ მართლაც თვით ვინმეობრივად — „გამოლტერატიული“ ხალხს, რომელთაც აჩაივთარი საშერლო ტრანსტი, ტრადიკია და ორიგინალური შემოქმედებითი ხერხები არ გააჩნდა. ესენი იყენებ „უწინოდ მგადაზნუნნი“ და მკერობენი „ყოფლის შემძლე პარტიდებისას“. ამ ჯგუფს სამართლიანად უწოდეს „ლიტერატურული ჩეკა“, რომელიც ხმის ჩახლენამდე ვაკიკობდა: „მირს კლასიკური მწერლობა: გაუმარჯოს პროლეტარულ მწერლობას“-ო. პირველი პირობის მიწურულში, განსაკუთრებით 1927 წლიდან იწყება ქართული მწერლობის შეუჩერებელი დეკადანსი და დეგრადიკია. ყველამ კარგად უწყით, რომ სწორედ ამ პერიოდში დაიკრინებ ჩვენის სასიკეთლო კლასიკურ მწერლობას და „ვაკამტერეს“-ი იგი. შეზღაულეს და ჩირქი წასიხის დღებულ ქმნილებებს. ყოველად ადრეობდა, წინა-დროინდელი წამოწლეს და აღიარეს კონტრევოლუციურ-წერილბურტუნიზულ. ფეოდალურ-არისტოკრატიულ ნაწარმოებებით და მოუღებლად თანადერბოვე ეპოქისთვის, როგორც დროშობული და დახაკსებული. საპირო იყო შექმნილიყო ახალი „სოციალისტური კულტურა“, რომელიც სრულიად განდევნიდა ქართველი ხალხის გულდან ყოველად ძველს, და მართლაც დატრიალდნენ ჩიკორა-კაცუნები ახალი „დაიდი სოციალისტური კულტურის“ შესაქმნელად. „ახალი კლასიკური მწერლობის“ გამოსაცხობად ამ ხნიდან ვეღარ ეხებადი სკოლებში დიდ ილისს, ავაკი, ვავას და სხვებს, რომელთა სწავლებმა სრულიად აღკვეთეს. მაგალითად სკოლებში ბავშვებს მხოლოდ ილისს ერთ ლექსს ასწავლიდნენ. („გაზაფხული“) ეს იყო და ეს. მტერი რა საჭირო იყო? მალე ახალი „პროლეტარული კლასიკისები“ გამოცხებოდნენ და პაწია ნორჩი ქართველები ახალ სუვისკერს მიორთმევდნენ. ილია კი „ფეოდალი“ იყო „გლებების სისხლის მწველი“, ავაკი „ვილად მესტერიე-მბოდავი“ ... ვავას ქართულს ხომ ვერ გაიგებდა ქართველი და ამ გვარად „პირისხავდა მიწისა“ აღვავას ჩვენი მწერლობის საამაყო და სალოაკვი ქმნილებანი. რაც ჩვენითვის წმინდა იყო და სატეაკი, რაც ჩვენითვის საამაყო იყო და სათავანებელი, რაც ჩვენი გმირული ისტორიის, წმინდა მორალის და დიდების მაჩვენებელი იყო, იგი კომუნისტებმა დასწვევდეს და ჯვარს ავდეს.

ყველაფერი ამ ამბების მსოფლიო მოწინავე ქართული მწერლობა, რომელსაც ძველ-არბიზში ჰქონდა გამაქდარი ტრადიკია წინაპართა და მათ შემეკიდრეთ სოფლიო თავს, უტყობა, „პროლეტარული მწერლობა“—ანუ „ლიტერატურული ჩეკა“ გააფრთხილებ უტყვე ყველას, ენის თავს არ დებდა მორჩილებაზე. „პირი პროლეტარული მწერლობისკენ!“ — ასეთი იყო ლოზუნგი მაშინ. სხვა-თა-შორის უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ერთხანს იძულებული იყვნენ კლასიკოსები ეხებდათ, მაგრამ იქვე ამქარავეული „კრიტიკოსების“ ხელით მის ლაფში ამოსვრას ეწვეოდნენ და ცილობდნენ ათასგვარი არგუმენტებით მათ გამათილებას, მაგრამ ასეთმა ხერხმა არ ვასკრა. ვანა შეიძლება ამით ქართველი ერი და ეკრძით ქართული მწერლობა მოტყუებულიყო? ამის ვაშო იძულებული შეიქმნენ პირდაპირ ბრძანებაზე გადასულიყვნენ და მოციხევათ მწერლებისაგან ეწვეათ თანამედროვეობაზე: ქარხნებზე და მის თვალ-უწვდენელ მიწებზე, ტრაქტორებზე, კომბაინებზე და სხვა. ერთი სიტყვით შეეკადნ სოციალისტური რეალიზმის შექმნას. „პროლეტარული მწერლობა“ ბ. ზუაჩისის პირით ასე მიმართავენ ძველებს — „გათავდა, მუდამ თანამგზავრი ხომ არ იქნებით, ან გვერდში ამოგვიდებთ, შეითვისებ ჩვენი მხატვრული თეორია ან კლასი ხელიდან ვაადგილი — ბ. ზუაჩისის განცხადება ნათლს ჰქვინ ძველი და ახალი მწერლობის ურთიერთობას. (ბ. ზუაჩისის ერთგულება მისმა ბატონებმა მაინც არ დათვასეს და ჩვეულებისქარი იგი საღად გააქრეს).

1930 წელს ქართველი ხალხს დიდი უხებდებოდა დატყდა თავს კოლმურხობის სახით. ერს თავს მოაბიგეს საწინელი სისტემა მიწადლეკებისა, რომლებიც მთლად ბოლო მოუღო ქართველ გლეხებს. საში წლის განმავლობაში არ შეწყვეტილა ამბოგება საქართველოს სხვადა-სხვა კუთხებში და იღვრებოდა აუწყველი სისხლი. კოლმურხობი შეჭრა თვით ადამიანის შეგნებაში და იქ გამატრნება მოიწადინა. ქვეყნის სამურხობო და ეკონომურმა პროლეტარმა თავისი დიდი დასავ მწერლობასაც განსდა ახალი თემა, ახალი მასალა, დაკინებთ მოითხოვნდნენ „დიდი ნაწარმოებების შექმნას საკოლმურხობო ცხოვრებლად“. ამ დლიდან საქართველოს საბჭოთა მწერლობის ისტორიის მეორე პერიოდში ბევრი რამ ცვლილება მოხდა. თავისუფლება და შემოქმედებითი გაქანება უფრო მეტად შეიხლუდა. ყველაფერს პარტიული სუნი აღინდინა. იქმნებოდა წყალ-წყალი, მდარე ხარისხის შინაისორბივად და თემბურად გაუმართავი ნაწარმოებები, გივი მადურის პირით რომ ვსთქვათ: „ფერადოვანს ფასს დაეკარგა, მუსქანსა და ნაწხს გამოიქმას ყველა ერთდება. იხლა ყაზარბული მხატვრობა დამკვირდა“ ...

ყველაფერი იწერებოდა შეუკვეთებით და „გენერალურ ხაზთან“ შეფრადებით და ვაი მას, ვინც ამ „ხაზს“ ვადაზნუნებდა. მწერლის ნიჭი შემოისლტო და მარწუნებო ჩაიკვდა მისი სული და გული. ის თითონ არ ირჩევდა სამწერლო თემსს !.. მას უთითებდნენ !.. გაზეთებიდან ამოღებულ ციტატებს რიოგმადნენ. „პრადა“-ს და „იხვისკრა“-ს გამოსვლას უტყიდნენ, იქედან მიიღებდნენ



დირექტორას თუ რა უნდა ეწერათ, რა საკითხზე და როგორ. ადვილი წარმოსადგენია რა იქნებოდა ასეთ პირობებში შექმნილი ნაწარმოებები. ეს მდგომარეობა ვერაფერ შენიშნა წარსულში საბჭოთა კავშირის მეგობარმა და თავიანთი მიკონივრება ფრანგმა ეწვევამ ანდრე ჟიდმა. მან თავისი თვითონ ნახა „საბჭოთა სამოთხე“ და გულწრფელად აღიარა „შეცდილი“. აღსანიშნავი ის არის, რომ ანდრე ჟიდმა საბჭოთა ქვეყანაში „გზად გაიარა“, ანუ უკეთ რომ ესთვათ, მხოლოდ „თვლით გაადავლო“ მას, ისიც ისეთი მძიმე და შესულდულ პირობებში, როგორც ჩვეულებრივ სრევითა საბჭოელებს უკუბოლის მიმართ. მას სავანებოთ აქვენს ყველაფერი წინაწარ განმზადებული და შეცადნენ მისთვის თვლით აებათ, რათა ამ ევროპიელს ღრმად არ ჩაებოდა ხალხის ცხოვრებამ და იქ არსებული კოშმარი არ შეენიშნა. მაგრამ მაგარი ისაა, რომ ქვეყანა ანდრე ჟიდმა რაც ნახა იმთავითვე შევნივრად შეიტყო და ანალიზი გაუკეთა მის სათავედანველ ქვეყნის ცხოვრების. „ყოველ დღითი პრავა და აუწყებს მათ რა უნდა იკადეს, როგორ უნდა იაზროვნოს, როგორ დიქობდეს. ამ საზღვარს ვერცავე გადასცილდება! ერთ რესს რომ ესაუბრებო, თუ ვინდა ყველას ესაუბრებოდა“. ამბობს ა. ჟიდი — და განაგრძობს: „საბჭოთა კავშირში ჩალმობილია ყოველგვარი კრიტიკა და ბოლშევიკების მიერ ქმუბული თვითკრიტიკაც მხოლოდ იმის ირვლევი ტრიალებს თუ რამდენად უფლებს და ვეცება „პარტიის გენერალურ ხაზს“ ესა თუ ის აზრი, ექსტრ, ნაწარმოებო თუ თორიანა. თვით „ხაზის“ ვაკრიტიკება აკრძალულია და ვაი მას, ვინც ამ საზღვარს ვდასაუბრება. სულ ბატარა პრიტესტო, პატიარა კრიტიკა სასტიკად ისეუბნა. მას ძირითვე ატარებენ. მე შევეცევა სხვა რომელივე ქვეყანაში უფრო ნაკლებ თავისუფელი იყოს აზრი. უფრო მოდერნიკელი, უფრო დამინებელი და უფრო დამინებელი, ვიდრე საბჭოეთში“.

1933-34 წლებიდან ხდება ცვლილებები. ვადმოსროლილი ექნა ლოზუნგი: „ფორმით ნაციონალური და შინაარსით სოციალისტური კულტურის“ შექმნის შესახებ. 1934 წელს შეწერა სრულიად საკავშირო ყოლიობაზედ შეწერას „ადამიანის სულის ინეინერა“ უწოდეს. მობდა სასწიული: მკვდილით აღადგინეს მანამდე დასაბრებული და მინამორხევი ქართველი კლასიკოსები — ლია, ავაკო, ვავა და სხვანი. უსტიკციოდ იწყებს ესლა მათი ქმნაილიბა, ვინც სულ რამოდენიმე ხნის წინ შებდაღეს და წვაილწეს თინძრე ნუ იტყვიან ეს მწერლები. „წვილილბურტუხიული“ „ფეოდალურ-არისტოკრატიული“ დეოლოგიისა კი არა, ნაციონალურ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის მკადაგებელი და მეტარადტრენი ყოფილან. „მშობლიობა სტალინიშ“ კეთილანინება და ხალხს

მზრუნელობა გაუწია. აღუდგინა „ქელი დიდება“ და მისცა ნაციონალური ფორმა. გველი კანს იცვლიდა, მარა გველადვე რჩებოდა. ის, რაც ამის შემდეგ გაკეთდა, კლასიკური მწერლობის აღდგენა, ხალხს თვალს ვერ აუბამდა. შემდეგ გამართეს ბოლშევიკებმა ილია ევსევაძის დაბადებიდან 100 წლის თავის იუბილე, იმ ილიასი, რომელსაც სიცოცხლეში, და სიცოცხლის შემდეგ დიდხანს ებრძოდნენ. ვინ იქნებოდა ასეთი ბრმა და უცოლი, ვინც ამ წაჯვარეულებებს ვერ დაინახავდა? მაგრამ ბოლშევიკები ამას არ დაგვიფედნენ! ისინი ახლა დამინებელი ხალხის გულის მილორბავს ცდილობდნენ. 1937 წელსვე გამართეს შოთა რუსთაველის 750 წლის თავის იუბილე და მთლიანად მისიკუთრეს იგი. თუტურაე „ვეფხისტ ტაოხანში“ — საკავშირო აზრობაზე ვატრეხებო, ყველაფერი ეს არის სოციალიზმის ქვეყანაში განხორციელებული ამ ეგვარად რუსთაველი წინამორბედა კომუნისტებისა (!)

იუბილეები მოდით იქცა: ავაკე (1940 წ.) იაკობ გოგებაშვილი (1940 წ.) და სხვა. წიგნის ბაზარი აივსო კლასიკური მწერლობის ნაწარმოებებით, იცო რომ ილიას „ქება და ლაღობა“ კი გამომდნა, რაც წარმოუდგენელი იყო მანამდე. გულუბრყვილი ხალხს ეცანა ეს არის შემობრუნდა ყველაფერი ძველებზედა და სტალინი ვინს მოეყო, მაგრამ ისინი სცდებოდნენ.

მიზანს ავილა ხვდებოდა. სტალინი ყველაზედ უკეთ მიხვდა, რომ ხალხის გულიდან ვერ აღმოფხვრდა ნაციონალური სულიკვთებისა და ვერ შესცდებდა მის ნიკულად ურთული ინტერნაციონალიზმის შეტანას მათს ეცნებაში. ამიტომ ბნელი ვაზრახვანი რომ შეესრულებინა და გვეცა არ ჩაწოლიდა, სრულიად საწინააღდეგო საწიულებების მიმართ: დაიწყო ხელის ფაფური ხალხის გულის საგანძურში და მისი ნაციონალური გვირგების გამოტანა დლის სინათლეზე. ამიტომდა, „ხალხთა ბელადი“ მიხვდა, რითი შეიძლებაოდა ხალხის გულის მონადირება, მათი თავის ასევეა და დამრბავება, რაც საწინდარი იქნებოდა მისი საბოლოო მიზნების მიღწევისათვის. აი დაახლოებითი მიზნუი 1934 წლის შემდეგ მომდარო ცვლილებებისა.

მაგრამ ნუ ვინ იფიქრებს, რომ ასეთი „წყალიანი“ გამო თანამედროვე მწერლობაც აყვავდა და თავისუფლება მიეჩევა. პირიქით, დაიწყო მისი უარსი უზოლულება; ყოველგვარმა საწინდებამ მოსალოდნელობას გადააჭარბა და უმაღლეს წერტილამდე ავიდა. ქართველი მწერლები დაიქსაქნენ და შეგნეულად ნუ შეუგნებულად დაადგენ განსაუთრებულ გზას.

მწერლობა, საერთოდ, პროზა, პოეზია, დრამატურგია, ეს ასეთი დარგია ადამიანის სულიერი საყვაროსი, რომელიც ვერაერთარ შემთხვევაში ვერ იტანს შეზღუდვას, იძულებას და სხვისი კარხანით შემოქმედებით მუშობას. პირიქით, იგი აუცილებლად მოითხოვს აზროვნების თავისუფლებას და კალმის დამოუკიდებლობას. ყოველგვარი იძულება და შეზღუდვა მისთვის დამლუჯველია. და თუ კი ასეთმა იძულებამ და კარხანმა გაიმარჯვა, შემოქმედებითი ნაყოფი იქნება მდარე, დაბეჭეწული, უსიკონხლო, გაუმართავი, აზრი ყოველთვის მიიღტვის თავი

\*) ვინც სულის ნაციონალურად მანუვნებელი ნახეს ყველანი ვასრისეს. ინეინერებს როგორღაც არ სწყალობდნენ, ვინდა სულის ყოლიყო და ვინდა ტექნიკური, მათ საერთო სახელი გამოუჩინებეს: „მანეტილი“ და „მურხომალაღი“ ლად დაბეჭატეს. ავკალის ელსადგურის ინეინერა ჭიკინაძე ისევე მოსესეს, როგორც „სულის ინეინერა“ მიხ. ჯავახიშვილი და სხვანი.



სულგებისაკენ... თუ მოიპოვა ასპარეზი, იგი აყვავდება და გიფურჩქნება, თუ არა და, ქერობას იწყებს და იყინება. ამ წინადაგზედ აზრი მუდამ იტრბის მოძალადეს...

საბჭოთა ასეშიონში, როგორც ზემოთაა გვაცხროვს ესტეტიკა, ასეთი მდგომარეობა იყო შექმნილი, რომ მწერალი თვით-შემოქმედლიდან გარდქეცა იძულებით — შემოქმედლად. 1930-იანი წლებიდან კომუნისტური პარტია ყოველგვარ ლონისიძიებას იღებდა და შექმნა „კომუნისტური ლიტერატურა“, რომელიც გამომახატველი იქნებოდა „დიდი აღმშენებლობის“, „ბედნიერი და სასურველი ცხოვრების“, „სამშობოთა გმირობის და მამაკოხის“, „საბჭოთა პატრიოტიზმის“ და ათასგვარ ასეთთა.

ჩვენ ამით იმის თქმა კი არ გვსურს, თითქმის მწერალ-შემოქმედელს თანამედროვე ცხოვრების გადმოქცევა ეკრძალებოდა და თვითინებობდეს, ანდა ახადერის ანგარიშს არ უწევდეს. არა, კალმის თავისუფლება ასე არ წარმოგვიდგენია. მწერალი უპირველეს ყოვლისა აირის თავისი ეპოქის ღვიძლი შეიღია და იგი უნდა ატარებდეს ამ ეპოქის თავისებურებით და ამ თავისებურების გამოშავებული უნდა იყოს. მწერალი გამჭვირად და მახვილივით უნდა იხედებოდეს მის თანამედროვე ცხოვრებაში, სჭრეტდეს მას მრავალი მხრივ, ერკვეოდეს ამ ცხოვრების ავტარებანობაში და თავის მატერულ თუ პუნქტუალურ ნაწარმოებებში იძლეოდეს უმშაბრებებს. ამ წინადაგზედ ყოველი მის მიერ შექმნილი მატერულ-შემოქმედებითი ნიმუში უნდა უსახურებოდეს საზოგადოებას და მკვითად და წაიღოს უსაყვარებლეს მის თუ რა აირის მის წიაღში უპარყოფითი ან დადებითი, მაგნე ამ სასარგებლო, უსახვედეს გამოსავალ გზას ურყოფითიდან და მითითებდეს აუცილებლობისაკენ, ე. ი. მწერალი თავის დროის მსახურია, ამ დროის მსახურია და ერთგული მოქირანახლცე. იგი თავის დროს უნდა თუ არ უნდა გვერდს ვერ აუქცევს, პირს ვერ მობარიდებს და აუცილებლად მასუბი უნდა ვასცქი მას. სწორად ამ შემთხვევაში ესეპირობა მწერალს აზრის თავისუფლება და კალმის დამოუკიდებლობა. მის არ უნდა აბრკოლებდეს და აზინებდეს საწინააღმდეგის და საიქსახვის წერა, თუ კი იგი მისი დროის და ცხოვრების დამახასიათებელია და საზოგადოებისათვის მავნე. ამ მავნეს მწერალი არ უნდა ფრიალდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი მოვალეა იქნება თავისი მარწმის და საზოგადოდ მწერლის კრედიტის. ამას მწერალს ავალდებს ერთგულება ხალხისა — და ეს ერთგულება არის მისი მოვალეობა! თუ მწერალს ავალდებურდის თანამედროვეობა, უნდა მისიუ უფლებაც თავისუფალი შემოქმედებისა. მაგრამ, როდესაც მას აძიოლებ მწერლის ის, რაც მშართელ პარტიას სურს და როგორც მის ბედადს მიეწონება, მაშინ მწერალს ეს კუთმუნეული უფლება ეკარგება.

საბარლო და გამოუვალ მდგომარეობაში ჩავარდა მწერლობა ამ იძულებით. არასოდეს სხვა რომელიმე ქვეყანაში ისე აძუდა ავადებულნი, ყოველგვარი უფლებდა აყრილი, შეზღუდული და ფრთა გაუშლელი, ფსიქოლოგიურად დაღმული და ზნეობრივად განიზაიდებული არ

ყოფილა მწერლობა, როგორც საბჭოთა კავშირში ბოლშევიკური წეს-წყობილების ხელში. მთავრობის ასეთი პოლიტიკა იყო მიზნეი მწერალთა დაქუქვისა ცალკეულ ჯგუფებად და ერთუფლებად.

მწერალთა ერთი ნაწილი, რომელსაც ძალიან კარგად ჰქონდა შეგნებული თავის მოვალეობა, ვერ შეგუებ მთავრობის იძულებით პოლიტიკას და იგი ადრევე ჩამოშორდა მწერლობას. საკუთარ სინდისთან პირნათლად მოუფი, ერთგული დარჩა მოვალეობის წინაშე. მწერალთა ეს ნაწილი სრულიად ჩანუდა და ცხოვრების ორობტრიალში მიიჩქმალა, ანუ „პოეტური თვითმკვლელობით“ დაამთავრეს თავიანთი საქმიანობა. უსიყვითმა ამ ჯგუფის წარმომადგენელმა, რომელსაც ზემოთხეული სურვილი ჰქონდა მწერალურ-შემოქმედებითი ცხოვრება განეგრძო, იძულებული იქნა დატოვებინა ეს ქვეყანა და სიმართლის სათქმელად სხვაგან გარდახვეწილიყო. (გვ. რობაქიძე).

მწერალთა მეორე ნაწილი, თანდათანობით, მავრამ ბოლოს მილიანად ჩაეშვა საბჭოთა ცხოვრების ქაობში და გადაიქცა პირნიმუბობის, თვალთმაქციობის და მოლაქუცის იშვით ნიმუხად. მწერალთა ეს ჯგუფი მთლიანად დაბოროტა იძულებდას და აჰყვა კარნახს. ასეთ მწერალთა გადაჯიშება იქამდე მივიდა რომ კარნახიც აღარ სჭირდებოდა. ისე იყენენ მომართლნი, როგორც ეს კრემლის დიქტატორებს სურდათ. მათ უყარანახით იკიდებენ რა უნდა გაეცეთებინათ: ოთხ-პწკარის ტუქში ათეჯერ ისინიებდნენ „ხალხთა მამას სტალინს“ მის „მარჯვენა ხელს ბერიას“, „რკინის კაცს ვოროშლოვს“, „თეთრწყვრა კალინინს“ და მრავალ სხვა „ბეღალ“ — მბრძანებულთ. მათი მზანი მხოლოდ ეს იყო და მთელი მათი შემოქმედებაც ამას ემსახურებოდა. სხვას არას (ქდილობდნენ, გარდა ხობტის შესხმისა მბრძანებულთა მიმართ).

საუბედუროდ, მწერალთა ეს ნაწილი არ იყო მცირე და იგი თავისი „მუშაობით“ გამრქენულად მოქმედებდა, განსაკუთრებით ახალგაზრდა, დამწყები მწერლებზე და გადასდებნი სენიეთ ვრცელდებოდა.

მწერალთა მესამე ნაწილი დადაც თავისებურ მოწამებრივ გზაზედ, რომელმაც მოხერხებული შემოქმედებითი ხერხები და ფანდები შეიმუშავა მთავრობის თვალის ასახვევად და შეეცადა „მხარა ეზება“ მისთვის. ასეთი მწერლები ძალიან „გაიწაფენ“. ცხოვრებამ აძიულა ისინი მიეგნათათ ამგვარი საზოგადოებისათვის და ათეჯერ რომ აღიდ სტალინს და მისი მარჯვენა ხელს ბერიას! შეაქებდნენ ერთხელ მაინც თავის ლეჩაქ-ახილდ და წაბებულ საშობლოსკენ გადმოიხებდებდნენ. წრტის — გადასული მღიქქელობის და შექმნით, ობდებით — გადასული მწარველებლისადაც, ფარავდნენ იმ ერთხელ სულიდან და ვულიდან ამოკნესილ ხმას, რომელიც „სა-შიში“ იყო თანასადაც. და თვით „მშართელი შექმნაობადენი“ ვირტუოზული მიწირობით გააპარებდნენ „საწამლავს“, რომელიც დიქტატორებს ხშირად გამოეპარებოდათ ხოლმე, და რომელსაც გონიერი მკითხვე-



ლი, როგორც ძველი დახელოვნებული ისტორიკოსი ჩახ-  
ლართულ ქარავმას, მშენებრად ამხსნიდა.

ამ ჯგუფის წარმომადგენელნიც არ იყვნენ ცოტანი. მასაც  
მწვევე ეპიდემიური მომდინარეობა ახასიათებდა. და არა  
ნაკლებინტენსივობით ედებოდა მწერალთა ფართო ფენებს.  
საუკეთესო მავალით ამ ჯგუფის წარმომადგენლებსა იყ-  
ვნენ ტაბიძეები, გალაკტიძე და ტკიციანი. ისინი ბოლოს  
და ბოლოს თითქმის გარდაქვეყნდნენ სამკუთების ერთგულ  
მომხრელებათ. მათი შემოქმედებაც ვერცხვულად ამის  
გამომხატველი იყო სახეობრი აღარ ჰქონდა ჭება-დღებებს,  
მაგრამ ტკიციანი ზედ გადასყვა ამ „ფოკუსნიკობას“ და  
1937 წელს „ვაჟაბრეს“. გალაკტიძემა მშობინარობა გადაი-  
ტანა, მაგრამ დღესკირი ცხოვრება დღე მუდამ დაეჭიმულმა  
ნერვებმა ევლარ იტანა და გალოთდა.

ჩვენ, პირადად გვეყნდა შემოხვევა ერთ პოეტთან  
საუბრის. ისიც ლოთი და ლულ-ხანებეს მდებრივ სტუმარი,  
სტუმრობარული გვეუბნებოდა: „მამერიონებერ წყალ-  
წყალა ლექსებს, ლექმა-პერის საშოვნელად“-ო.

როგორც ვსთქვით ამ ჯგუფის მწერლებში ბევრნი  
შედრიდნენ. რომელთაც წონა ჰქონდათ და მოწინავე ნა-  
წილად ჩაითვლებიან ქართული მწერლობისა.

მწერალთა ერთი განსაკუთრებულ ჯგუფს შეადგენ-  
დნენ ისინი, რომელნიც წეს-წყობილებს ვერ ეგუებოდ-  
ნენ და იტყუებდნენ მითოდებს შეგნებულ წინააღმდეგო-  
ბებს უწევდნენ. როგორც უნდა ეწერათ მათ „მედნიერა და  
სამაღრი ცხოვრებაზედ“, როდესაც ისინი ყველაზედ კარ-  
გად ხედავდნენ, თუ როგორ ცხოვრობდა ქართველი ხალ-  
ხი, ქართველი გლეხი, მუშა, ინტელიგენტი, რომლებსაც  
მრავალ წელთა განმავლობაში შიმშილის და გაჭირვების  
აზრალი თავს ადგა ჯოჯობიებით ემგებლდა. როგორ  
უნდა ეწერათ მათ „სტალინური შიით გამთბარა ქვეყანა-  
ზედ“. როდესაც ირკვევდა არსული ყრულეგით სუფევდა,  
ძვალს და რბილს არა რა ბოძობდა და სული სიცივით  
თრთობდა?! როგორც უნდა ეწერათ მათ „საბჭოთა პატ-  
რიოტიზმზედ“, როდესაც ასეთი რამ არ არსებობდა.  
როგორც უნდა ეწერათ იმ ტრაქტორზედ, რომელიც  
ქართველი გლეხის ვეულსა და სულს ხანავდა? ვანა  
შეიძლებოდა წერა იმ ქარხნებზედ, რომელიც ქართველი  
მუშის სულის სატუსალოს წარმოადგენდა და მას უძ-  
ღვინდა იმ ნობათს, რომელსაც მარტივად „ჟოჭა“ ეწო-  
დება?

არ შეიძლებოდა ეწერათ და ასეთი მწერლები შინსან-  
კომში გასწორდნენ: იქ სამშო საფლავებში ჰპოვეს სამა-  
რადისი სასაფლავო. ამ მწერალთა ჰუდადს ვუთხრობის  
მხს. ჯავახიშვილი, რომლის „გივი შადრი“ „ჯავის ხიზ-  
ნება“ და ცოცხე სხვა მრავალი ნაწარმოებები დარჩება  
საბჭოთა ცხოვრების და მისი მძოღე მომარტოლების, მისი  
დამახინჯებელი სულის და ფსიქოლოგიის ყველაზედ საუ-  
კეთესო გამომხატველია მისი. ჯავახიშვილი, როგორც  
ცნობილია „აღსრულა“ შინსანკომის ენაფორზედ 1937  
წელს ჯერ კიდევ 1935 წელს დააპატიმრეს და ციხეში  
ამოწყუნდნენ ფრ. ნაროუშვილი, შაგვულაძე, პლ. ქიქოძე,  
და სხვანი რომელთაც განგებ მიაკერეს „უფადა-ცხოვრე-

ბითი გაღრწილების და ლიტ-ფონდის გაფლანგვის“ მი-  
ზეზი. ყველაფერის ცხადი იყო და მომავალში უფრო  
ხესხად გამოირკვევა, რომ არავითარი „უფადა-ცხოვრე-  
ბითი გაღრწილება“ არ იყო მიზეზი მწერალთა მისამო-  
ბის, არამედ ამის მიზეზი ღრმად ძვეს წესწყობილებისა-  
დის წინააღმდეგობაში და მწერლის მისწრაფებაში —  
თავისუფალი შემოქმედების მოსაპოვებლად.

სად არიან ნიკოლო მიწისწელი, თვით კომუნისტო  
პ., საყვარელიძე? მათაც „უფლის მიმარს ვანისცენეს!“  
პაოლო იაშვილმა თავი მოეკლა!.. იმ პაოლომ, რა-  
მელმაც მთელი თავისი თავი და შემოქმედება სამშობ-  
ლოს სამსხვერპლოზე აღიზანა; შემოჭრილ მტერს თითქმის  
ლიმილით შეგება, მაგრამ მთელი 16 წელი იგი შინდ-  
ბული, გულით ატარებდა ღრმა სიძულვილს იმ ეეშპანისა,  
რომელსაც მთავრე ჰყავდა დაეცევევებოლი.

1937 წელს, აზავთებული სისხლის თქემის დროს, პაო-  
ლომ პოეტის თავმოყვარეობას ანაქვდა თავისი ფიზი-  
კური არსებობა. ბრიაიმ პაოლო იაშვილს მოსთხოვა სა-  
ჯაროდ გამოსულიყო და ბოდიში მოეთხოვნა, იმ ბრალ-  
ების გამო, რომელიც მას წაუყენეს. პაოლოს თვალში  
აერთო! მან ამაყად ასწია თავი, და ჯალათის თვალის თვა-  
ლში გაუყარა. „პოეტს ბოდიში არ შეუშენის!“ მტე-  
რე სხით მიმართა და ზურგში შეეჭკა მას, ვისთანაც  
„სხუმობა“ ძვირად უჯდებოდა ყველა „თავხედს“. პოეტი აღის შენახის მესამე სართულში და შანშანით  
იკლავს თავს! „რატომ?“ „უფადაცხოვრებითი გაღრწილ-  
ებისათვის“ თუ ...

„პოეტს ბოდიში არ შეუშენის“ ... აი საპროგრამო  
სიტყვები, პაოლოს მიერ ნათქვამი აღსასრულის ეამს, რა-  
მელიც საზოგადოდ მწერლის მთელ არსებას გამოხატავს.  
ამ პროგრამას მიყვევოდა ქართველ მწერალთა ერთი ნა-  
წილი, რომელმაც კარგად იყოდა თავისი მოვალეობა სა-  
ზოგადოების და ერის წინაშე და მტერს თავი შეაკლა  
კოდიც.

მის. ჯავახიშვილს და პ. იაშვილს ბრალდებოდა „იუდა“  
ანდრე ეკანდის და ზოგიერთ უცხოელ მწერლებთან კავ-  
შირი. მათ ვასცეს „საბჭოთა საშრობო“. კავარა პაოლოს  
აღარ უშველა იმ ფანდმა, რომელსაც საერთოდ მწერლე-  
ბი იყენებდნენ. (ანდრე ეკანდის საბჭოთა კავშირთან წას-  
ვლის შემდეგ, რაც ამ უკანასკნელმა თავისი შეცდომე-  
ბი აღიარა და საბჭოეთის სინამდვილე შეხეზედ გა-  
მოჰფინა, მან დასწერა ვიღზედ ლექსი: „წყველა“ ...)

იაშვილის, ჯავახიშვილის და ყველა დააპატიმრებულ  
მწერალთა ნაწარმოებები აღმოკვეთეს და განდევნის  
თვით ოჯახებთანაც კი და ვი მას, ვისაც ასეთ „აქრმა-  
ლულ ლიტერატურას“ უპოვნდნენ!

იყვნენ მწერლები, რომლებმაც გონებაზედ საშინელ  
დაწოლას ევლარ გაულოლ და სულით დაავადებულნი და-  
უნდობილი ცხოვრების უუკუდმართ-სულამი შთანთქმენ  
უპატრონოდ, ეულად ... (ტ. ვარნილი, და სხვა ...)

სინტეტისა ახალგაზრდა მწერალთა მდგომარეობა,  
რომლებიც დაბადებულნი იყვნენ საბჭოთა წესწყობილე-  
ბის დროს ანდა დაეყვაცებულნი მის წილში, რომელთაც



განსაკუთრებით განიცადეს ბოლშევიკური აგრესიის და აღზარდა მთელი რიგი. ახალგაზრდა დამწყებ მწერალთა საფრთხილში შეიჭრნენ ვასტრა ერვაგულმა აგრესიამ და ისინი „აღიზარდნენ“ ერთმანეთს. მათი აზრმა დააღწო ბნელმა ძალმა და გადაავარა, მაგრამ ამ ახალგაზრდა მწერალთა რიგებში იდგა საღად მოაზრებენ და შორის რომელიმე ნაწილი სამშოთა აღზრდა — აგრესიისაგან, რომელიც, როგორცაა ნაზიარები აღმოჩნდა არა ურთულეი ინტერნაციონალიზმით, არამედ წმინდა ნაციონალური იდეებით. ამ ახალგაზრდობის დიდი ტალღა მომდინარეობდა სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან, განსაკუთრებულად ჰუმანიტარული დარის ფაკულტეტის სტუდენტთა წრეებშიც, რომელთაც ხელი მიუწვდებოდათ მშობლიური ლიტერატურის და ისტორიის განამალულ ძეგლებზეც. ისინი ცხადად თუ მალულად ახერგებდნენ შესწავლას საქართველოს სულიერი კულტურისას და ეს იყო ერთერთი მთავარი მიზეზთაგანი მათი „მოწვევისა ნაციონალიზმით“. განსაკუთრებით უკანასკნელ ხანებში, როდესაც თითქმის ფორმით ნაციონალური კულტურის ქადაგება დაიწყეს, შეეშინა ახალგაზრდობას ფრთხილად და მათ თვალშიც. დაკვივს კომუნისტებისას და ისინი ნაპერწყალმა. მართლაც, ვინ იქნებოდა ისეთი შეგრძნობელი, რომელიც ხელს მოკლებულია და გრძნობით წაიკითხავდა ქართველი ერის გმირულ ისტორიას, მის დიდებულ წარსულს, სისლით დაწერილ მამაკოსებს, ჭეղოლბას, რანდობას და არ აღინთებოდა ერთგული ცეცხლი? ასეთი ახალგაზრდობის ქული ეფუძლებდნენ ეიორგი სააკაძეები, პატარა კახები, სულთნებმა და მებრძოლები, თამარ-დავითები და შოთა-ილიები. ამის შემდეგ ძნელი იყო შემგარება მოზღვავებული სულის და ახალგაზრდობამ იწყო გამოძილება: შეიქმნა ტინდელი ისტორიული წარსულის მასვინებელ ნაწარმოებთა შესაქმნელად. პრესაში მარგალტეებით გამოზრწყინდნენ შემოქმედებითი ნიმუშები, რომელსაც ერთგული სუნუნუნება დაკვივდა და რომელიც კომუნისტებმა კარგად შენიშნეს. ეს სუნუნუნება მათთვის მახარობელა იყო და ფრთხილად იწყეს მისი გაფანტვა სამშოთა პაერიდან. ჯერ კიდევ ადრე, მიხ. ჯავახიშვილთან და პრ.ფ. ალ. წერეთელთან ერთად „ჩაუარდნენ“ ახალგაზრდა სტუდენტი — მწერლები, მაგრამ ბოლომდე მანაც დარჩა საგრძნობი ნაწილი. ახალგაზრდა „კრიტიკოსები“ დღე-მოდემ იწეოდნენ აგრესიის ამ ახალგაზრდათა მიმართ: ხელი აუღლი ისტორიულ წარსულზე წერისაგან და თანამედროვეობისათვის ჩაეკიდნათ ხელი. ახალგაზრდა მწერალთა ამ ნაწილმა კარგად შეითვისა შენიღბვის და თავდაცვის ფანტები და თანამედროვეობის „სწყალობა“. უამისოდ ისინი ვერ შესძლებდნენ ეთქვათ ის, რაც სინამდვი-

ლეში მათ სულსა და გრძნობას სურდა. ახალგაზრდა მწერალთა ასეთი მდგომარეობა განსაკუთრებით სასარგებლოა სახელმწიფო რეჟიმის მომადლისათვის: ქართველ ახალგაზრდა მწერალთა შორის არის ნაწილი საღ ერთგულად მოაზრებენთა, რომელთა ბუნება შეუფერველი დარჩა მომადლეთა მიერ. ახალგაზრდობის ეს ნაწილი არის განმგებლობი ქართული სულის კულტურის „სამშობისა. ასეთ ახალგაზრდა მწერალთა შორის არიან ქალბები.

ახალგაზრდათა ერთი ნაწილი, სამწერლო ასპარეზზე არ გამოსულა პრესის საშუალებით. ისინი „ელოდნენ განთავისცელებას“ და სურდათ მხოლოდ „თავისუფალ-დამოუკიდებელ საქართველოში ეწერიან“. საოჯახო არქივები, ამ ახალგაზრდებისა შერკაცეს მდიდარ შემოქმედებას, რომელიც ელის გამოკვეთებას, მხოლოდ თავისუფალ უბოლმეყო საქართველოში.

არ შეგვიძლია არ აღვნიშნათ ახალგაზრდა მწერლის გ. შლის ბედი. იგი არის ტიპური წარმომადგენელი ახალგაზრდა ქართველი მწერლის, რომელიც განწყვალული იყო ერთგული იდეებით. მან ქაქუცას ქალიშვილს უძღვნა ლექსი და ამის გამო, და კიდევ სხვათა გამოც, იგი დააპატიმრეს, გადაასახლებიდან დაბრუნების შემდეგ ბუკარესტის შემოქმედებითი მუშაობა.

ორიოდე სიტყვით აღვნიშნათ ზოგიერთი ცნობილი ქართველი მწერლის ბედი და ცხოვრება სამშოთა საქართველოში, რომელიც ინტერეს-მოკლებული არ იქნება. **იოსებ გრიშაშვილი** — დაღუბდა „ოქტობრის ფესის“ აგტორი. ბულბული აღარ გალობდა, ნამეტანად 1930-იანი წლებიდან; გრიშაშვილი განსაკუთრებული ტიპის პოეტია, რომელსაც დღემდე ბადელი არა ჰყავს ქართულ მწერლობაში და რომელიც უკეთესულად სარგებლობს უდიდესი სიყვარულით. იგი არის სიყვარულის მგოსანი და დაუღალავი მომღერელი ამ უკეთესობილეს გრძნობისა ადამიანის გრძნობათაგან. სხვა გრიშაშვილი ჩვენთვის წარმოდგენილია.

იოსებ გრიშაშვილის შემდეგ აღარცის უვალდობნა ... აღარავის ეძლეოდა უფლება ეწერიან სიყვარულზედ, იდეებზედ, ბულბულ-ვარდზედ ... თუ დაიწერიბოდა რაიმე, ვგონისთან გატრფალიბაზედ. ეს ვგონა აუცილებლად „კომკავშირული უნდა ყოფილიყო“ მისი სიყვარულიც „კომკავშირული“ მრავალფეროვნებით შემუქული“, ამ ვგონა კომპანიერ-ტრაქტორისტი, ავიატორი და დამკვეტი ... პოეზიის ნაცვლად იგი გადავიდა მეტნერულ კვლევა-ძიებაში და ამ მხრავ თავის საშობა-ბის ბევრი რამ გაუკეთა. ვამოსცა ალექსანდრე ქავკავიძის ერთ-ერთი მემკვიდრე, რომელზედაც თითქმის 10 წელი იმუშავა და საუფეთესო ბღვნი მართავ ქართულ მწერ-



ლობას, ბოლოს იგი აკაცოს თხოვნულებების გამოცემას რედაქტორობდა. გარდა ამისა იგი ამხანაღბდა დაიწყოებულ ქართულ მწერლობაში ნაწარმოებების კრებულებს გამოცემებდა, ავტორთა ბიოგრაფიული და შემოქმედებით — კრიტიკული მასალებით.

კონსტანტინე გამსახურდია: — იგი ჩაითვლება ერთერთი პირველი და მკაცრი ქართული რომანის შექმნისა. გამსახურდიამ ქართულ მწერლობას რამოდენიმე დიდი რომანი შესწმენდა: მას განწარმავდა ჰუმანი და საქართველოს ისტორია მხატვრულ ნაწარმოებთა სახით გადმოეცა და ამ დიდებულ საქმეს იგი დიდის მხატვრულის ოსტატობით, სიყვარულით, ისტორიული ფაქტების ღრმა ცოდნით და ენერგიით აკეთებდა, რომლის დასაწყისსა „დიდ-ოსტატ კონსტანტინეს მარჯვენა“ (რეალური რომანი) და „დედო აღმამშენებელი“, (ტრილოგია) რომლებიც ქართულ ლიტერატურაში ღირსეულ ადგილს დაიკურს.

კ. გამსახურდიამ გვერდი ვერ აღუარა თანამედროვეობასაც და დაწერა საყოლმურენი ცხოვრებები: „მოკაბის მოტაცება“ და „ბელადია“.

დანიარჩენ. მწერლებს და პოეტებს ძალიან მძიმე პირობებში უხდებოდათ სამწერლო მოღვაწეობა, ბევრს იძულებული და დათმობაზედ წავიდნენ, მიახლო დაამცირება და დაჭირება აიტანეს ქართული კულტურის გადარჩენად. მართალია მათ მთელი რიგი ნაწარმოებები შექმნიეს საბჭოთა ცხოვრებიდან ეწეოდნენ ქება-დიდებას ხელისუფლებისას, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ამ მწერალთა შეგნებაში მოკვდა ქართული მწერლის ყოველგვარი ტრადიცია და მშენებლობა. ორ შედეგებით თუ ვიტყვი, რომ მათ ძალიან მძიმე პირობებში შესწმენდი ქართული მწერლობა ეარსებინათ და შევწარმოებინათ მისთვის ეროვნული სახე. ამისათვის მათ მხარეული უხედებოდა ვადაიტანეს.

მოკაბ დრო, როდესაც ქართულ მწერალთა ცხოვრება და შემოქმედება საფუძვლიანად შეფასდება და მამინ გაზიარდება თუ ვინ, როგორ ემსახურებოდა მშობლიური ერის კულტურის გადარჩენის საქმეს, ვინ როგორი ღვაწლი და მძაფი დასალო მისთვის, ვინ როგორ ეწეა და ისახება თავი, ან ვინ უღალატა მას უსიარსებლოდ და ეროვნული თავმოყვარეობა გაყიდა იღდა-ბოლშევიკებზედ.

სამშობლოს სწორედ ისეთ მძიმე პირობებში უნდა შეეღა, როგორმე იდაც ბოლშევიკების ხელში ეხდებოდათ. აქ იყო საჭირო ჩინის ნებისყოფა, სულიერი სიმტკიცე, გამძლეობა და გონიერება. ამ დროს სჭირდებოდა ერს მხატვრულის მიტანა ეროვნულ სამსახურსა და ვინც ეს წინადა ვალი აღასრულა, მას სამშობლო დაეცაყვის და არ დაუეწიებს. წამებულ ეროვნულ გმირთა სახელებს ეულში ჩაიყარეს იმ სახელოვან შეიღოთა გვერდით, რომლებიც მრავლად განისვენებენ ქართულის უბნში.

გ. ხერგაისძე.

### რედაქციისაგან

ქართულ საქმეთა ხელმძღვანელობაში გერმანიაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდა, რისთვის შესახებ განმარტება იქნება მოცემული ჩვენი ჟურნალის მორიგ ნომერში.

### მკითხველებისადმი

„ქართველი ერის“ რედაქცია სთხოვს ყველა თანამემამულეთ მოგვაწოდონ წერილები და ნარკვევები პოლიტიკურ, ეკონომიურ, ისტორიულ, ლიტერატურულ-მეცნიერულ თემაზე, აგრეთვე მთხრობები, ლექსები და ბიბლიოგრაფიული მასალა. ჩვენი ჟურნალის მორიგ ნომერი გამოვა ა. წ. ნომერში.

### მოკლე ამბები

27 სექტემბერს ბერლინის ქართველთა კოლონიის კრებაზე ბ. დ. საორაშვილმა წაიკითხა მოხსენება თანამედროვე მომენტზე.

წარმატებით მუშაობს და მალე საზოგადოების წინაშე წარსდება თავისი შემოქმედებითი მიღწევები. ბ. დ. კავსახის ხელმძღვანელობით არსებული ქართული გუნდი.

### ცნობა

- ჟურნალ „ქართველი ერის“ მიღება შეიძლება: ბერლინში (რედაქციის ბინაზე — Kantstrasse 158, Kaukasische Leitstelle), პარიზში — ბ. დამით სხირატლაქმესთან, — 5, rue Cognacq Jay, ბრუსელში — ქ. ე. შიფინთან — 11, rue de la Reinet, ვარშავაში — ბ. ბ. ნაქაშვიძესთან — Kaukasische Vertrauensstelle, Smolna 40, პრაღაში — ბ. შ. ლომთათიძესთან — Friesstrasse 9.

### შეცდომის განწმარება

ჩვენი ჟურნალის № 3-4-ში გრიგოლ რომაძის ლექსში „გება“ გაპარულია შეცდომა. შეიქმნა სტროფის მე-2 სტროქში უნდა იკითხებოდეს ასე: „ტრემბლს ნუ მივიწვინებ, თუ გიყვარებ ამახა გვიღობ“.

გამომცემელი: ქართული ეროვნული კომიტეტი  
პასუხისმგებელი რედაქტორი: გიორგი ფრონელი  
პასუხისმგებ. რედაქტორის მოადგილე: კ. ზოგაშვილი

რედაქციის მისამართი:  
„Das Georgische Volk“, Berlin-Charlottenburg, Kantstr. 158,  
Telefon: 91 50 01, 91 58 49.